

Bursa Eskişehir Bilecik Kalkınma Ajansı
2014 Yılı Mali Destek Programları
Etki Değerlendirmesi Raporu
Mart 2019

BEBKA

Bursa Eskişehir Bilecik Kalkınma Ajansı

İçindekiler

1. Kısaltmalar ve Tanımlar	6
1.1. Kısaltmalar	6
1.2. Tanımlar	6
2. Yönetici Özeti	8
3. Giriş	17
4. Programlar Hakkında Genel Bilgiler	18
4.1. Programların Tanım ve Kapsamı	18
4.2. Programların Amaç, Öncelik ve Performans Göstergeleri	20
5. Programların Sonuçları	25
5.1. Bütçe Gerçekleşmeleri	25
5.2. Proje Başvuruları, Sözleşme İmzalanan ve Tamamlanan Projelere İlişkin İstatistik Bilgiler ..	26
6. Programların Değerlendirilmesi	32
6.1. Değerlendirmede Kullanılan Yöntem	32
6.2. Amaç ve Öncelikler Kapsamında Hedeflere Ulaşılma Düzeyi	34
6.2.1. Sosyal Kalkınmaya Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı	34
6.2.2. Kırsalda Ekonomik Gelişim Mali Destek Programı	38
6.2.3. İşbirliği ve Gelişim Mali Destek Programı	40
6.2.4. Çevre Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı	42
6.2.5. Çevre Dostu Üretim (KOBİ) Mali Destek Programı	44
6.3. Değerlendirme Kriterleri Kapsamında Programın İncelenmesi	46
6.3.1. İlgililik	46
6.3.2. Etkinlik	55
6.3.3. Etkililik	77
6.3.4. Etki	82
6.3.5. Sürdürülebilirlik	94
7. Dünyada Kalkınma Ajanslarının gelişimine Dair Literatür Taraması ve Kıyaslamalar	96
8. Sonuç ve Değerlendirmeler	101

Şekiller

Şekil 1. Mali Destek Programlarının Bütçeleri	17
Şekil 2. Mali Destek Programlarının Süreleri	19
Şekil 3. Program Bütçeleri ve Gerçekleşen Hibe Ödemeleri	26
Şekil 4. Programlar Bazında Başvuru ve Tamamlanan Proje Sayıları	27
Şekil 5. Mali Destek Programlarına Başvuran ve Yararlanıcı Kurumların İller Bazında Dağılımı, n=200	28
Şekil 6. Programlar Bazında Başvuran ve Yararlanıcı Kurumların İlleri, n=200	29
Şekil 7. Yararlanıcıların Kurum Türlerine Göre Dağılımı, n=62	30
Şekil 8. Çevre Dostu Üretim (KOBİ) Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Sektörleri, n=17	31
Şekil 9. BEBKA Mali Destek Programları Değerlendirme Süreci	32

Şekil 10. Sosyal Kalkınmaya Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı Öncelikleri Bazında Performans Göstergeleri ve Ulaşılma Düzeyi	35
Şekil 11. Kırsalda Ekonomik Gelişim Mali Destek Programı Öncelikleri Bazında Performans Göstergeleri ve Ulaşılma Düzeyi.....	38
Şekil 12. İşbirliği ve Gelişim Mali Destek Programı Öncelikleri Bazında Performans Göstergeleri ve Ulaşılma Düzeyi	40
Şekil 13. Çevre Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı Öncelikleri Bazındaki Performans Göstergeleri ve Ulaşılma Düzeyi.....	42
Şekil 14. Çevre Dostu Üretim Mali Destek Programı Öncelikleri Bazında Performans Göstergeleri ve Ulaşılma Düzeyi	45
Şekil 15. Yararlanıcıların Mali Destek Programları'nın Uygunluğu Konusundaki Görüşleri, n=62	48
Şekil 16. Sosyal Kalkınmaya Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı ile Ulusal ve Bölgesel Planların İlgisi.....	50
Şekil 17. Kırsalda Ekonomik Gelişim Mali Destek Programı ile Ulusal ve Bölgesel Planların İlgisi	51
Şekil 18. İşbirliği ve Gelişim Mali Destek Programı ile Ulusal ve Bölgesel Planların İlgisi	52
Şekil 19. Çevre Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı ile Ulusal ve Bölgesel Planların İlgisi	54
Şekil 20. Çevre Dostu Üretim (KOBİ) Mali Destek Programı ile Ulusal ve Bölgesel Planların İlgisi	54
Şekil 21. Tüm Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Programlardan Haberdar Olma Yolları, n=62....	55
Şekil 22. Çevre Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Programlardan Haberdar Olma Yolları, n=7.....	56
Şekil 23. Çevre Dostu Üretim (KOBİ) Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Programlardan Haberdar Olma Yolları, n=19	56
Şekil 24. İş Birliği ve Gelişim Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Programlardan Haberdar Olma Yolları, n=15	57
Şekil 25. Kırsalda Ekonomik Gelişim Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Programlardan Haberdar Olma Yolları, n=5	57
Şekil 26. Sosyal Kalkınmaya Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Programlardan Haberdar Olma Yolları, n=16	58
Şekil 27. Tüm Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Programları Finansal Olarak Değerlendirmeleri, n=62.....	59
Şekil 28. Çevre Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Programları Finansal Olarak Değerlendirmeleri, n=7.....	59
Şekil 29. Çevre Dostu Üretim (KOBİ) Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Programları Finansal Olarak Değerlendirmeleri, n=19	60
Şekil 30. İş Birliği ve Gelişim Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Programları Finansal Olarak Değerlendirmeleri, n=15	60
Şekil 31. Kırsalda Ekonomik Gelişim Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Programları Finansal Olarak Değerlendirmeleri, n=5.....	61
Şekil 32. Sosyal Kalkınmaya Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Programları Finansal Olarak Değerlendirmeleri, n=16	61
Şekil 33. Tüm Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Programların Başvuru ve Değerlendirme Sürecine İlişkin Görüşleri, n=62.....	63

Şekil 34. Çevre Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Programların Başvuru ve Değerlendirme Sürecine İlişkin Görüşleri, n=7	64
Şekil 35. Çevre Dostu Üretim (KOBİ) Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Programların Başvuru ve Değerlendirme Sürecine İlişkin Görüşleri, n=19	65
Şekil 36. İş Birliği ve Gelişim Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Programların Başvuru ve Değerlendirme Sürecine İlişkin Görüşleri, n=15	66
Şekil 37. Kırsalda Ekonomik Gelişim Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Programların Başvuru ve Değerlendirme Sürecine İlişkin Görüşleri, n=5	67
Şekil 38. Sosyal Kalkınmaya Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Programların Başvuru ve Değerlendirme Sürecine İlişkin Görüşleri, n=16	68
Şekil 39. Tüm Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Programların Uygulama ve İzleme Sürecine İlişkin Görüşleri, n=62	70
Şekil 40. Çevre Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Uygulama ve İzleme Sürecine İlişkin Görüşleri, n=7	70
Şekil 41. Çevre Dostu Üretim (KOBİ) Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Programların Uygulama ve İzleme Sürecine İlişkin Görüşleri, n=19	71
Şekil 42. İş Birliği ve Gelişim Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Programların Uygulama ve İzleme Sürecine İlişkin Görüşleri, n=15	71
Şekil 43. Kırsalda Ekonomik Gelişim Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Programların Uygulama ve İzleme Sürecine İlişkin Görüşleri, n=5	72
Şekil 44. Sosyal Kalkınmaya Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Programların Uygulama ve İzleme Sürecine İlişkin Görüşleri, n=16	72
Şekil 45. Projelerindeki Satın Alım Sürecini Faydalı ve Verimli Bulan Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Oranı, n=62	73
Şekil 46. Tüm Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Projelerindeki Satın Alımları Nereden Yaptıkları, n=62	74
Şekil 47. Çevre Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Projelerindeki Satın Alımları Nereden Yaptıkları, n=7	74
Şekil 48. Çevre Dostu Üretim (KOBİ) Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Projelerindeki Satın Alımları Nereden Yaptıkları, n=19	75
Şekil 49. İş Birliği ve Gelişim Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Projelerindeki Satın Alımları Nereden Yaptıkları, n=15	75
Şekil 50. Kırsalda Ekonomik Gelişim Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Projelerindeki Satın Alımları Nereden Yaptıkları, n=5	76
Şekil 51. Sosyal Kalkınmaya Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Satın Alımları Nereden Yaptıkları, n=16	76
Şekil 52. Programlar Bazında Göstergelerin Elde Edilme ve Sözleşmeye Bağlanan Bütçenin Kullanılma Oranının Karşılaştırılması, n=60	78
Şekil 53. Programlar Bazında Göstergelerini Tam ve Eksik Elde Eden Yararlanıcıların Oranı, n=60	79
Şekil 54. Hedeflerini Eksik Elde Eden Yararlanıcıların Projelerinden Sonra Bu Hedefleri Tamamlama Oranı, n=21	81
Şekil 55. Mali Destek Programları Bazında 2019 İtibariyle Halen Kullanılan Çıktıların Oranı, n=62	81

Şekil 56. Tüm Mali Destek Programı Yararlanıcılarında Projeler Sayesinde Ortaya Çıkan Davranışsal Değişiklikler, n=62	83
Şekil 57. Çevre Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı Yararlanıcılarında Projeler Sayesinde Ortaya Çıkan Davranışsal Değişiklikler, n=7	83
Şekil 58. Çevre Dostu Üretim (KOBİ) Mali Destek Programı Yararlanıcılarında Projeler Sayesinde Ortaya Çıkan Davranışsal Değişiklikler, n=19	84
Şekil 59. İş Birliği ve Gelişim Mali Destek Programı Yararlanıcılarında Projeler Sayesinde Ortaya Çıkan Davranışsal Değişiklikler, n=15	84
Şekil 60. Kırsalda Ekonomik Gelişim Mali Destek Programı Yararlanıcılarında Projeler Sayesinde Ortaya Çıkan Davranışsal Değişiklikler, n=5	85
Şekil 61. Sosyal Kalkınmaya Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı Yararlanıcılarında Projeler Sayesinde Ortaya Çıkan Davranışsal Değişiklikler, n=16	85
Şekil 62. Tüm Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Projeler Sayesinde Attıkları İlave Adımlar, n=62	87
Şekil 63. Çevre Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Projeler Sayesinde Attıkları İlave Adımlar, n=7	87
Şekil 64. Çevre Dostu Üretim (KOBİ) Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Projeler Sayesinde Attıkları İlave Adımlar, n=19	88
Şekil 65. İş Birliği ve Gelişim Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Projeler Sayesinde Attıkları İlave Adımlar, n=15	88
Şekil 66. Kırsalda Ekonomik Gelişim Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Projeler Sayesinde Attıkları İlave Adımlar, n=5	89
Şekil 67. Sosyal Kalkınmaya Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Projeler Sayesinde Attıkları İlave Adımlar, n=16	89
Şekil 68. Yararlanıcıların Yıllara Göre Ortalama Satış, İhracat ve Karları, milyon TL, (Toplam satış n=17, ihracat n=16 ve kar n=12)	91
Şekil 69. Yararlanıcıların Ortalama Personel Sayıları, n=17 (tam zamanlı için), n=16 (lisans ve lisansüstü için)	92
Şekil 70. Yararlanıcıların Toplam Marka, Faydalı Model ve Patent Başvuru Sayısı, n=16	92
Şekil 71. Mali Destek Programları Bazında Ajans'ın Diğer Desteklerine Başvuran Yararlanıcıların Oranı, n=62	95
Şekil 72. Kamu müdahalesi yaklaşımına göre program tasarım, uygulama, izleme ve değerlendirme mantığı	102

Tablolar

Tablo 1. Programlar Bazında Yararlanıcı Kuruluş Başına Destek Miktarları	19
Tablo 2. Program Bütçeleri ve Gerçekleşen Hibe Ödemeleri	25
Tablo 3. Programlar Bazında Başvuru ve Tamamlanan Proje Sayıları	27
Tablo 4. Sosyal Kalkınmaya Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Hedeflere Ulaşma Düzeyi	35
Tablo 5. Kırsalda Ekonomik Gelişim Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Hedeflere Ulaşma Düzeyi	39

Tablo 6. İşbirliği ve Gelişim Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Hedeflere Ulaşma Düzeyi.....	41
Tablo 7. Çevre Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Hedeflere Ulaşma Düzeyi	43
Tablo 8. Çevre Dostu Üretim Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Hedeflere Ulaşma Düzeyi.....	45

1. Kısaltmalar ve Tanımlar

1.1. Kısaltmalar

AB:	Avrupa Birliği
BEBKA:	Bursa Eskişehir Bilecik Kalkınma Ajansı
BUKİAD:	Bursa İş Kadınları ve Yöneticileri Derneği
DOSAB:	Demirtaş Organize Sanayi Bölgesi
KOBİ:	Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
OSB:	Organize Sanayi Bölgesi

1.2. Tanımlar

Artımsallık (additionality): Bir kamu müdahalesinin hedeflediği ve yararlanıcılar tarafından gerçekleştirilmesi arzu edilen bir faaliyetin/projenin, kamu müdahalesi olmadan gerçekleştirilmesinin mümkün olup olamayacağını ifade eder. Tam artımsallık, müdahale olmadan faaliyetin/projenin yapılamayacağını ifade etmektedir. Kısmi artımsallık, yararlanıcılar tarafından zaten gerçekleştirilecek bir faaliyetin/projenin müdahale sayesinde daha kısa sürede veya daha geniş kapsamda ya da daha yüksek standartlarda gerçekleştirilmesi durumudur.

Birincil veri: Değerlendirmeyi gerçekleştirmek için çalışmayı yapan uzmanlar tarafından doğrudan sahadan toplanan verileri ifade eder.

Çıktı artımsallığı (output additionality): Kamu desteğinin, yararlanıcıların çıktı göstergelerine (örneğin satışlar) olan etkisini ifade eder.

Davranışsal artımsallık (behavioral additionality): Kamu desteğinin yararlanıcının proje konusu ile ilgili davranış ve stratejisinde yarattığı farkı ifade eder.

Girdi artımsallığı (input additionality): Kamu desteğinin, yararlanıcının finansmanını kendisinin sağladığı destek konusu harcamalarına olan etkisini ifade eder.

İkincil veri: Programları değerlendirmek için kullanılan farklı kaynaklarda daha önceden derlenmiş veri setleridir.

Müdahale mantığı: Program tasarımında gerekli tüm boyutların analiz edilerek ele alınmasını sağlayan, programın uygulama ve değerlendirme süreçlerinde kılavuz görevi gören modeldir.

Program: Bir politikanın uygulanması için oluşturulan işlevsel aracı ifade eder.

Program değerlendirme: Kamu kurumlarınca uygulanan programlarla, başlangıçta belirlenen amaç ve hedeflere ulaşma yolunda ilerlenip ilerlenmediğini ve hedeflenen sonuç ve etkilerin yaratılıp

yaratılmadığını tespit etmek ve bu tespitlere bağı olarak bir yargıya varmak amacıyla gerçekleştirilen çalışmayı ifade eder.

Proje artımsallığı (project additionality): Kamu desteğinin yararlanıcının projesi üzerindeki etkilerini ifade eder.

Taşma etkisi (spillover): Müdahalenin faydalarının hedef kitle yanında diğr firmaları ve toplumun diğr kesimlerini de etkilemesidir.

2. Yönetici Özeti

Bu rapor, Bursa Eskişehir Bilecik Kalkınma Ajansı'nın 2014 yılında çağrısını gerçekleştirdiği Sosyal Kalkınmaya Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı, Kırsalda Ekonomik Gelişim, İş Birliği ve Gelişim, Çevre Küçük Ölçekli Altyapı ve Çevre Dostu Üretim (KOBİ) olmak üzere beş Mali Destek Programının değerlendirme ve etki analizine yönelik olarak hazırlanmıştır. Bu programlardan sadece Çevre Dostu Üretim (KOBİ) Mali Destek Programı kar amacı güden yararlanıcılara yönelik hazırlanmış, diğer dört programdan ise kar amacı gütmeyen kurumlar yararlanabilmektedir. Toplam bütçesi 50 milyon TL olarak belirlenmiş olan programlar kapsamında desteklenen ve tamamlanan 61 projeye 34,8 milyon TL hibe sağlanmıştır.

Nitel ve nicel yöntemlerin birlikte kullanılmasıyla gerçekleştirilen bu çalışma, uluslararası değerlendirme kriterleri (OECD DAC Kriterleri)¹ ve Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü tarafından yayınlanan “Kalkınma Ajanslarının Uygulanan Mali Desteklerin Değerlendirilmesine İlişkin Usul ve Esaslar” Madde 7 doğrultusunda; programların

- bölge ve yararlanıcılar için **uygunluğunu** (teknik şartnamede ilgililik olarak geçmektedir),
- **Etkin** (teknik şartnamede verimlilik olarak geçmektedir) **ve etkili** bir biçimde yürütülüp yürütülmediğini,
- ortaya koydukları **etkilerini**,
- etkilerinin **sürdürülebilirliğini**

analiz etmekte; tüm bunlardan hareketle yeni tasarlanacak programlara ışık tutacak öneriler sunmaktadır. Bu kriterlerin teknik şartnamedeki karşılıkları ve tanımları aşağıda sunulmaktadır:

- **Uygunluk (Teknik şartnamede ilgililik-relevance):** İlgililik kriteri ile Programın hedeflerinin genel sosyoekonomik amaç ve ihtiyaçlara, ulusal veya bölgesel plan ve programlara uygunluğu değerlendirilir.
- **Etkinlik (Teknik şartnamede verimlilik-efficiency):** Bu kriter ile Program sonucu elde edilen çıktı, sonuç ve etkileri çerçevesinde kullanılan kaynaklar ve girdileri ölçülür, girdi ve çıktıların orantılı olup olmadığı ölçülür. Verimlilik kriteri ile Program için tahsis edilen bütçeyle daha fazlasının elde edilip edilemeyeceği değerlendirilir.
- **Etkililik (effectiveness):** Etkililik kriteri ile Programın hedeflerinin elde edilip edilmediği, uygulama sırasında meydana gelen zorluklar ve bunlar için bulunan çözüm yöntemleri ile dışsal etkiler dikkate alınır. Program sonucu elde edilen çıktı, sonuç veya etkilerin Programın ana amacına hizmet edip etmediği değerlendirilir.
- **Etki (impact/utility):** Etki kriteri ile Programın sosyal, ekonomik ve çevresel anlamda uzun vadede geniş kapsamlı sonuçları değerlendirilir. Bu kriter altında sadece amaçlanan etkiler değil, amaçlanmayan olumlu ya da olumsuz tüm etkiler değerlendirilir.
- **Sürdürülebilirlik (sustainability):** Program sonucu oluşan çıktı, sonuç ve etkilerin sürekliliğini dikkate alır. Program sonucu ortaya çıkan faydaların, Programın sağladığı finansal destek

¹ <http://www.oecd.org/dac/evaluation/daccriteriaforevaluatingdevelopmentassistance.htm>

sona erdiğinde de yararlanıcıların kendi kaynakları veya diğer dışsal kaynaklarla sürdürülebilirlik durumu değerlendirilir. Sürdürülebilirliğin sağlanmasında finansal kaynakların yanı sıra kurumsal kapasite, insan kaynakları ve çevresel etkiler de önem taşıdığından, bu hususların da dikkate alınması gerekir.

Etki değerlendirmesi çalışması, birincil ve ikincil verilerin derlenmesi ve analizini içeren kapsamlı bir metodolojiyle gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın ilk aşamasında, yararlanıcıların performans göstergeleri için belirledikleri hedefler ve elde ettikleri sonuçlar ve kullandıkları destek tutarları gibi ikincil verilerden oluşan izleme verileri konsolide edilmiş, düzenlenmiş ve analiz edilmiştir. İzleme verileri dışında programlara ait başvuru rehberleri, ulusal ve bölgesel politikalar ve planlar, bölgesel araştırma raporları ve ajans mevzuatı da incelenmiş ve programların değerlendirilmesinde girdi olarak kullanılmıştır. Konuya ilişkin güncel literatür taraması ve uluslararası kıyaslama da yapılmış olup raporun ilgili bölümün de yer verilmiştir.

Birincil verilerin toplanması sürecinde ilgili tüm paydaşları kapsayan saha çalışmaları yürütülmüştür. Buna göre, çalışmanın başında Ajans uzmanlarıyla mülakat gerçekleştirilerek programlar hakkında detaylı bilgi alınmıştır. Bunu takiben, Ajans'tan mali destek alan toplam 62 projenin yararlanıcısıyla yüz yüze anket gerçekleştirilmiştir.² Anket uygulaması ile çalışma kapsamındaki destek programlarının değerlendirilmesine girdi oluşturacak birincil verilerin toplanması sağlanmıştır. Elde edilen tüm veri ve bilgilerin analizinin ardından değerlendirme sorularına cevap veren değerlendirmeler yapılarak nihai rapor hazırlanmıştır.

Yapılan çalışma, değerlendirilen programların amaçları doğrultusunda uygulandıklarını ve Ajansın süreç boyunca başarılı bir performans ortaya koyduğunu göstermiştir. Programlar özelinde öne çıkan değerlendirme sonuçları aşağıda sunulmaktadır.

Sosyal Kalkınmaya Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı

Sosyal Kalkınmaya Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı'na toplam 75 proje başvurusu gelmiş; 16 proje desteklenmek üzere seçilmiş; 1 projenin kapanışı henüz yapılmadığı için 15 proje başarıyla tamamlanmıştır. Program öncelikleri şu şekilde belirlenmiştir:

Öncelik 1: Dezavantajlı gruplara yönelik istihdam, eğitim, sağlık ve sosyal alanlarda altyapının güçlendirilmesi, hizmet kalitesinin yükseltilmesi, yeni hizmet modellerinin geliştirilmesi

Öncelik 2: Dezavantajlı grupların ekonomik ve sosyal hayata katılımlarını ve kamu hizmetlerine erişebilirliklerini artıracak uygulamaların yaygınlaştırılması, altyapı eksikliklerinin giderilmesi

Program için 10 milyon TL'lik bütçe tahsis edilmiştir. Ancak tamamlanan projelerin sözleşmeye bağlanan bütçesi 9,2 milyon TL, kullanılan bütçesi ise 7,9 milyon TL olmuştur. Program için ayrılan

² Sosyal Kalkınmaya Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı yararlanıcısı İnönü Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'nın proje nihai ödemesi henüz yapılmadığı için proje dosyası kapatılamamıştır. Bu nedenle fiilen tamamlanan 61 proje bulunmaktadır.

bütçenin yaklaşık %80'inin kullanılabildiği olması, programın bölgeye daha fazla fayda getirme potansiyelinin bulunduğunu göstermektedir.

Sosyal Kalkınmaya Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı ile bölgede yaşlılar, gençler, engelliler ve kadınlar gibi dezavantajlı gruplara yönelik projeler gerçekleştirilmiş ve bu kesimlerin topluma kazandırılmasına yönelik adımlar atılmıştır:

- Bölgede yaşlılara ve engellilere yönelik üstyapıların kurularak yaşam kalitelerinin yükselmesine ve topluma entegre olmalarına katkı sağlanmış,
- Sanayi bölgesinde kreş yapılması ile kadın istihdamı ve verimliliği artırılmış,
- Kadınların mesleki eğitimler alarak hem özgüven hem de ekonomik özgürlüklerini kazanmaları sağlanmış,
- Atıl spor salonları faaliyete geçirilerek gençler spora yönlendirilmiş (1 milli sporcu ve 900'den fazla spor yapan genç), engellilerin hastane nakilleri kolaylaştırılmış,
- Kaynaştırma öğrencileri ve ailelerine ek eğitimler verilerek diğer öğrencilerin seviyelerine gelmeleri ve ailelerinin de bu konuda onlara destek olması sağlanmış,
- Yaşlıların evde bakım hizmetleri sağlanmış, kurslar düzenlenmiş ve huzur evi açılmıştır.

Programla desteklenen projelerin bazıları ödül almış (kreş projesi 2016'da BUKİAD tarafından yılın projesi ödülünü almış, DOSAB da kadını en iyi destekleyen sanayi bölgesi seçilmiştir.) veya yeni projelerin yolunu açmıştır (yaşlılara şiddetin önlenmesiyle ilgili Polonya ortaklığında AB projesi başlatılmıştır).

Yararlanıcılar genel olarak program başvuru ve yürütme süreçlerinden memnun kalmıştır. Bununla birlikte altyapı kapsamındaki alımların niteliğine bağlı olarak, projedeki satın alım süreciyle ilgili olarak bu programda memnuniyetsizlik oranının daha yüksek olduğu görülmektedir.

Program göstergelerinin bir kısmı sonuç göstergesi niteliğinde olsa da, projeler için belirlenen gösterge hedeflerinin %65'ine ulaşılmış ya da aşılmıştır. Programın sözleşmeye bağlanan bütçesinin %86'sı kullanıldığı halde, proje döneminin başında yararlanıcılar tarafından belirlenen performans göstergelerinin ortalama %110 oranında elde edildiği, başka bir deyişle hedeflerin ortalama %10 oranında aşılarak gerçekleştirildiği görülmektedir. Bu durum programın etkin şekilde yürütüldüğünün göstergesidir. Programla elde edilen çıktıların 2019 itibarıyla kullanılma oranı oldukça yüksek olup programın sürdürülebilirliği için pozitif bir göstergedir.

Program, yararlanıcıların kurumlarında davranışsal değişimleri de tetiklemiş; projeyi ilgilendiren alanda teknik bilgi ve yetenek artışı ile kurum dışı paydaşlarla iletişim ve işbirliklerinde güçlenme en fazla gözlemlenen değişimler olmuştur. Program yararlanıcılarının önemli bir bölümü, projeleri sayesinde proje bütçesinin dışında finansal kaynak yaratarak yeni personel istihdam etmişlerdir. Bu durum programın girdi artımsallığını sağladığını da göstermektedir.

Kırsalda Ekonomik Gelişim

Kırsalda Ekonomik Gelişim Mali Destek Programı'na toplam 20 proje başvurusu gelmiş; 7 proje desteklenmek üzere seçilmiş; 1 proje sahibinin sözleşmeden feragat etmesi, 1 projenin de fesih olmasına bağlı olarak 5 proje başarıyla tamamlanmıştır. Program öncelikleri şu şekilde belirlenmiştir:

Öncelik 1: Kırsalda tarım ürünlerinin ulusal ve uluslararası pazar standartlarına uygun olarak işlenmesinin, paketlenmesinin, etiketlenmesinin ve depolanmasının desteklenmesi

Öncelik 2: Kırsalda tarım (bitkisel ve hayvansal üretim) dışı ekonomik çeşitliliğin sağlanması ve rekabetçi bir yapıya kavuşturulması

Öncelik 3: Kırsalda turizm potansiyelinin geliştirilmesi

Program için 11 milyon TL'lik bütçe tahsis edilmiştir. Ancak tamamlanan projelerin sözleşmeye bağlanan bütçesi 2,2 milyon TL, kullandırılan bütçesi ise 2,1 milyon TL olmuştur. Başvuran projelerin %35'i desteklendiği halde, program için ayrılan bütçenin ancak 19%'unun kullandırılması, programa talebin yeterince fazla olmadığını göstergesidir. Bunda programın yeterince etkin duyurulmamış olmasının ya da program önceliklerinin potansiyel yararlanıcılar için yeterince cazip bulunmamasının etkili olması mümkündür. Yararlanıcıların, diğer programlardan farklı olarak en fazla Ajans tarafından gerçekleştirilen tanıtım ve bilgilendirme faaliyetleri sayesinde haberdar oldukları görülmektedir.

Kırsalda Ekonomik Gelişim Mali Destek Programı yararlanıcıları, projeleriyle bölgenin tanınırlığı ve turizm potansiyelinin arttığını, bölgede el sanatlarından da gelir elde edilmeye başlandığını, hediyeelik eşya satışlarının arttığını, kadınların beceri kazandıklarını ve ekonomik gelir elde etmeye başladığını belirtmiştir. Öte yandan, programın kullandırılan bütçesi, yararlanıcı sayısı ve performans göstergelerinin elde edilme oranına bakıldığında, bölgeye etkisi düşük seviyededir. Yararlanıcıların hedeflerini yüksek belirlemiş olmasına da bağlı olarak projeler için belirlenen göstergelerin yarısından az bir bölümü (%45) tamamen gerçekleştirilmiş ya da hedef aşılmıştır. Bu programda sözleşmeye bağlanan bütçenin neredeyse tamamı yararlanıcılar tarafından kullanıldığı halde, aynı sebebe bağlı olarak performans göstergelerindeki başarı oranı ortalama %77'dir. Eksik elde edilmiş proje hedefleri için de yararlanıcıların tamamı (%100) daha sonra bunları tamamlama yönelik girişimlerde bulunmuş olup bu durum programın etkisi ve sürdürülebilirliğine de pozitif katkı sağlamaktadır. Programla elde edilen çıktıların 2019 itibarıyla kullanılma oranı oldukça yüksek olup programın etkisinin sürdürülebilirliği için olumlu bir göstergedir.

Program yararlanıcıların kurumlarında davranışsal değişimleri tetiklemiş; en fazla projeyi ilgilendiren alanda teknik bilgi ve yetenek artışı gözlenmiştir. Program yararlanıcılarının tamamı (%100) projeleri sayesinde proje bütçesinin dışında finansal kaynak yaratarak yeni projeler başlatmış ve yeni fiziki yatırımlar gerçekleştirmişlerdir. Bu durum programın girdi artımsallığı için pozitif bir bulgudur.

İş Birliği ve Gelişim

İş Birliği ve Gelişim Mali Destek Programı'na toplam 35 proje başvurusu gelmiş; 17 proje desteklenmek üzere seçilmiş; 1 proje sahibinin sözleşmeden feragat etmesi, 1 projenin de fesih olmasına bağlı olarak 15 proje başarıyla tamamlanmıştır. Program öncelikleri şu şekilde belirlenmiştir:

Öncelik 1: Bölgenin yenilik ve verimlilik odaklı gelişmesine, bilgi ve teknoloji üretimine ve/veya transferine yönelik ortak kullanım alanlarının kurulması ve geliştirilmesi

Öncelik 2: Ortak kullanım amacıyla iş güvenliği, enerji verimliliği, üretim verimliliği ve lojistik merkezlerinin kurulması ve geliştirilmesi

Öncelik 3: İşbirliklerini artırıcı platformların kurulması ve geliştirilmesi

Program için 10 milyon TL'lik bütçe tahsis edilmiştir. Başvuran projelerin yaklaşık yarısının desteklenmesine bağlı olarak, program için ayrılan bütçeden daha fazla miktarda hibe sözleşmeye bağlanmış ve kullanılmıştır (sırayla 11,9 milyon TL ve 11 milyon TL). Bu durum programa başvuran projelerin niteliğinin yüksek olduğunun göstergesi olarak düşünülmektedir.

Yararlanıcı sayısının ve bütçesinin yüksekliği, programın etkisini artıran faktörler arasındadır. İşbirliği ve Gelişim Mali Destek Programı yararlanıcılarının yarısından fazlası (%53-8 kurum) sanayinin farklı ihtiyaçlarına yönelik (Ar-Ge, enerji verimliliği, tasarım, nitelikli teknik personel, vb.) mesleki eğitim merkezi kurmuşlardır. Bu merkezler ile

- bölgedeki tasarımcı istihdamında artış olduğu (projenin başında bölgede istihdam edilen tasarımcı sayısı 21 iken 2019 başında 100'e yakın olduğu belirtilmiştir);
- tekstil sektöründe Ar-Ge uygulamalarına dönük eğitimlerin verildiği ve bu eğitimlerin diğer tekstil bölgelerine de örnek teşkil ederek benzer merkezlerin açıldığı,
- sanayicinin ihtiyacına dönük farklı sektörler için 29 tane meslek edindirme, 22 de meslek eğitimi verildiği,
- personelin teknolojik olarak güncellenmeleri ve bu bilgilerini sanayiye aktarmalarının sağlandığı,
- online eğitimlerin başladığı ve bölge dışından yararlanıcılara da online eğitimler düzenlendiği belirtilmiştir.

Program kapsamında 3 laboratuvar desteklenmiş, böylece

- gıdalardaki taklit maddelerin bölge içinde tespit edilmesi sağlanmış,
- sanayicinin bölge ve ülke dışında yaptırmak zorunda kaldığı kauçuk ve plastik testleri bölge içinde yapılmaya başlanmış,
- bu durum üniversite ve sanayici arasında işbirliği fırsatlarını da artırmış,
- tarımsal araştırma laboratuvarlarındaki ekipmanların hız, kapsam ve verimlilikleri artırılarak çiftçilere ve sanayicilere daha etkin hizmet vermeye başlanmıştır.

Bu projeler dışında sanayiciler ile Türkiye cumhuriyetleri arasında işbirliğini artırarak ihracat hacmini yükselten, bölgede animasyon sektörünün gelişimi için altyapı sağlayan ve gençlerin bu alanda ilerlemesi için imkan veren projeler de olmuştur.

Yararlanıcılar program başvuru ve yürütme süreçlerinden genel olarak memnun olup bu durum programın verimliliği için olumlu bir göstergedir. Program göstergelerinin bir kısmının sonuç göstergesi niteliğinde olmasına bağlı olarak, projeler için belirlenen gösterge hedeflerinin %30'una ulaşılmış ya da aşılmıştır. Aynı sebeple, program bütçesinin %90'ından fazlası kullanıldığı halde, performans göstergelerinde ortalama %80 civarında bir başarı elde edilmiştir. Programla elde edilen

çıktıların 2019 itibarıyla kullanılma oranı oldukça yüksek olup programın sürdürülebilirliği için pozitif bir göstergedir.

Program yararlanıcıların kurumlarında davranışsal değişimleri de tetiklemiş; programın amacına hizmet eder şekilde en fazla kurum dışı paydaşlarla iletişim ve işbirliklerinin güçlendiği gözlenmiştir. Program yararlanıcılarının önemli bir bölümü projeleri sayesinde proje bütçesinin dışında finansal kaynak yaratarak yeni personel istihdam etmişlerdir.

Çevre Küçük Ölçekli Altyapı

Çevre Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı'na toplam 17 proje başvurusu gelmiş; 8 proje desteklenmek üzere seçilmiş; 1 projenin fesih olmasına bağlı olarak 7 proje başarıyla tamamlanmıştır. Program öncelikleri şu şekilde belirlenmiştir:

Öncelik 1: Endüstriyel atık su kaynaklı kirliliğin önlenmesine yönelik sanayi alanlarında kanalizasyon ve atık su arıtma sistemlerinin inşa edilmesi ve/veya iyileştirilmesi

Öncelik 2: Katı atıkların toplanması, taşınması, geri kazanılması ve bertaraf edilmesi için atık yönetim sistemlerinin kurulması, gerekli tesislerinin inşa edilmesi ve/veya iyileştirilmesi

Öncelik 3: Hava kirliliği yoğun sanayi ve yerleşim bölgelerinde hava kalitesi izleme sistemlerinin kurulması

Program için 9 Milyon TL'lik bütçe tahsis edilmiştir. Başvuran projelerin yaklaşık yarısının desteklenmesine bağlı olarak, program için ayrılan bütçeden daha fazla miktarda hibe sözleşmeye bağlanmış (9,05 milyon TL) ve bütçenin yaklaşık tamamı (8,4 milyon TL) kullanılmıştır. Bu durum programa başvuran projelerin niteliğinin yüksekliği için bir gösterge olarak düşünülmektedir.

Program bütçesinin neredeyse tamamının kullanılmış olması programın etkisini artıran faktörlerden biridir. Çevre Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı yararlanıcıları, projeleriyle mermer atıklarının bir bölgede toplanarak toprak kirliliğinin önlendiğini, atık su arıtma tesislerinin kurulmasıyla doğaya salınan kirli su miktarının azaltılarak doğaya verilen zararın azaltıldığını, hava kalitesinin ölçülerek halkla paylaşıldığını belirtmiştir. Ayrıca katı atık ve su arıtma tesislerinin, firmaların ihracat için gerekli şartları sağlamasına da katkı sağladığı ve bu nedenle firmaların satışlarına da olumlu etkisinin olduğu belirtilmiştir. Bir yararlanıcı performans göstergelerinde yer almamasına rağmen atık su arıtma tesisindeki çamuru yakarak buradan enerji de elde edebildikleri ve doğalgaz ihtiyacını azalttıklarını da belirtmiştir.

Yaralanıcıların %57'si (4 kurum) bundan sonraki aşamada, mermer atık sahasına belge alarak kimyasal atıkların da toplanmasını sağlamak, çamur kurutma tesislerini büyütmek, atık su arıtma kapasitelerini artırmak, arıtılan suyu tekrar sanayiciye kazandırmak ve geri dönüşüm tesisi kurmak gibi hedefleri bulunduğunu belirtmiştir.

Program için belirlenen göstergelerin %58'i tamamen gerçekleştirilmiş ya da hedef aşılmıştır. %100 gerçekleştirilemeyen göstergelere bakıldığında çoğunun sonuç göstergesi niteliğinde olduğu

görülmektedir. Aynı sebeple, program bütçesinin %90'ından fazlası kullanıldığı halde, performans göstergelerinde %80 civarında bir başarı elde edilmiştir. Eksik elde edilmiş proje hedefleri için de yararlanıcıların %67'si daha sonra bunları tamamlama yönelik girişimlerde bulunmuş olup bu durum programın etkisi ve sürdürülebilirliğine de pozitif katkı sağlamaktadır. Programla elde edilen çıktılarının 2019 itibarıyla kullanılma oranı oldukça yüksek olup programın sürdürülebilirliği için olumlu bir göstergedir.

Program başvuru ve yönetim süreçleriyle ilgili genel olarak yararlanıcılar olumlu görüş bildirirse de, altyapı kapsamındaki alımların niteliğine bağlı olarak, projedeki satın alım süreciyle ilgili olarak bu programda memnuniyetsizlik oranının daha yüksek olduğu görülmektedir.

Program yararlanıcıların kurumlarında davranışsal değişimleri de tetiklemiş; en fazla projeyi ilgilendiren alanda teknik bilgi ve yetenek artışı gözlenmiştir. Program yararlanıcılarının önemli bir bölümü projeleri sayesinde proje bütçesinin dışında finansal kaynak yaratarak yeni fiziki yatırımlar gerçekleştirmişlerdir.

Çevre Dostu Üretim (KOBİ)

Çevre Dostu Üretim (KOBİ) Mali Destek Programı'na toplam 53 proje başvurusu gelmiş; 23 proje desteklenmek üzere seçilmiş; 3 proje sahibinin sözleşmeden feragat etmesi, 1 projenin fesih olmasına bağlı olarak 19 proje başarıyla tamamlanmıştır. Program öncelikleri şu şekilde belirlenmiştir:

Öncelik 1: Tarımsal üretim ve sanayi kaynaklı çevre kirliliğinin azaltılmasına yönelik ölçüm, kontrol ve izleme sistemlerinin kurulması

Öncelik 2: Atıkların kaynağında azaltılması, hammadde, su ve enerji tüketimini azaltmaya yönelik uygulamalarla temiz üretime geçişin sağlanması; çevre dostu teknolojilerin geliştirilmesi

Öncelik 3: Atıklardan katma değerli ürün ve/veya enerji üretimi

Öncelik 4: Üretim faaliyetlerinde enerji verimliliğinin artırılması

Program için 10 milyon TL'lik bütçe tahsis edilmiştir. Programa başvuran projelerin %43'ü desteklenmek üzere seçildiği halde, program için ayrılan bütçenin ancak %59'u sözleşmeye bağlanmış (5,9 milyon TL) ve %54'ü (5,4 milyon TL) kullanılmıştır. Bu durum, programa yeterli başvuru olmadığının göstergesidir.

Anket uygulaması kapsamında Çevre Dostu Üretim (KOBİ) Mali Destek Programı'ndan yararlanan işletmelerden projelerini uygulamadan önceki (2013), 2017 ve 2018 yılları tahmini toplam satış, ihracat ve net kâr-zarar tutarları hakkında bilgi alınmıştır. Elde edilen tüm tutarlar, kamu sabit sermaye yatırım ve dış para deflatörleri kullanılarak 2018 fiyatları ile hesaplanmış, böylece enflasyon etkisinden arındırılmıştır.³ Elde edilen sağlıklı verilere göre yararlanıcı işletmelerin 2013 yılındaki ortalama satış, ihracat ve kar değerleri sırayla %296, %684 ve %638 artış göstererek 2017 yılında 34,31 milyon TL, 7,56 milyon TL ve 4,35 milyon TL'ye ulaşmıştır. Firmaların verilerindeki bu olumlu seyir 2018 yılında da

³ <http://www2.kalkinma.gov.tr/kamuyat/deflator.html>

devam etmiş; ortalama satış, ihracat ve kar rakamları bir yıl içinde sırayla %66, %119 ve %93 artış göstermiştir.

Çevre Dostu Üretim (KOBİ) Mali Destek Programı yararlanıcılarının ortalama tam zamanlı çalışan personel sayıları ile lisans ve lisansüstü dereceye sahip çalışan sayıları da destek öncesine göre artış göstermiştir. Destekten önce yararlanıcı işletmelerin ortalama personel sayısı 72 iken %26 artışla 2018’de 90’a, lisans ve lisansüstü personel sayıları ise 5 iken %24 artışla 7’ye çıkmıştır.

Yararlanıcı işletmelerin gerek destekten önce gerekse de sonra en fazla marka alanında fikri mülkiyet hakkı başvurusunda bulunduğu görülmektedir. İşletmelerin destek öncesi toplam marka başvuru sayısı 55 iken %31 artışla 72’ye ulaşmıştır. Bununla birlikte yeni destek ile birlikte ilk defa marka başvurusunda bulunan işletme olmadığı, projeden önce marka başvurusu olan işletmelerin yeni başvurularda bulunmaları nedeniyle sayının artış gösterdiği dikkat çekmektedir. Toplam patent başvuru sayısı da destekten önce 4 iken daha önce patent başvurusu olmayan bir işletmenin başvuruda bulunmasıyla 6’ya çıkmıştır.

Çevre Dostu Üretim (KOBİ) Mali Destek Programı yararlanıcıları bu etkiler dışında, atık su arıtma ve geri dönüşüm projeleriyle birlikte işletmelerinin hammadde, su ve enerji tasarrufu sağladığını, çevresel mevzuata uyduklarını, atıklardan yeni ve katma değerli ürünler üreterek ihracata başladıklarını, havalandırma sistemi ve temiz teknolojilerin hayata geçirilmesiyle işgücü verimliliğinin arttığını belirtmiştir. Ayrıca BEBKA’dan destek almanın kamuyla çalışma konusunda kendilerine de imkan sağladığını dile getiren yararlanıcılar da olmuştur. Bazı firmalar çevresel mevzuata uymanın ihracat için de bir önkoşul olduğunu ve projeleriyle birlikte bu koşulları sağlamalarının da ihracatı tetiklediğini belirtmiştir. Çevresel boyutta da gerek katı atık gerekse de kirli suların çevreye salınmadığı belirtilmiştir. Yararlanıcı işletmelerin %37’si (7 yararlanıcı) bundan sonra da çevre konusunda ekipman ve cihaz alarak, depo kurarak yatırımlarına devam etmeyi planladıklarını belirtmiştir.

Performans hedeflerini tamamen gerçekleştirme oranı Çevre Dostu Üretim (KOBİ) Mali Destek Programı’nda en yüksek seviyededir (%80). %100 gerçekleştirilemeyen göstergelere bakıldığında çoğunun sonuç göstergesi niteliğinde olduğu görülmektedir. Yararlanıcısı kar amacı güden kurumlar olan bu programda performans göstergeleri için hedeflerin yararlanıcılar tarafından daha bilinçli şekilde belirlendiği fark edilmektedir. Programda sözleşmeye bağlanan bütçenin %91’i yararlanıcılar tarafından kullanıldığı halde, proje döneminin başında yararlanıcılar tarafından belirlenen performans göstergelerinin ortalama %106’sı elde edilmiştir. Bu durum programların etkin şekilde yürütüldüğünün göstergesidir.

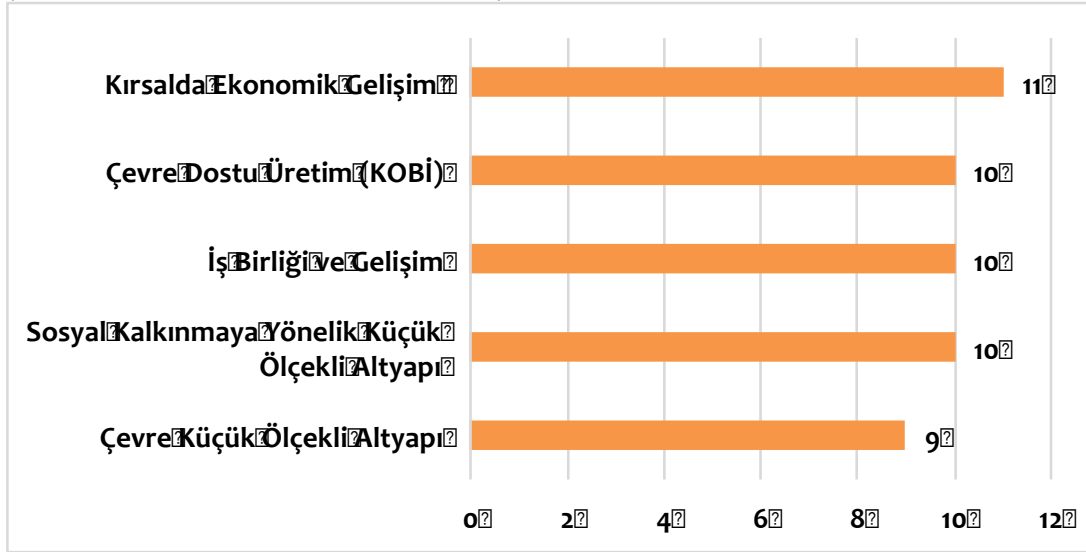
Program yararlanıcıların kurumlarında davranışsal değişimleri de tetiklemiş; en fazla projeyi ilgilendiren alanda teknik bilgi ve yetenek artışı gözlenmiştir. Program yararlanıcılarının önemli bir bölümü projeleri sayesinde proje bütçesinin dışında finansal kaynak yaratarak yeni fiziki yatırımlar gerçekleştirmişlerdir.

Yukarıdaki açıklamalar ve değerlendirme çalışmasından elde edilen diğer bulgular raporun takip eden bölümlerinde sunulmakta; bu bulgulardan hareketle uluslararası iyi uygulamalara paralel olarak BEBKA için sonuç, değerlendirme ve öneriler ise raporun son bölümünde yer verilmektedir.

3. Giriş

Bursa Eskişehir Bilecik Kalkınma Ajansı (BEBKA), faaliyet alanına giren TR41 Bölgesi'nde, Bölge Planı'ndaki öncelikler doğrultusunda, biri kar amacı güden, diğerleri ise gütmeyen kurumlara yönelik olarak 2014 yılında toplam 50 milyon TL bütçeli beş mali destek programının çağrısına çıkmıştır (Şekil 1).

Şekil 1. Mali Destek Programlarının Bütçeleri (milyon TL)

Kaynak: Mali Destek Programları Başvuru Rehberleri, BEBKA

Söz konusu programların değerlendirme ve etki analizine yönelik olarak gerçekleştirilen bu çalışma, öncelikli olarak, programlarla bölgesel planlarda öngörülen amaç ve hedeflere ne derece yaklaşıldığının belirlenmesi amacıyla yürütülmüştür. Bunun yanı sıra, değerlendirme bulgularından hareketle, Ajans'ın tasarlayacağı yeni programlarda etkinlik ve verimliliğin artırılmasına katkı sağlanması da amaçlanmıştır. Çalışma ayrıca, Kalkınma Ajansları Proje ve Faaliyet Destekleme Yönetmeliği'nde öngörüldüğü şekilde programların etki ve sonuçlarını ortaya koymayı da hedeflemektedir.

Bu raporun birinci bölümünde kısaltmalar ve tanımlar, ikinci bölümünde yönetici özeti, üçüncü bölümünde giriş, dördüncü bölümde, programların tanımı ve kapsamı ile amaç, öncelik ve performans göstergeleri hakkında bilgi yer almaktadır. Beşinci bölümde programların bütçe gerçekleştirmeleri, proje başvuruları, sözleşme imzalanan ve tamamlanan projelere ilişkin istatistikî bilgiler sunulmaktadır. Değerlendirme metodolojisi, programların amaç ve öncelikleri kapsamında hedeflere ulaşılma düzeyi ve anketlerden edilen bulguların değerlendirme kriterleri bazında analizi, altıncı bölümde yer almaktadır. Dünyada kalkınma ajanslarının gelişimine dair literatür taraması ve kıyaslamalar, raporun yedinci bölümünde ele alınmaktadır. Raporun son bölümünde ise elde edilen tüm bulguların değerlendirilmesinden hareketle tespitler ve Ajans programlarının verimlilik, etkinlik ve etkilerinin artırılmasına yönelik öneriler sunulmaktadır.

4. Programlar Hakkında Genel Bilgiler

4.1. Programların Tanım ve Kapsamı

Programların Uygun Başvuru Sahipleri

Değerlendirilen programlardan Çevre Dostu Üretim (KOBİ) Mali Destek Programı bölgede faaliyet gösteren KOBİ'lere, diğer dört program ise kar amacı gütmeyen kurumlara yönelik olarak tasarlanmıştır. Bu programların uygun başvuru sahipleri şu şekilde tanımlanmıştır:

- Yerel Yönetimler
 - Büyükşehir Belediyeleri
 - İl, İlçe, Belde belediyeleri
 - İl Özel İdareleri
 - Mahalli İdare Birlikleri
- Kamu Kurum ve Kuruluşları
 - Valilikler
 - İl Müdürlükleri
 - Bölge Müdürlükleri
 - Kaymakamlıklar
 - İlçe Müdürlükleri
 - Diğer Kamu Kurumlarının İlde Bulunan En Üst Birimleri
 - Ticaret Borsaları
 - Üniversiteler
- Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşları
 - Ticaret ve/veya Sanayi Odaları
 - Esnaf ve Sanatkarlar Odaları
 - Meslek Odaları (Bursa, Eskişehir, Bilecik illerindeki Şube Başkanlıkları)
 - Diğer Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşları
- Sivil Toplum Kuruluşları
 - Bursa, Eskişehir, Bilecik illerinde merkezleri veya yasal şubesi bulunan Dernekler, Vakıflar, Sendikalar, Federasyonlar, Konfederasyonlar
- Organize Sanayi Bölge Müdürlükleri
- Birlikler ve Kooperatifler
 - Bursa, Eskişehir, Bilecik illerinde merkezleri veya yasal şubesi bulunan kar amacı gütmeyen Birlik ve Kooperatif Başkanlıkları

Destek Miktar ve Oranları

Mali Destek Programlarının proje bazında belirlenen asgari ve azami destek tutarları Tablo 1'de sunulmaktadır. Bu değerlerin dışında kalan destek taleplerini içeren proje teklifleri değerlendirmeye alınmamıştır. KOBİ'lere yönelik Çevre Dostu Üretim Mali Destek Programı'nda yararlanıcı bazında verilen destek oranı proje bütçesinin en az %25, en fazla %50'si; diğer programlarda ise en az %25, en

fazla %75'i olarak belirlenmiştir. Proje bütçesinin geri kalan bölümünün yararlanıcılar tarafından eş finansman olarak sağlanması öngörülmüş; aynı katkılar, eş finansman olarak kabul edilmemiştir. Kar amacı gütmeyen kurumlara yönelik programlarda yararlanıcı başına ayrılan bütçe, kar amacı güden yararlanıcılara yönelik programlarda ayrılan bütçenin iki katından fazladır.

Tablo 1. Programlar Bazında Yararlanıcı Kuruluş Başına Destek Miktarları

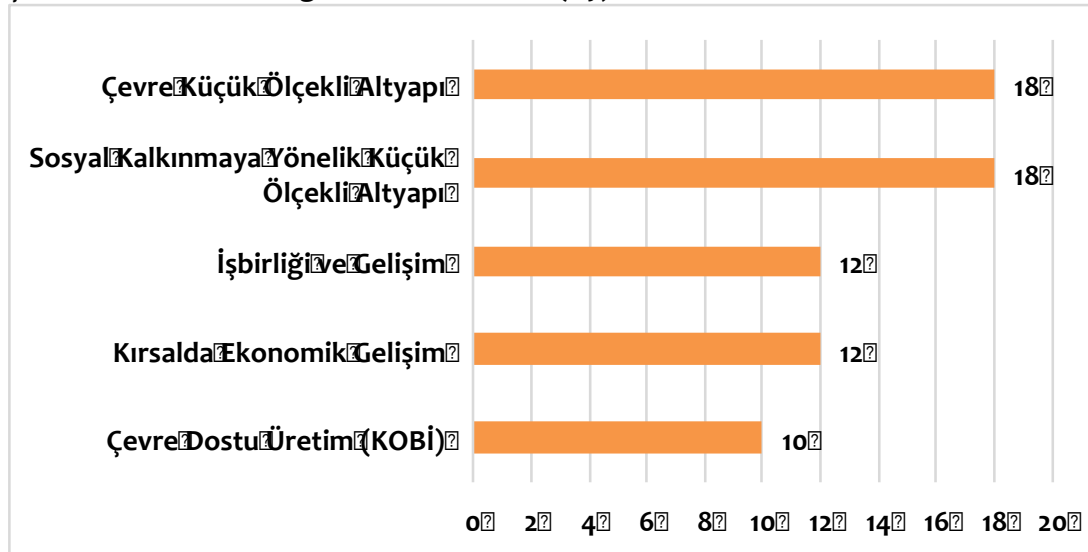
Program	Destek miktarı (TL)
Sosyal Kalkınmaya Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı	250.000 TL-1.500.000 TL
Kırsalda Ekonomik Gelişim	250.000 TL-1.000.000 TL
İşbirliği ve Gelişim	250.000 TL-1.500.000 TL
Çevre Küçük Ölçekli Altyapı	250.000 TL-1.500.000 TL
Çevre Dostu Üretim (KOBİ)	200.000 TL-400.000 TL

Kaynak: Program Başvuru Rehberleri, BEBKA

Proje Süreleri

Desteklenen projelerin azami süreleri Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programlarında 18 ay, kar amacı gütmeyen kurumlara yönelik diğer programlarda 12 ay, Çevre Dostu Üretim (KOBİ) Mali Destek Programında ise 10 ay olarak belirlenmiştir (Şekil 2).

Şekil 2. Mali Destek Programlarının Süreleri (Ay)

Kaynak: Program Başvuru Rehberleri, BEBKA

Proje Değerlendirme ve Seçim Süreci

Programların son başvuru tarihi 14 Şubat 2014, değerlendirme sonuçlarının duyurulma tarihi ise 15 Mayıs 2014 olarak belirlenmiştir. Ajans'a sunulan projeler, "Ön İnceleme" ve "Teknik ve Mali Değerlendirme" olmak üzere iki aşamada değerlendirilmiş; ön inceleme aşamasında projeler, idari

şartlar ve uygunluk kriterleri yönünden ele alınmıştır. Teknik ve mali değerlendirme aşamasında ise her proje öncelikle en az iki bağımsız değerlendirici tarafından belirlenen kriterler doğrultusunda puanlandırılmış; ardından Değerlendirme Komitesi tarafından incelenmiştir. Nihai destek kararı, Ajans Yönetim Kurulu tarafından değerlendirme puanlarına herhangi bir müdahale olmadan verilmiştir.

Desteklenecek projelerin seçiminde kullanılan kriterler şu şekilde belirlenmiştir:

- Başvuru sahibi ve ortaklarının uygunluğu,
- Projelerin uygunluğu,
- Maliyetlerin uygunluğu.

Bir projenin program kapsamında desteklenebilmesi için toplam değerlendirme puanının 100 üzerinden en az 65; mali ve yönetim kapasitesi ve ilgililik puanlarının 20 üzerinden en az 13 olması öngörülmüştür. Bu kriterleri sağlayan projeler desteklenmeye hak kazanmıştır.

Destek Süreci

Kamu kurum ve kuruluşları dışındaki bütün yararlanıcılardan, sözleşmede öngörülen toplam destek miktarının %10'u kadar teminat alınması şartı getirilmiştir. Teminatın alınmasının ardından, destek miktarının %40'ı, yararlanıcının risk değerlendirmesinin olumlu sonuçlanması halinde ön ödeme olarak sağlanmıştır. Ön ödeme sonrasında yapılan diğer ödemeler ise hakediş esasına göre gerçekleştirilmiştir. Buna göre, ön ödeme tutarının ve aynı oranda sağlanan eş finansman tutarının usulüne uygun harcandığını gösteren belgelerin ara/nihai raporlarla birlikte Ajans'a sunulmasının ve ilgili raporların Ajans tarafından incelenip onaylanmasının ardından (sözleşmede aksi belirtilmediği takdirde), ara ödemede destek miktarının %40'ı ve son ödemede ise %20'si yararlanıcının banka hesabına sırayla 40 ve 60 gün içerisinde aktarılmıştır.

4.2. Programların Amaç, Öncelik ve Performans Göstergeleri

Değerlendirmeye konu programların amaçları ve öncelikleri başvuru rehberlerinden, performans göstergeleri ise program başvuru rehberlerinden ve Ajans'ın tuttuğu izleme verilerinden hareketle aşağıda özetlenmektedir.

Sosyal Kalkınmaya Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı

Programın genel amacı, *“Bursa, Eskişehir, Bilecik bölgesinde hizmet ve erişim altyapısını geliştirerek dezavantajlı grupların yaşam kalitesini ve sosyal hayata katılımlarını artırmak”* olarak belirlenmiştir.

Programda ele alınan öncelik alanları aşağıdaki gibi tanımlanmıştır:

1. Dezavantajlı gruplara yönelik istihdam, eğitim, sağlık ve sosyal alanlarda altyapının güçlendirilmesi, hizmet kalitesinin yükseltilmesi, yeni hizmet modellerinin geliştirilmesi
2. Dezavantajlı grupların ekonomik ve sosyal hayata katılımlarını ve kamu hizmetlerine

erişebilirliklerini artıracak uygulamaların yaygınlaştırılması, altyapı eksikliklerinin giderilmesi

Programın performans göstergeleri ise şu şekildedir:

- Program kapsamında oluşturulan/geliştirilen sosyal hizmet sunan merkez sayısı (danışma merkezi, rehabilitasyon merkezi, çocuk bakımevi, sığınma evi, yaşlı bakım evi, vb.)
- Program kapsamında oluşturulan/geliştirilen eğitim merkezi sayısı (dezavantajlı, yoksul ve vasıfsız gruplara yönelik mesleki eğitim, beceri geliştirme-kapasite artırma eğitimleri)
- Dezavantajlı gruplara yönelik düzenlenen meslek edindirme (mesleki eğitim, beceri geliştirme-kapasite artırma eğitimleri) kursu türü sayısı
- Dezavantajlı gruplara yönelik düzenlenen meslek edindirme kursu süresi
- Farkındalık yaratmaya yönelik seminer ve benzeri etkinliklere katılan kişi sayısı
- Dezavantajlı gruplara yönelik sosyal hizmet sunumunda işbirliği yapan kurum sayısı
- Engellilerin topluma erişimini artırmaya yönelik kentsel alanlar ve toplu taşıma araçlarında yapılan mekânsal düzenleme sayısı (metre kare)
- Proje kapsamında bireysel yetenek ve özel gereksinimlere cevap vermeye yönelik olarak kapasitesi geliştirilen/hizmete sunan eğitim kurumu sayısı
- Proje kapsamında hedef grupların ihtiyaçları doğrultusunda düzenlenen/yeniden düzenlenen teknik altyapı alanı (metre kare)
- Geliştirilen/transfer edilen yenilikçi uygulama/hizmet modeli sayısı
- Geliştirilen bölge içi işbirlikleri ve ortaklıkların sayısı
- Geliştirilen bölge dışı işbirlikleri ve ortaklıkların sayısı
- Yaygınlaştırılan/yaygınlaştırma planı yapılan hizmet modeli sayısı
- Program kapsamında oluşturulan/geliştirilen sosyal hizmet sunan merkezlerden faydalanan kişi sayısı/ulaşılabilir kişi sayısı (dezavantajlı gruplar ve aile bireyleri)
- Dezavantajlı gruplara yönelik oluşturulan/geliştirilen eğitim (mesleki eğitim, beceri geliştirme-kapasite artırma eğitimleri) merkezlerindeki kurslara katılan kişi sayısı
- Geçici çalışan dezavantajlı kişi sayısı
- Sürekli çalışan dezavantajlı kişi sayısı
- Proje kapsamında bireysel yetenek ve özel gereksinimlere cevap vermeye yönelik olarak kapasitesi geliştirilen/hizmete sunan eğitim kurumlarından hizmet alan kişi sayısı
- Proje kapsamında bireysel yetenek ve özel gereksinimlere cevap vermeye yönelik olarak yetiştirilen (nitelikleri desteklenen) personel sayısı
- Program kapsamında sosyal hizmetlerden nihai faydalanıcı sayısı

Kırsalda Ekonomik Gelişim Mali Destek Programı

Kırsalda Ekonomik Gelişim Mali Destek Programı'nın genel amacı "Bursa, Eskişehir, Bilecik bölgesinde kırsal alanlarda tarım ve sanayi işbirliğinin güçlendirilmesi ve tarım dışı faaliyetler ile ekonomik çeşitliliğin sağlanarak gelir artışına katkı sağlanması" olarak belirlenmiştir.

Programın öncelikleri ise şu şekildedir:

1. Kırsalda tarım ürünlerinin ulusal ve uluslararası pazar standartlarına uygun olarak işlenmesinin, paketlenmesinin, etiketlenmesinin ve depolanmasının desteklenmesi
2. Kırsalda tarım (bitkisel ve hayvansal üretim) dışı ekonomik çeşitliliğin sağlanması ve rekabetçi bir yapıya kavuşturulması
3. Kırsalda turizm potansiyelinin geliştirilmesi

Programın performans göstergeleri ise şu şekildedir:

- Proje kapsamında oluşturulan/modernize edilen soğuk hava deposu kapasitesi (ton)
- Proje kapsamında kurulan/modernize edilen tarım ürünlerinin işlendiği işletme sayısı
- Proje kapsamında kurulan/modernize edilen tarım ürünlerinin paketlenildiği işletme sayısı
- Proje kapsamında yöreye has yerel ürünlerin sergilendiği/pazarlamasının yapıldığı stant sayısı
- Proje kapsamında yöreye özgü el sanatlarının eğitimini veren kurslara katılan kişi sayısı
- Proje kapsamında düzenlenen kırsal turizme yönelik tur sayısı
- Proje kapsamında kırsal turizme yönelik olarak kurulan/modernize edilen pansiyon sayısı
- Proje kapsamında kurulan/modernize edilen alternatif turizm tesisi yatak kapasitesi
- Kırsal turizme yönelik faaliyet çeşitlerindeki (çiftlik turizmi, kültür turizmi vb.) artış

İşbirliği ve Gelişim Mali Destek Programı

İşbirliği ve Gelişim Mali Destek Programı'nın genel amacı *“Bursa, Eskişehir, Bilecik bölgesinde ortak çalışma kültürü ve işbirliklerinin geliştirilmesi”* olarak belirlenmiştir.

Programın öncelikleri ise şu şekildedir:

1. Bölgenin yenilik ve verimlilik odaklı gelişmesine, bilgi ve teknoloji üretimine ve/veya transferine yönelik ortak kullanım alanlarının kurulması ve geliştirilmesi
2. Ortak kullanım amacıyla iş güvenliği, enerji verimliliği, üretim verimliliği ve lojistik merkezlerinin kurulması ve geliştirilmesi
3. İşbirliklerini artırıcı platformların kurulması ve geliştirilmesi

Programın performans göstergeleri ise şu şekildedir:

- Proje kapsamında kurulan ortak kullanım alanı (merkez, enstitü) sayısı
- Proje kapsamında kurulan/geliştirilen mesleki eğitim merkezi sayısı
- Proje kapsamında kurulan/geliştirilen mesleki eğitim derslik sayısı
- Proje kapsamında kurulan işbirliği ağı sayısı
- Proje kapsamında kurulan merkezlerde istihdam edilen kişi sayısı
- Proje kapsamında istihdam edilen kişi sayısı
- Proje kapsamında Ar-Ge için kullanılan fon miktarı
- Proje kapsamında başvuru yapılan patent/faydalı model sayısı
- Kurulan/geliştirilen ortak kullanım alanında verilen eğitim sayısı (ders saati)

- Kurulan/geliştirilen ortak kullanım alanında sunulan danışmanlık hizmeti miktarı
- Ortak kullanım alanından faydalanan işletme sayısı

Çevre Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı

Çevre Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı'nın genel amacı “Bursa, Eskişehir, Bilecik bölgesinde çevresel kirliliğin azaltılması ve çevrenin korunması için gerekli altyapının inşa edilmesi veya iyileştirilmesi yoluyla bölgenin yaşam kalitesinin artırılmasına katkı sağlanması” olarak belirlenmiştir.

Programın öncelikleri ise şu şekildedir:

1. Endüstriyel atık su kaynaklı kirliliğin önlenmesine yönelik sanayi alanlarında kanalizasyon ve atık su arıtma sistemlerinin inşa edilmesi ve/veya iyileştirilmesi
2. Katı atıkların toplanması, taşınması, geri kazanılması ve bertaraf edilmesi için atık yönetim sistemlerinin kurulması, gerekli tesislerinin inşa edilmesi ve/veya iyileştirilmesi
3. Hava kirliliği yoğun sanayi ve yerleşim bölgelerinde hava kalitesi izleme sistemlerinin kurulması

Programın performans göstergeleri ise şu şekildedir:

- Yeni kurulan/modernize edilen atık su arıtma tesisi kapasitesi (m³)
- İhtisas bölgelerinde kurulmuş/geliştirilmiş olan atık su arıtma kapasitesi
- Yeni kurulan/modernize edilen katı atık depolama/arıtma/bertaraf tesisi kapasitesi (ton)
- proje kapsamında eğitimlere katılan kişi sayısı
- Proje kapsamında istihdam edilen kişi sayısı
- Geri dönüştürülen/yeniden kullanılan/geri kazanılan atık su/proses suyu miktarı (m³/gün)
- Geri dönüştürülen /yeniden kullanılan/geri kazanılan katı atık miktarı (ton/gün)
- Tasarruf edilen su miktarı (m³/yıl)
- Tasarruf edilen elektrik enerjisi tüketimi (kWh)
- Bölge havasındaki kirlenici madde (SO₂, NO_x, CO, O₃, HC, PM₁₀ vb.) miktarı (mg/m³)
- Katı atık miktarında azalma
- Düzenli depolanan katı atık miktarındaki artış
- İçme suyu/atık su arıtma tesisi arıtma verimi artışı
- Projenin uygulanması ile mevcut hava/su kirliliğini oluşturan parametrelerdeki azalma oranı

Çevre Dostu Üretim (KOBİ) Mali Destek Programı

Çevre Dostu Üretim (KOBİ) Mali Destek Programı'nın genel amacı “Bursa, Eskişehir, Bilecik bölgesinde üretim faaliyetlerinden kaynaklanan çevresel etkilerin azaltılması, kaynak ve enerji kullanımındaki verimliliğin artırılması yoluyla çevre dostu üretime geçişe katkı sağlamak” olarak belirlenmiştir.

Programın öncelikleri ise şu şekildedir:

- Tarımsal üretim ve sanayi kaynaklı çevre kirliliğinin azaltılmasına yönelik ölçüm, kontrol ve izleme sistemlerinin kurulması
- Atıkların kaynağında azaltılması, hammadde, su ve enerji tüketimini azaltmaya yönelik uygulamalarla temiz üretime geçişin sağlanması; çevre dostu teknolojilerin geliştirilmesi
- Atıklardan katma değerli ürün ve/veya enerji üretimi
- Üretim faaliyetlerinde enerji verimliliğinin artırılması

Programın performans göstergeleri ise şu şekildedir:

- Yeni kurulan/modernize atık su arıtma tesisi kapasitesi (m³)
- Proje kapsamında istihdam edilen kişi sayısı
- Atık su arıtma tesisi arıtma verimi artışı
- Geri dönüştürülen/yeniden kullanılan/geri kazanılan atık su/proses suyu miktarı (m³/gün)
- Geri dönüştürülen /yeniden kullanılan/geri kazanılan katı atık miktarı (ton/gün)
- Endüstriyel atık su miktarı (m³/yıl)
- Tasarruf edilen su miktarı (m³/yıl)
- Tasarruf edilen elektrik enerjisi tüketimi (kWh)
- Tasarruf edilen doğalgaz tüketimi (m³)
- Tasarruf edilen hammadde miktarı (ton)
- Bölge havasındaki kirletici madde (SO₂, NO_x, CO, O₃, HC, PM₁₀ vb.) miktarı (mg/m³)
- Bölgedeki katı atık (evsel, tıbbi atık, tehlikeli atık, ambalaj atığı vb.) miktarı (ton/gün)
- Proje çerçevesinde başvuru patent/faydalı model sayısı
- Mevcut hava/su kirliliğini oluşturan parametrelerde azalma oranı

5. Programların Sonuçları

5.1. Bütçe Gerçekleşmeleri

Mali Destek Programları'nın toplam bütçesi 50 milyon TL olsa da, toplam 44.527.502 TL'lik hibe talep eden 71 proje desteklenmeye hak kazanmıştır. Feragat, fesih ve yasal süreçle birlikte eksilmeler sonucu 61 proje tamamlanmıştır.⁴ Bu projelerin başvuru formlarında Ajans'tan talep ettikleri hibe miktarının toplam 38.284.159 TL olduğu görülmektedir (Tablo 2). Projelerini tamamlamış yararlanıcıların sözleşmelerindeki hibe miktarının çok büyük kısmını (%91) kullanabildiği görülmektedir. Gerçekleşen destek tutarı ise programların toplam bütçesinin %70'i oranındadır (34.815.118 TL).

Programlar bazında bütçe kullandırma oranları farklılık göstermektedir. İş Birliği ve Gelişim Mali Destek Programı'nda programa ayrılan bütçenin %110'u yararlanıcılara kullandırılırken (11.007.587 TL), Çevre Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı'nda %94'ü, Sosyal Kalkınmaya Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı'nda ise %79'u kullandırılmıştır. Bununla birlikte, Çevre Dostu Üretim (KOBİ) Mali Destek Programı'nda program bütçesinin %53'ü ve Kırsalda Ekonomik Gelişim Mali Destek Programı'nda ise ancak %19'u yararlanıcılar tarafından kullanılabilmektedir.

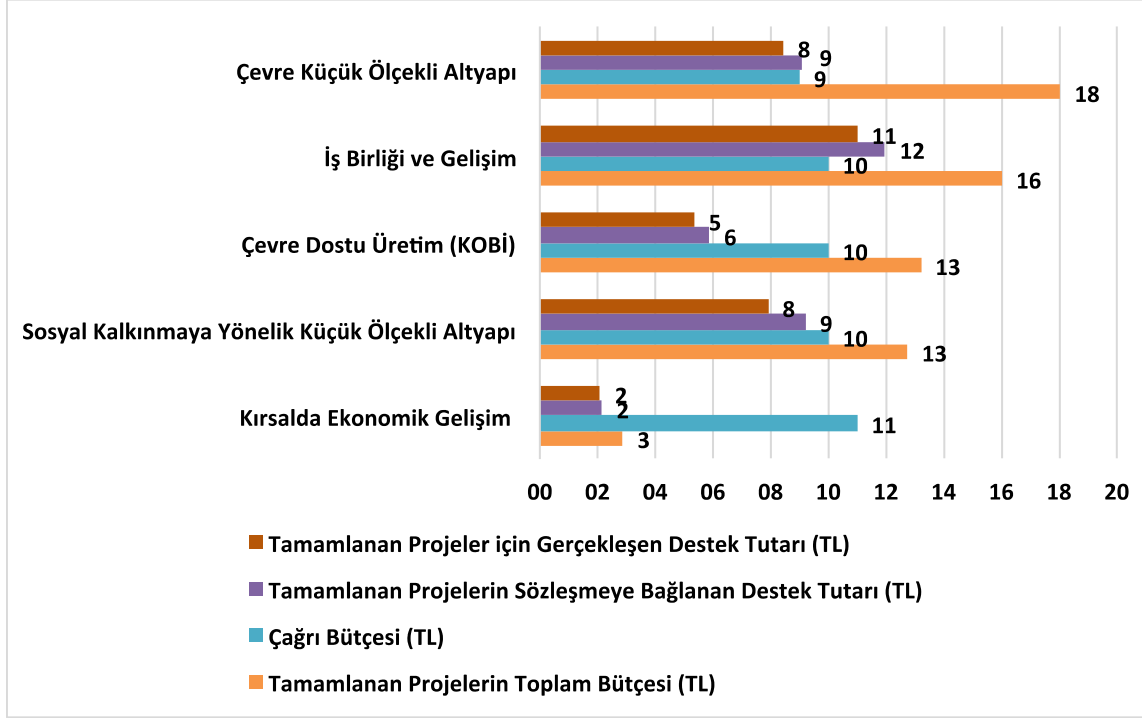
Tablo 2. Program Bütçeleri ve Gerçekleşen Hibe Ödemeleri

Mali Destek Programı	Çağrı Bütçesi (TL)	Tamamlanan Projelerin Toplam Bütçesi (TL)	Tamamlanan Projelerin Sözleşmeye Bağlanan Destek Tutarı (TL)	Tamamlanan Projeler için Gerçekleşen Destek Tutarı (TL)
Sosyal Kalkınmaya Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı	10 milyon	12.744.279	9.210.526	7.911.362
Kırsalda Ekonomik Gelişim	11 milyon	2.881.028	2.158.570	2.101.348
İş Birliği ve Gelişim	10 milyon	16.014.234	11.978.374	11.007.587
Çevre Küçük Ölçekli Altyapı	9 milyon	18.037.279	9.053.210	8.441.030
Çevre Dostu Üretim (KOBİ)	10 milyon	13.213.174	5.883.479	5.353.791
TOPLAM	50 milyon	62.889.994	38.284.159	34.815.118

Kaynak: Program İzleme Verileri, BEBKA

⁴ Sosyal Kalkınmaya Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı yararlanıcısı İnönü Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'nın proje nihai ödemesi henüz yapılmadığı için proje dosyası kapatılamamıştır. Bu nedenle 61 proje üzerinden bütçe dağılımı gösterilmiştir.

Şekil 3. Program Bütçeleri ve Gerçekleşen Hibe Ödemeleri

Kaynak: Program İzleme Verileri, BEBKA

5.2. Proje Başvuruları, Sözleşme İmzalanan ve Tamamlanan Projelere İlişkin İstatistikî Bilgiler

Programlara toplam 200 proje başvurmuş; bunların %36'sı teknik ve mali değerlendirmede başarılı bulunarak 71 proje desteklenmeye hak kazanmıştır. Desteklenmesine karar verilen projelerin %7'si (toplam 5 proje) çeşitli sebeplerden dolayı Ajansla sözleşme imzalamaktan feragat etmiş; dolayısıyla 66 proje için hibe desteği verilmeye başlanmıştır. Desteklenen projelerin %6'sının (4 proje) sözleşmesi, çeşitli nedenlerle feshedilmiş ya da yasal sürece girmiş, 1 proje ise henüz proje kapanış işlemlerini tamamlayamamıştır. Dolayısıyla desteklenmeye hak kazanan projelerin %86'sı (61 proje), toplam başvuran projelerin ise %31'i, Mali Destek Programları kapsamında yürütülerek başarıyla tamamlanmıştır.

Programlar bazında ele alındığında, İşbirliği ve Gelişim Mali Destek Programı'nda toplam başvuru sayısı içinde desteklenmeye hak kazanan proje oranının en yüksek olduğu görülmekte olup başvuran projelerin yaklaşık yarısı desteklenmeye hak kazanmıştır (%49). Çevre Küçük Ölçekli Altyapı ile Çevre Dostu Üretim (KOBİ) Mali Destek Programlarında da benzer şekilde proje başvurularının %40'dan fazlası (sırayla %47 ve %43) desteklenmek üzere seçilmiştir. Bu oranın, başvuru sayısına da bağlı olarak, Sosyal Kalkınmaya Yönelik Küçük Altyapı Programı'nda en düşük olduğu görülmekte olup başvuran projelerin %21'i asil listeye alınmıştır.

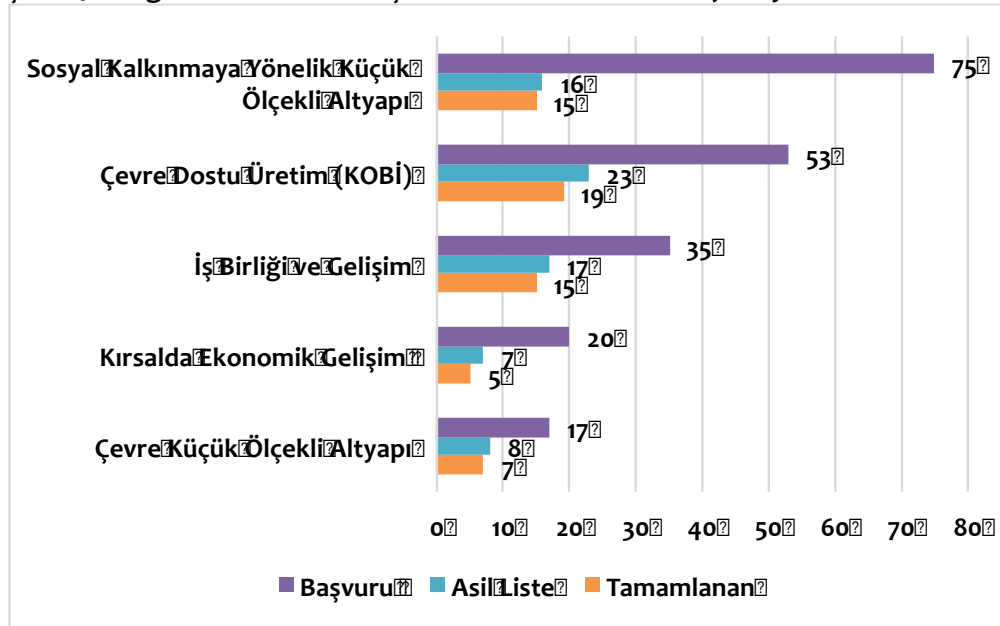
Sözleşmeden feragat edilen, yasal sürece giren veya fesih edilen proje oranının Kırsalda Ekonomik Gelişim Mali Destek Programı'nda en yüksek olduğu görülmektedir. Bu programda, asil listeye alınan projelerin %28'i (2 proje) bu nedenlerle tamamlanamamıştır. Diğer programlarda bu nedenlerle tamamlanamayan projelerin oranı Çevre Dostu Üretim (KOBİ) Mali Destek Programı'nda %17, Çevre Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı'nda %13 ve İş Birliği ve Gelişim Mali Destek Programı'nda %12'dir. Sosyal Kalkınmaya Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı'nda feragat edilen, yasal sürece giren veya feshedilen proje bulunmamakla birlikte 1 projenin henüz kapanış işlemleri tamamlanamamıştır.

Tablo 3. Programlar Bazında Başvuru ve Tamamlanan Proje Sayıları

Mali Destek Programı	Başvuru	Asil Liste	Feragat	Yasal Süreç/Fesih	Kapanışı yapılmayan	Tamamlanan
Sosyal Kalkınmaya Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı	75	16	-	-	1	15
Kırsalda Ekonomik Gelişim	20	7	1	1	-	5
İş Birliği ve Gelişim	35	17	1	1	-	15
Çevre Küçük Ölçekli Altyapı	17	8	-	1	-	7
Çevre Dostu Üretim (KOBİ)	53	23	3	1	-	19
TOPLAM	200	71	5	4	1	61

Kaynak: Program İzleme Verileri, BEBKA

Şekil 4. Programlar Bazında Başvuru ve Tamamlanan Proje Sayıları

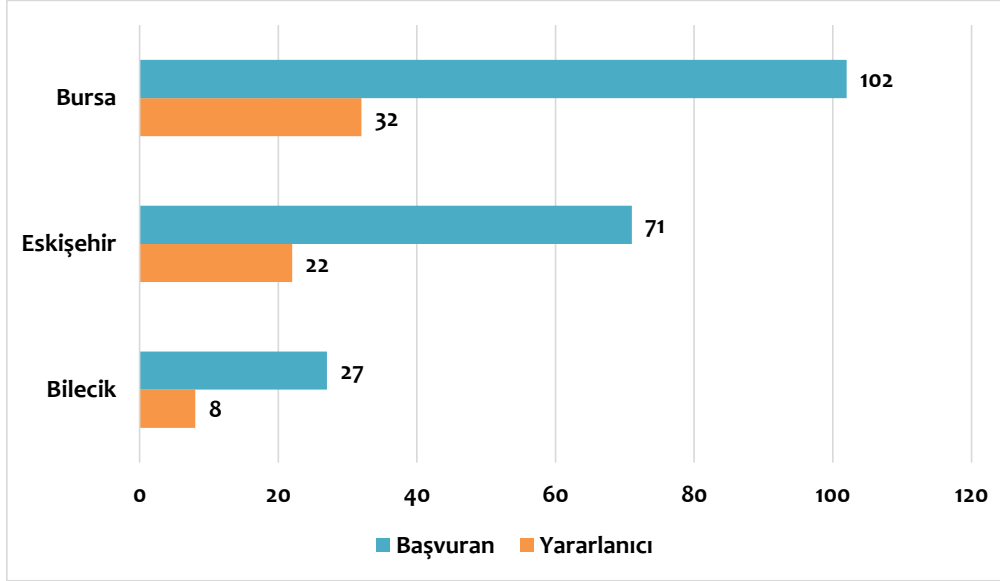

Kaynak: Program İzleme Verileri, BEBKA

Programlara başvuran ve destekten yararlanan kurumların illerine bakıldığında, projelerin yarısından fazlasının Bursa'dan olduğu görülmektedir (sırasıyla %51 ve %52). Başvuran kurumların %14'ü ve

yararlanıcıların %13'ü Bilecik'ten, hem başvuran hem de yararlanıcıların %36'sı ise Eskişehir'dendir. Başvuran projelerin desteklenme oranları iller arasında çok yakın olup, Bilecik'ten başvurusu yapılan projelerin %30'u, Bursa ve Eskişehir'den başvuran projelerinse %31'i desteklenmiştir (Şekil 5).

Şekil 5. Mali Destek Programlarına Başvuran ve Yararlanıcı Kurumların İller Bazında Dağılımı, n=200

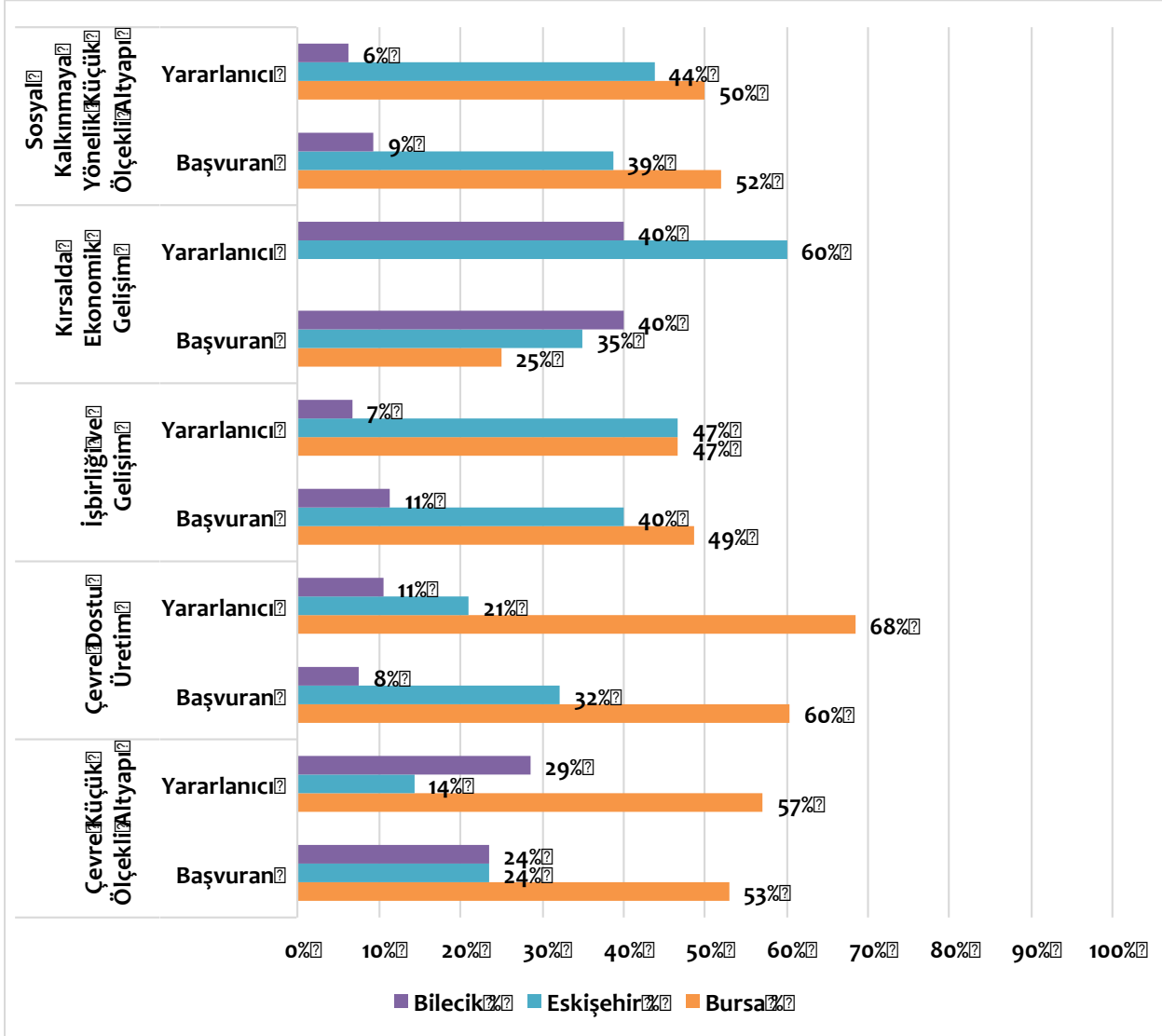

Kaynak: Program İzleme Verileri, BEBKA

Programlar bazında ele alındığında, Çevre Küçük Ölçekli Altyapı, Çevre Dostu Üretim (KOBİ) ve Sosyal Kalkınmaya Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programları'na başvuran ve programlardan yararlanan projelerin illeri arasında Bursa birinci sırada olup proje başvuru yapan ve destekten yararlananların %50'sinden fazlası bu ilden çıkmıştır. Bu üç programdan Çevre Altyapı Mali Destek Programı'nda Bilecik ikinci, diğer iki programda ise Eskişehir ikinci sırayı almıştır (Şekil 6).

İşbirliği ve Gelişim Mali Destek Programı'na en yüksek sayıda başvuru Bursa'dan yapılmış olsa da (%49), destek alanların oranı Eskişehir ve Bursa için eşit olmuştur (%47). Kırsalda Ekonomik Gelişim Mali Destek Programı ise Bilecik'in diğer illere göre daha yüksek sayıda proje başvurusunda bulunduğu tek programdır (%40). Programa her üç ilden de başvuru yapılmış olsa da Bursa'dan seçilen proje olmamıştır. Bu program kapsamında desteklenen projelerin %60'ı Eskişehir'den, %40'ı ise Bilecik'tendir.

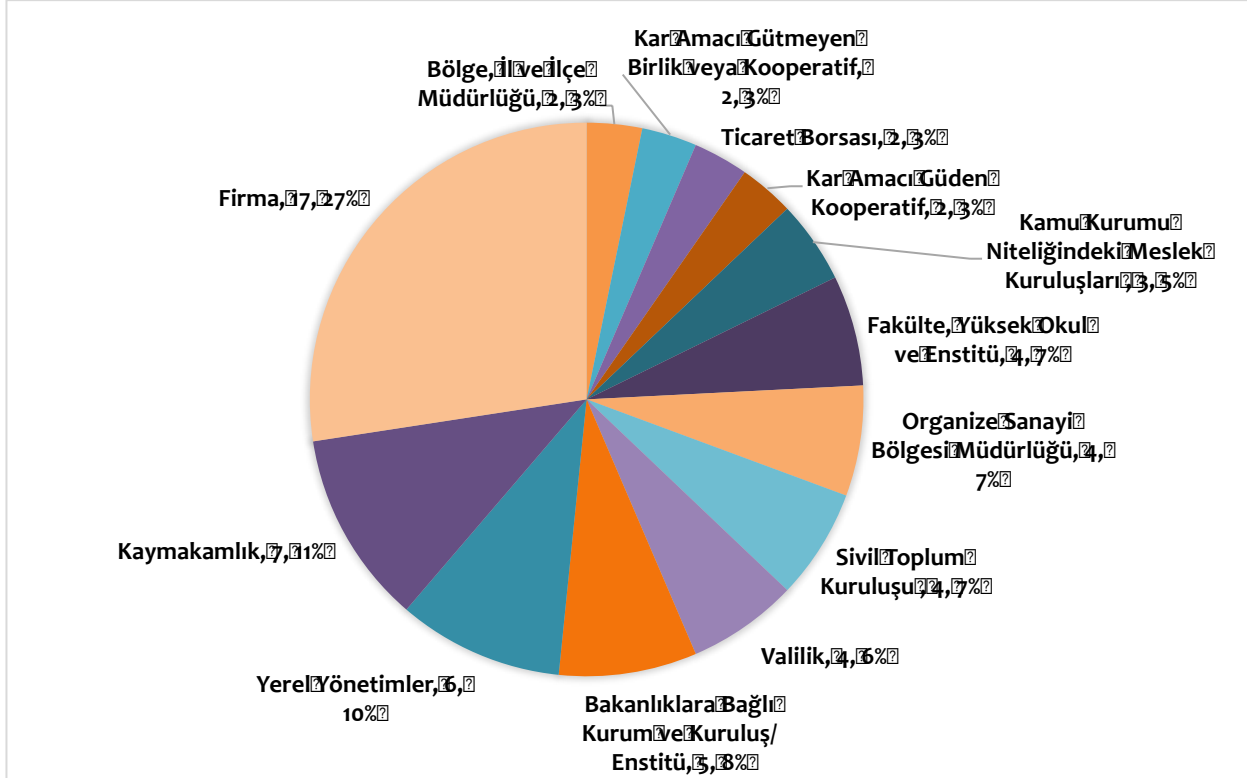
Şekil 6. Programlar Bazında Başvuran ve Yararlanıcı Kurumların İlleri, n=200

Kaynak: Program İzleme Verileri, BEBKA

2014 senesinde uygulanan Mali Destek Programları'ndan yalnızca bir tanesinin kar amacı güden kuruluşlara yönelik uygulanması sebebiyle programlara başvuranların %73'ü kar amacı gütmeyen, %27'si ise kar amacı güden kurum/kuruluşlar olmuştur. Başvurular sonucunda desteklenenlerin %70'i kar amacı gütmeyen, %30'u ise kar amacı güden kurum/kuruluşlardır (KOBİ ve kar amacı güden kooperatif). Kar amacı gütmeyen yararlanıcılarda kaymakamlıklar (%11) ve yerel yönetimler (%10) başı çekmektedir (Şekil 7).

Şekil 7. Yararlanıcıların Kurum Türlerine Göre Dağılımı, n=62

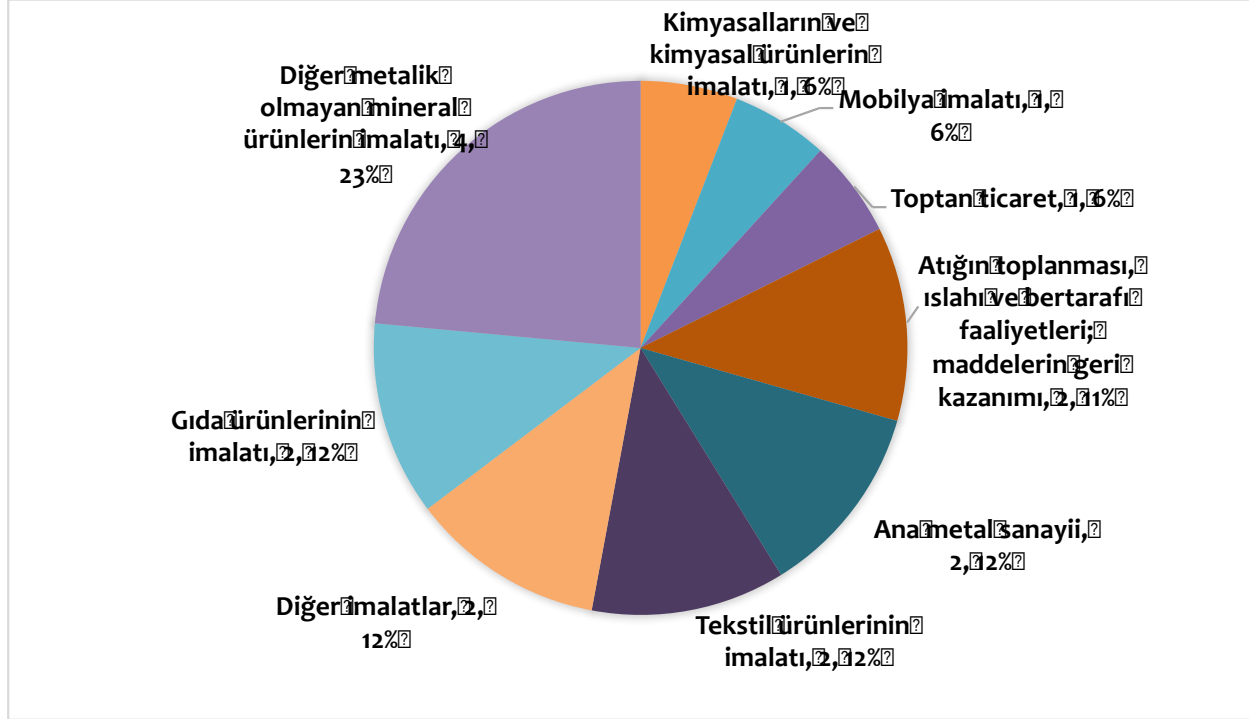
Kaynak: Program İzleme Verileri, BEBKA

Çevre Dostu Üretim (KOBİ) Mali Destek Programı yararlanıcısı işletmelerin yapısına bakıldığında (17 işletme), büyük kısmının (%82) orta ölçekli,⁵ geri kalanının ise küçük ölçekli⁶ olduğu görülmektedir. Yararlanıcı işletmelerin %95'i 10 yaşından büyük olup, 20 yıldan önce kurulan işletmelerin oranı %63; 30 yıldan önce kurulan işletmelerin oranı ise %26'dır. İşletmelerin %23'ü mermer üreticisidir (diğer metalik olmayan ürünlerin imalatı). Gıda ürünlerinin imalatı, tekstil ürünleri imalatı, diğer imalatlar ve ana metal sanayi firmalarının da %12'lik payları bulunmaktadır (Şekil 8).

⁵ Çalışan sayısı 50-249 arasında ve yıllık net satış hasılatı veya mali bilançosundan herhangi biri 40 milyon TL'nin altında

⁶ Çalışan sayısı 10-49 arasında ve yıllık net satış hasılatı veya mali bilançosundan herhangi biri 8 milyon TL'nin altında

Şekil 8. Çevre Dostu Üretim (KOBİ) Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Sektörleri⁷, n=17

Kaynak: Program İzleme Verileri, BEBKA

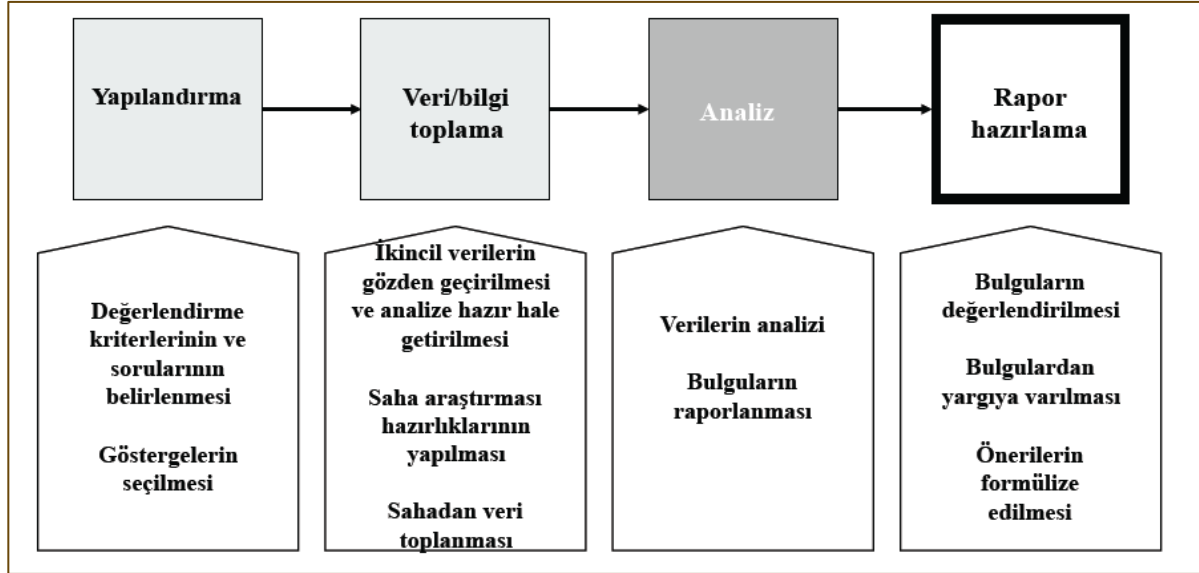
⁷ Yararlanıcıların sektörleri NACE koduna göre sınıflandırılmıştır.

6. Programların Değerlendirilmesi

6.1. Değerlendirmede Kullanılan Yöntem

Bursa Eskişehir Bilecik Kalkınma Ajansı (BEBKA) 2014 yılı Mali Destek Programları için gerçekleştirilen değerlendirme ve etki analizi çalışmasının temel süreci Şekil 9’da gösterilmektedir.

Şekil 9. BEBKA Mali Destek Programları Değerlendirme Süreci

Kaynak: Elçi, Ş. (2014) Ar-Ge ve İnovasyon Destek Programlarının Değerlendirilmesi ve Etki Analizi, “Ar-Ge ve İnovasyon Programlarında Değerlendirme ve Etki Analizi”, R. Akpınar, ed.

“Değerlendirme sorularının sağlıklı biçimde cevaplanabilmesi için birden fazla metodun birlikte kullanılması gerekir. Bu noktada da, metodların seçimi ve uygulanmasında, nitel ve nicel metodların bir bileşiminin kullanılması anlamına gelen üçgenleme yaklaşımı önem kazanır. Üçgenleme sayesinde, bir metotla elde edilen bulgu, başka bir metotla elde edilen bulguyla karşılaştırılabilir ve böylece doğrulaması yapılabilir. Ayrıca, bir metodun ortaya koyduğu bir bulgunun başka bir metod yardımıyla derinlemesine incelenmesi ve değerlendirme soruları için gerekli cevapların oluşturulması da mümkün olur. Tüm bunlara ek olarak, hem nitel hem de nicel metodların sahip oldukları dezavantajların dengelenmesi ve avantajlarından yararlanılabilmesi için üçgenleme yapmak gerekir.” (Elçi, Ş., 2014)

Bu çalışma kapsamında kullanılan değerlendirme araçları ve yöntemler şu şekildedir:

1.1 Ajans Uzmanlarıyla Mülakatlar

Ajans destek programlarının detaylı analizi için derinlemesine yarı-yapılandırılmış mülakatların yapılması önemlidir. Bu kapsamda Ajans'ın Planlama, Programlama ve Koordinasyon Birimi, Program Yönetim Birimi ve İzleme ve Değerlendirme Birimi uzman ve yöneticileri ile mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Ajans uzmanlarıyla mülakatlar çalışmanın başında gerçekleştirilerek programlar hakkında detaylı bilginin alınması ve böylece çalışmanın sonraki aşamalarına veri sağlanması amaçlanmıştır.

1.2 İzleme Verilerinin İncelenmesi

Yararlanıcılara ait izleme verilerinin bir kısmı Ajans tarafından konsolide edilmiş ve bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Bu veriler dışında yararlanıcıların performans göstergeleri için projelerinin başında belirledikleri hedefler ve elde ettikleri sonuçlardan oluşan izleme verileri, yararlanıcıların dosyalarından Ajans sınırları içinde çekilerek bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Böylelikle, bu verilerin işlenmesi ve analiz edilerek etki analizi çalışmasında kullanılması mümkün olmuştur.

1.3 Literatür taraması

İzleme verileri dışında programlara ait başvuru rehberleri, ulusal ve bölgesel politikalar ve planlar, bölgesel araştırma raporları ve ajans mevzuatı da incelenmiş ve programların değerlendirilmesinde bir girdi olarak kullanılmıştır. Konuya ilişkin güncel literatür taraması ve kıyaslama da yapılmış olup raporda bu bölüm de yer almaktadır.

1.4 Yararlanıcılarla Yüz yüze Görüşmeler

Ajans'tan mali destek alan 62 yararlanıcıdan veri toplanabilmesi için yüz yüze anket çalışması yapılmıştır. Anket uygulaması ile çalışma kapsamındaki destek programlarının değerlendirilmesine girdi oluşturacak birincil verilerin toplanması amaçlanmıştır. Anket formları,

- değerlendirme soruları
- program göstergeleri
- Ajans tarafından tutulmuş izleme verileri

Göz önünde bulundurularak tasarlanmıştır.

Anketlerde kapalı uçlu ve çoktan seçmeli sorular yanında, yarı-yapılandırılmış mülakat soruları niteliğinde açık uçlu sorular da yer almıştır. Böylece yararlanıcılardan hem nicel hem de nitel verilerin toplanması amaçlanmıştır. Anket soruları, kar amacı güden ve gütmeyen kurumlar bazında farklılık göstermektedir. Anketlerde talep edilen verilerin tamamı, izleme verilerinden olmayan verilerdir. Çevre Dostu Üretim (KOBİ) Mali Destek Programı'nda programların uzun vadeli etkisini görebilmek için 2017 ve 2018 yılına dair mali gösterge verileri de firmalardan talep edilmiştir.

Yukarıda açıklanan adımların gerçekleştirilmesinin ardından elde edilen veri ve bilgiler ışığında değerlendirme sorularına cevap veren analizler yapılmış; ihtiyaçlara ilişkin kapsamlı tespit ve değerlendirmeler gerçekleştirilerek nihai rapor hazırlanmıştır.

6.2. Amaç ve Öncelikler Kapsamında Hedeflere Ulaşılma Düzeyi

Uygulanan Mali Destek Programları kapsamında yararlanıcıların gerçekleştirdiği projelerde performans göstergeleri için hedefledikleri değerler ve bu doğrultuda elde ettikleri çıktılar/sonuçlar Ajans tarafından izleme verileri olarak kayıt altına alınmıştır. Bu veriler ışığında programlar bazında yararlanıcıların proje hedeflerine ulaşma düzeyleri aşağıda verilmektedir.

Takip eden paragraflarda da görüleceği gibi, programlar bazında bazı hedeflere ilişkin gerçekleştirmeler oldukça düşüktür. Bu durum, ilgili göstergelerin çıktı değil sonuç göstergeleri niteliğinde olmasından kaynaklanmaktadır ve bu nedenle de projelerin hemen bitiminde hedeflenen rakamlara ulaşamaması normaldir. Bu hedeflere projeler tamamlandıktan sonra orta vadede erişilmesi beklenmektedir.

6.2.1. Sosyal Kalkınmaya Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı

Sosyal Kalkınmaya Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı'nın aşağıda belirtilen önceliklerine yönelik olarak toplam 20 gösterge belirlenmiş ve bu göstergelerin 13'ünde (%65) hedeflenen sayılara ulaşılmış veya geçilmiş, geri kalan göstergelerde ise hedeflenen sayılara ulaşamamıştır.

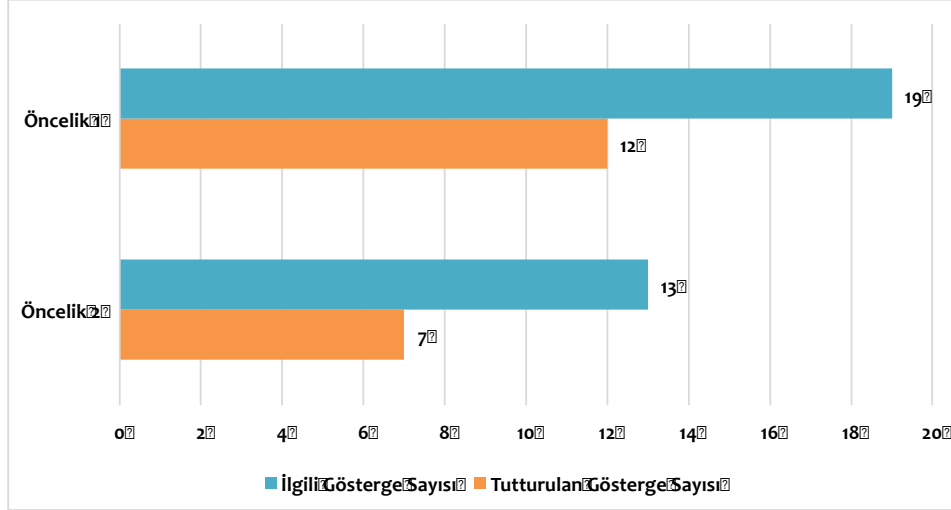
Öncelik 1: Dezavantajlı gruplara yönelik istihdam, eğitim, sağlık ve sosyal alanlarda altyapının güçlendirilmesi, hizmet kalitesinin yükseltilmesi, yeni hizmet modellerinin geliştirilmesi

Öncelik 2: Dezavantajlı grupların ekonomik ve sosyal hayata katılımlarını ve kamu hizmetlerine erişebilirliklerini artıracak uygulamaların yaygınlaştırılması, altyapı eksikliklerinin giderilmesi

Programın göstergeleri, programın öncelikleri doğrultusunda belirlenmiş olup öncelikler arasında keskin bir ayrım olmaması nedeniyle 20 göstergeden 12'si programın 2 önceliğine de hitap etmektedir. Şekil 10'da önceliklere bağlı gösterge sayıları ile hedefe en az %100 oranında ulaşılmış göstergelerin sayıları bulunmaktadır.⁸

⁸ Bir gösterge birden fazla sayıda öncelik ile ilişkili olabildiği için şekildeki toplam gösterge sayısı daha yüksektir.

Şekil 10. Sosyal Kalkınmaya Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı Öncelikleri Bazında Performans Göstergeleri ve Ulaşılma Düzeyi

Kaynak: Program İzleme Verileri, BEBKA

En fazla sayıda yararlanıcı tarafından elde edilen göstergeler ise program kapsamında oluşturulan/geliştirilen sosyal hizmet sunan merkez sayısı, geliştirilen/transfer edilen yenilikçi uygulama/hizmet modeli sayısı ve program kapsamında oluşturulan/geliştirilen sosyal hizmet sunan merkezlerden faydalanan kişi sayısı/ulaşılabilir kişi sayısı olmuştur. Dezavantajlı gruplara yönelik düzenlenen meslek edindirme kursu süresi ve geçici çalışan dezavantajlı kişi sayısı dışındaki (sırasıyla %28 ve %9 oranlarında başarılabilmektedir) tutturulamayan hedeflerin yine de en az %58 oranında gerçekleştirildiği görülmektedir (örneğin, proje kapsamında hedef grupların ihtiyaçları doğrultusunda düzenlenen teknik altyapı alanı gibi) (Tablo 4).

Tablo 4. Sosyal Kalkınmaya Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Hedeflere Ulaşma Düzeyi

İlgili Öncelik	Gösterge türü	Göstergeyi hedefleyen kurum sayısı	Göstergeyi tam elde eden kurum sayısı	Gösterge'nin proje öncesi toplam değeri	Hedef	Elde edilen	Başarı Oranı (elde edilen / hedeflenen)
Tutturulan Hedefler							
Öncelik 1 ve Öncelik 2	1- Program kapsamında oluşturulan/geliştirilen sosyal hizmet sunan merkez sayısı	8	7	7	70	133	%190
Öncelik 1	2- Geliştirilen bölge içi işbirlikleri ve ortaklıkların sayısı	4	4	0	25	41	%164
Öncelik 1	3- Geliştirilen/transfer edilen yenilikçi uygulama/hizmet	7	7	0	13	21	%162

İlgili Öncelik	Gösterge türü	Göstergeyi hedefleyen kurum sayısı	Göstergeyi tam elde eden kurum sayısı	Göstergenin proje öncesi toplam değeri	Hedef	Elde edilen	Başarı Oranı (elde edilen / hedeflenen)
	modeli sayısı						
Öncelik 1 ve Öncelik 2	4- Dezavantajlı gruplara yönelik sosyal hizmet sunumunda işbirliği yapan kurum sayısı	8	6	0	57	72	%126
Öncelik 1	5- Proje kapsamında bireysel yetenek ve özel gereksinimlere cevap vermeye yönelik olarak kapasitesi geliştirilen/hizmet sunan eğitim kurumlarından hizmet alan kişi sayısı	3	2	59	15.506	19.214	%124
Öncelik 1 ve Öncelik 2	6- Program kapsamında oluşturulan/geliştirilen sosyal hizmet sunan merkezlerden faydalanan kişi sayısı/ulaşılın kişi sayısı	8	7	522	27.618	31.219	%113
Öncelik 1 ve Öncelik 2	7- Proje kapsamında bireysel yetenek ve özel gereksinimlere cevap vermeye yönelik olarak yetiştirilen personel sayısı	6	4	0	1.918	2.044	%107
Öncelik 1	8- Program kapsamında oluşturulan/geliştirilen eğitim merkezi sayısı	5	4	0	47	50	%106
Öncelik 1	9- Proje kapsamında bireysel yetenek ve özel gereksinimlere cevap vermeye yönelik olarak kapasitesi geliştirilen/ hizmet sunan eğitim kurumu sayısı	3	3	0	20	21	%105
Öncelik 1 ve Öncelik 2	10- Program kapsamında sosyal hizmetlerden nihai faydalananı sayısı	7	3	59	4.269.525	4.308.385	%101
Öncelik 1	11- Geliştirilen bölge dışı işbirlikleri ve ortaklıkların sayısı	1	1	0	2	2	%100

İlgili Öncelik	Gösterge türü	Göstergeyi hedefleyen kurum sayısı	Göstergeyi tam elde eden kurum sayısı	Göstergenin proje öncesi toplam değeri	Hedef	Elde edilen	Başarı Oranı (elde edilen / hedeflenen)
Öncelik 2	12- Yaygınlaştırılan /yaygınlaştırma planı yapılan hizmet modeli sayısı	5	5	0	56	56	%100
Öncelik 1 ve Öncelik 2	13- Engellilerin topluma erişimini artırmaya yönelik kentsel alanlar ve toplu taşıma araçlarında yapılan mekânsal düzenleme sayısı (m ²)	8	6	0	8.546	8.540	~%100
Tutturulamayan Hedefler							
Öncelik 1 ve Öncelik 2	1- Proje kapsamında hedef grupların ihtiyaçları doğrultusunda düzenlenen teknik altyapı alanı (m ²)	9	6	0	21.589	19.389	%90
Öncelik 1 ve Öncelik 2	2- Farkındalık yaratmaya yönelik seminer ve benzeri etkinliklere katılan kişi sayısı	9	5	0	41.669	36.952	%89
Öncelik 1	3- Dezavantajlı gruplara yönelik oluşturulan/geliştirilen eğitim merkezlerindeki kurslara katılan kişi sayısı	5	1	0	16.690	14.901	%89
Öncelik 1 ve Öncelik 2	4- Dezavantajlı gruplara yönelik düzenlenen meslek edindirme kursu türü sayısı	4	2	0	52	46	%88
Öncelik 1 ve Öncelik 2	5- Sürekli çalışan dezavantajlı kişi sayısı	2	1	0	60	35	%58
Öncelik 1 ve Öncelik 2	6- Dezavantajlı gruplara yönelik düzenlenen meslek edindirme kursu süresi	5	1	0	13.524	3.776	%28
Öncelik 1 ve Öncelik 2	7- Geçici çalışan dezavantajlı kişi sayısı	1	0	7	150	13	%9

Kaynak: Program İzleme Verileri, BEBKA

6.2.2. Kırsalda Ekonomik Gelişim Mali Destek Programı

Kırsalda Ekonomik Gelişim Mali Destek Programı'nın ise aşağıda belirtilen önceliklerine yönelik olarak toplam 9 gösterge belirlenmiştir.

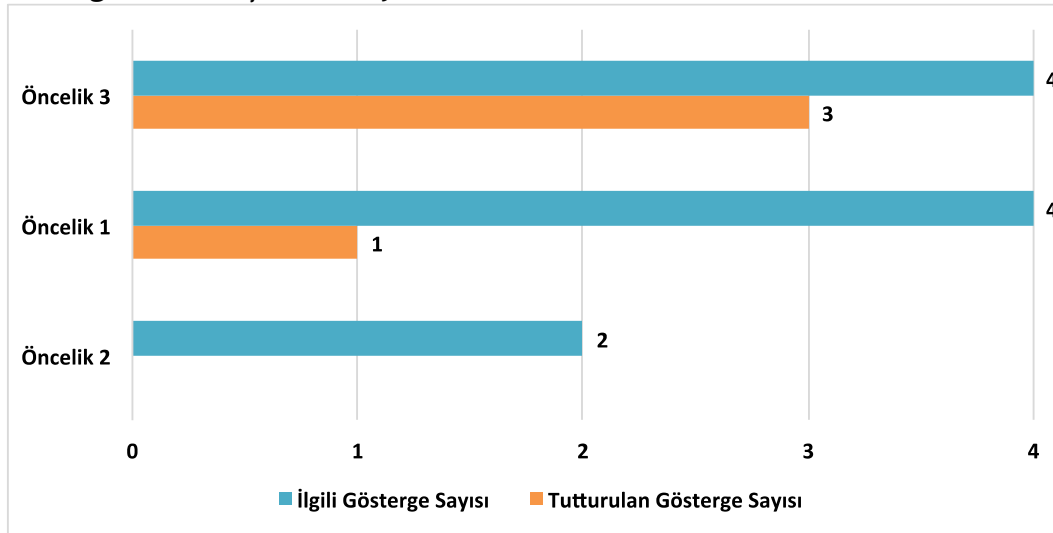
Öncelik 1: Kırsalda tarım ürünlerinin ulusal ve uluslararası pazar standartlarına uygun olarak işlenmesinin, paketlenmesinin, etiketlenmesinin ve depolanmasının desteklenmesi

Öncelik 2: Kırsalda tarım (bitkisel ve hayvansal üretim) dışı ekonomik çeşitliliğin sağlanması ve rekabetçi bir yapıya kavuşturulması

Öncelik 3: Kırsalda turizm potansiyelinin geliştirilmesi.

Bu göstergelerin 4'ünde (%45) hedeflere tamamen ulaşılmış; diğer 5 göstergede ise hedeflerin en az %40'ı gerçekleştirilebilmiştir. Şekil 11'de önceliklere bağlı gösterge sayıları ile hedefe en az %100 oranında ulaşmış göstergelerin sayıları bulunmaktadır.⁹

Şekil 11. Kırsalda Ekonomik Gelişim Mali Destek Programı Öncelikleri Bazında Performans Göstergeleri ve Ulaşılma Düzeyi

Kaynak: Program İzleme Verileri, BEBKA

Program göstergelerinin 4'er tanesi 1. ve 3. önceliğe hitap ederken hedeflere tam olarak ulaşılan göstergelerin büyük kısmının (%75) ise 3. öncelik konusuna girdiği görülmektedir. Öncelik 2, iki gösterge ile kapsamakla birlikte ikisinde de hedeflere ulaşamamıştır. En fazla sayıda yararlanıcı tarafından elde edilen gösterge ise kırsal turizme yönelik faaliyet çeşitleri (çiftlik turizmi, kültür turizmi vb.) olmuştur (Tablo 5).

⁹ Bir gösterge birden fazla sayıda öncelik ile ilişkili olabildiği için şekildeki toplam gösterge sayısı daha yüksektir.

Tablo 5. Kırsalda Ekonomik Gelişim Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Hedeflere Ulaşma Düzeyi

İlgili Öncelik	Gösterge türü	Göstergeyi hedefleyen kurum sayısı	Göstergeyi tam elde eden kurum sayısı	Gösterge nin proje öncesi toplam değeri	Hedef	Elde edilen	Başarı Oranı (elde edilen / hedeflenen)
Tutturulan Hedefler							
Öncelik 1	1- Proje kapsamında oluşturulan/modernize edilen soğuk hava deposu kapasitesi (ton)	1	1	0	1	1	%100
Öncelik 3	2- Proje kapsamında kırsal turizme yönelik olarak kurulan/modernize edilen pansiyon sayısı	1	1	0	13	13	%100
Öncelik 3	3- Proje kapsamında kurulan/modernize edilen alternatif turizm tesisi yatak kapasitesi	1	1	20	85	85	%100
Öncelik 3	4- Kırsal turizme yönelik faaliyet çeşitleri (çiftlik turizmi, kültür turizmi vb.)	3	3	17	86	86	%100
Tutturulamayan Hedefler							
Öncelik 2	1- Proje kapsamında yöreye özgü el sanatlarının eğitimini veren kurslara katılan kişi sayısı	2	1	0	220	198	%90
Öncelik 1	2- Proje kapsamında kurulan/modernize edilen tarım ürünlerinin işlendiği işletme sayısı	1	0	22	27	23	%85
Öncelik 1 ve Öncelik 2	3- Proje kapsamında yöreye has yerel ürünlerin sergilendiği/pazarlamasının yapıldığı stant sayısı	3	1	3	20	13	%65
Öncelik 3	4- Proje kapsamında düzenlenen kırsal turizme yönelik tur sayısı	2	1	424	1.060	460	%43
Öncelik 1	5- Proje kapsamında kurulan/modernize edilen tarım ürünlerinin paketlenildiği işletme sayısı	2	1	0	5	2	%40

Kaynak: Program İzleme Verileri, BEBKA

6.2.3. İşbirliği ve Gelişim Mali Destek Programı

İşbirliği ve Gelişim Mali Destek Programı'nın aşağıda belirtilen önceliklerine yönelik olarak toplam 10 gösterge belirlenmiş ve bu göstergelerin 3'ünde (%30) hedeflere ulaşılmış, geri kalan göstergelerde ise hedeflerin gerisinde kalınmıştır.

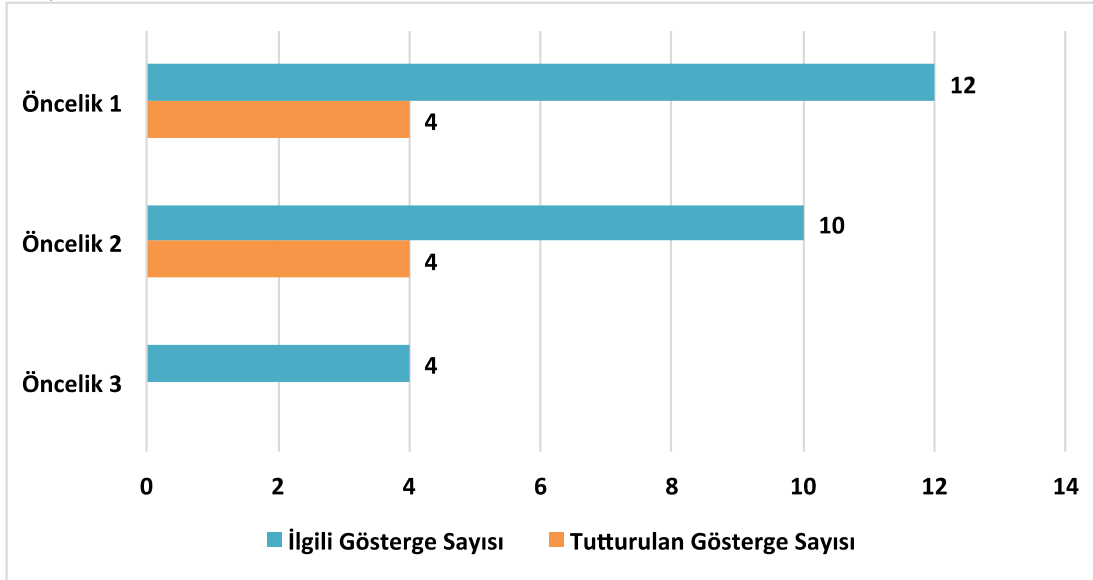
Öncelik 1: Bölgenin yenilik ve verimlilik odaklı gelişmesine, bilgi ve teknoloji üretimine ve/veya transferine yönelik ortak kullanım alanlarının kurulması ve geliştirilmesi

Öncelik 2: Ortak kullanım amacıyla iş güvenliği, enerji verimliliği, üretim verimliliği ve lojistik merkezlerinin kurulması ve geliştirilmesi

Öncelik 3: İşbirliklerini artırıcı platformların kurulması ve geliştirilmesi

Program öncelikleri doğrultusunda belirlenen 10 göstergenin büyük kısmı (%70), 1. ve 2. önceliğe hitap etmektedir. Buna paralel olarak gerçekleşen hedeflerin tümünün de bu iki önceliğin konularına girdiği görülmektedir. Şekil 8'de önceliklere bağlı gösterge sayıları ile hedefe en az %100 oranında ulaşılmış göstergelerin sayıları bulunmaktadır.¹⁰

Şekil 12. İşbirliği ve Gelişim Mali Destek Programı Öncelikleri Bazında Performans Göstergeleri ve Ulaşılma Düzeyi

Kaynak: Program İzleme Verileri, BEBKA

En fazla sayıda yararlanıcı tarafından elde edilen göstergelerin başında 3. önceliğe hitap eden “proje kapsamında kurulan işbirliği ağı sayısı” gelmiştir ve hedeflenen sayının %99'u gerçekleştirilmiştir. Bunu, “kurulan/geliştirilen ortak kullanım alanında verilen eğitim sayısı” ve “proje kapsamında kurulan ortak kullanım alanı (merkez, enstitü) sayısı” takip etmiştir. “Ortak kullanım alanından

¹⁰ Bir gösterge birden fazla sayıda öncelik ile ilişkili olabildiği için şekildeki toplam gösterge sayısı daha yüksektir.

faydalanan işletme sayısı” dışındaki (%5 oranında başarılabilmektedir) gerçekleştirilemeyen hedeflerin yine de en az %71 oranında tamamlandığı görülmektedir (“proje kapsamında kurulan ortak kullanım alanı (merkez, enstitü) sayısı” gibi) (Tablo 6).

Tablo 6. İşbirliği ve Gelişim Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Hedeflere Ulaşma Düzeyi

İlgili Öncelik	Gösterge türü	Göstergeyi hedefleyen kurum sayısı	Göstergeyi tam elde eden kurum sayısı	Gösterge nin proje öncesi toplam değeri	Hedef	Elde edilen	Başarı Oranı (elde edilen / hedeflenen)
Tutturulan Hedefler							
Öncelik 1 ve Öncelik 2	1- Kurulan/geliştirilen ortak kullanım alanında verilen eğitim sayısı	11	9	1110 faydalancı 3 çeşit 10 saat	1800 faydalancı 10 çeşit 1798 saat	1800 faydalancı 9 çeşit 1894 saat	%100 %90 %105
Öncelik 1 ve Öncelik 2	2- Proje kapsamında kurulan/geliştirilen mesleki eğitim merkezi sayısı	5	5	4	8	8	%100
Öncelik 1 ve Öncelik 2	3- Proje kapsamında kurulan/geliştirilen mesleki eğitim derslik sayısı	6	6	32	47	47	%100
Tutturulamayan Hedefler							
Öncelik 3	1- Proje kapsamında kurulan işbirliği ağı sayısı	12	10	10	529	526	%99
Öncelik 1	2- Proje kapsamında başvuru yapılan patent/faydalı model sayısı	2	1	0	83	80	%96
Öncelik 1 ve Öncelik 2	3- Proje kapsamında kurulan ortak kullanım alanı (merkez, enstitü) sayısı	9	8	3	14	13	%93
Öncelik 1 ve Öncelik 2	4- Kurulan/geliştirilen ortak kullanım alanında sunulan danışmanlık hizmeti sayısı	7	4	4	780	632	%81
Öncelik 1, 2 ve 3	5- Proje kapsamında istihdam edilen kişi sayısı	6	4	21	41	32	%78
Öncelik 1	6- Proje kapsamında Ar-Ge için kullanılan fon miktarı (TL)	3	1	0	838.740	592.811	%71
Öncelik 1 ve Öncelik 2	7- Ortak kullanım alanından faydalanan işletme sayısı	13	7	882	70.082	3.368	%5

Kaynak: Program İzleme Verileri, BEBKA

6.2.4. Çevre Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı

Çevre Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı'nın aşağıda belirtilen önceliklerine yönelik olarak toplam 12 gösterge değerlendirilmiş ve bu göstergelerin 7'sinde (%58), hedeflere ulaşılmış veya geçilmiş, geri kalan göstergelerde ise hedeflenen sayılara ulaşılamamıştır.

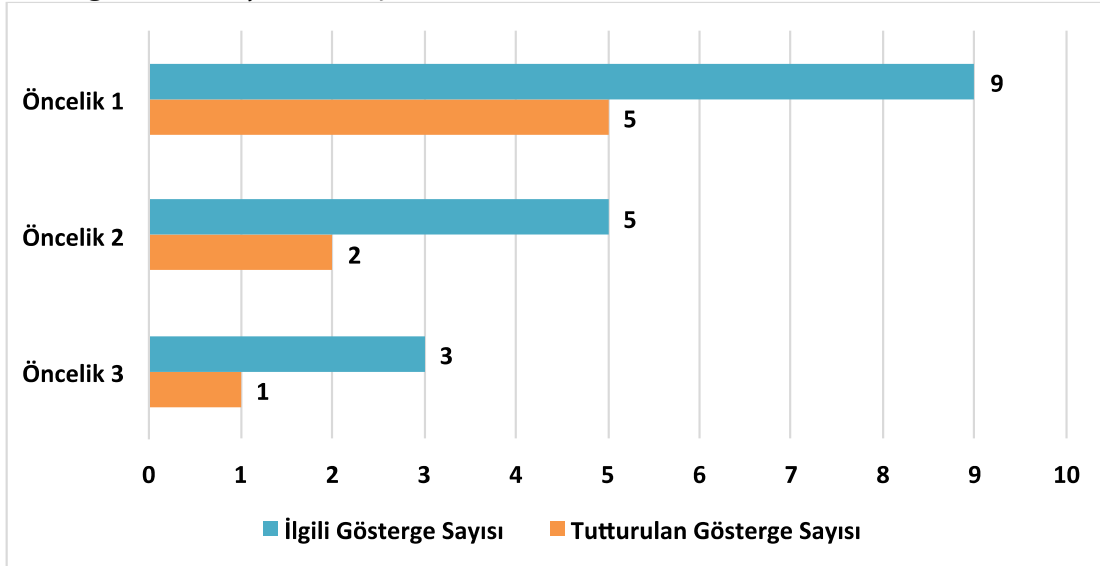
Öncelik 1: Endüstriyel atık su kaynaklı kirliliğin önlenmesine yönelik sanayi alanlarında kanalizasyon ve atık su arıtma sistemlerinin inşa edilmesi ve/veya iyileştirilmesi

Öncelik 2: Katı atıkların toplanması, taşınması, geri kazanılması ve bertaraf edilmesi için atık yönetim sistemlerinin kurulması, gerekli tesislerinin inşa edilmesi ve/veya iyileştirilmesi

Öncelik 3: Hava kirliliği yoğun sanayi ve yerleşim bölgelerinde hava kalitesi izleme sistemlerinin kurulması

Programın göstergeleri, programın öncelikleri doğrultusunda belirlenmiş olup 12 göstergeden 6'sı 1. önceliğe, 3'ü 2. önceliğe hitap etmektedir. Bunun yanında, 2 gösterge programın her üç önceliği ve bir gösterge de 1. ve 3. önceliği ile uyumludur. Şekil 13'de önceliklere bağlı gösterge sayıları ile hedefe en az %100 oranında ulaşılmış göstergelerin sayıları bulunmaktadır.¹¹

Şekil 13. Çevre Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı Öncelikleri Bazındaki Performans Göstergeleri ve Ulaşılma Düzeyi

Kaynak: Program İzleme Verileri, BEBKA

En fazla sayıda yararlanıcı tarafından elde edilen göstergeler ise içme suyu/atık su arıtma tesisi arıtma verimi artışı ve yeni kurulan/modernize edilen atık su arıtma tesisi kapasitesi olmuştur. Geri dönüştürülen/yeniden kullanılan/geri kazanılan atık su/proses suyu miktarı ve tasarruf edilen su miktarı göstergelerinde hedeflere hiç ulaşılamamış; diğer hedef göstergelerinde ise hedefler en az

¹¹ Bir gösterge birden fazla sayıda öncelik ile ilişkili olabildiği için şekildeki toplam gösterge sayısı daha yüksektir.

%60 oranında tamamlanmıştır (“geri dönüştürülen /yeniden kullanılan/geri kazanılan katı atık miktarı” gibi) (Tablo 7).

Tablo 7. Çevre Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Hedeflere Ulaşma Düzeyi

İlgili Öncelik	Gösterge türü	Göstergeyi hedefleyen kurum sayısı	Göstergeyi tam elde eden kurum sayısı	Göstergenin proje öncesi toplam değeri	Hedef	Elde edilen	Başarı Oranı (elde edilen / hedeflenen)
Tutturulan Hedefler							
Öncelik 1	1- Elektrik enerjisi tüketimi (kWh)	1	1	38.000	36.100	32.489	%110
Öncelik 1	2- İçme suyu/atık su arıtma tesisi arıtma verimi artışı	3	3	0	%46 (ortalama)	%50 (ortalama)	%109
Öncelik 2	3- Katı atık miktarı (ton)	1	1	55	27	25	%107
Öncelik 1	4- Yeni kurulan/modernize edilen atık su arıtma tesisi kapasitesi (m ³)	3	3	53.500	105.000	110.179	%105
Öncelik 1 ve Öncelik 3	5- Projenin uygulanması ile mevcut hava/su kirliliğini oluşturan parametrelerdeki azalma oranı	2	2	0	%29 (ortalama)	%30 (ortalama)	%103
Öncelik 1	6- İhtisas bölgelerinde kurulmuş/geliştirilmiş olan atık su arıtma kapasitesi (m ³)	1	1	0	65.000	65.000	%100
Öncelik 2	7- Yeni kurulan/modernize edilen katı atık depolama/arıtma/bertaraf tesisi kapasitesi (m ³)	1	1	0	2.125.000	2.125.000	%100
Tutturulamayan Hedefler							
Öncelik 2	1- Geri dönüştürülen/yeniden kullanılan/geri kazanılan katı atık miktarı (ton/gün)	1	0	0	55	50	%91
Öncelik 1, 2 ve 3	2- Proje kapsamında eğitimlere katılan kişi sayısı	3	2	0	10.008	6.715	%67
Öncelik 1, 2 ve 3	3- Proje kapsamında istihdam edilen kişi	2	1	0	5	3	%60

İlgili Öncelik	Gösterge türü	Göstergeyi hedefleyen kurum sayısı	Göstergeyi tam elde eden kurum sayısı	Gösterge'nin proje öncesi toplam değeri	Hedef	Elde edilen	Başarı Oranı (elde edilen / hedeflenen)
	sayısı						
Öncelik 1	4- Geri dönüştürülen /yeniden kullanılan/geri kazanılan atık su/proses suyu miktarı (m ³ /gün)	1	0	0	1000	0	%0
Öncelik 1	5- Tasarruf edilen su miktarı (m ³ /yıl)	1	0	0	2000	0	%0

Kaynak: BEBKA İzleme Verileri

* Bölge havasındaki kirletici madde (SO₂, NO_x, CO, O₃, HC, PM₁₀ vb.) miktarı (mg/m³) ve düzenli depolanan katı atık miktarı göstergelerine ait veriler değerlendirmeye uygun olmadığı için tabloda yer almamaktadır.

6.2.5. Çevre Dostu Üretim (KOBİ) Mali Destek Programı

Çevre Dostu Üretim (KOBİ) Mali Destek Programı'nın aşağıda belirtilen önceliklerine yönelik olarak ise toplam 10 gösterge değerlendirilmiş ve bu göstergelerin 8'inde (%80), hedeflere ulaşılmış veya geçilmiş, geri kalan 2 göstergede ise hedeflenen sayılara ulaşamamıştır.

Öncelik 1: Tarımsal üretim ve sanayi kaynaklı çevre kirliliğinin azaltılmasına yönelik ölçüm, kontrol ve izleme sistemlerinin kurulması

Öncelik 2: Atıkların kaynağında azaltılması, hammadde, su ve enerji tüketimini azaltmaya yönelik uygulamalarla temiz üretime geçişin sağlanması; çevre dostu teknolojilerin geliştirilmesi

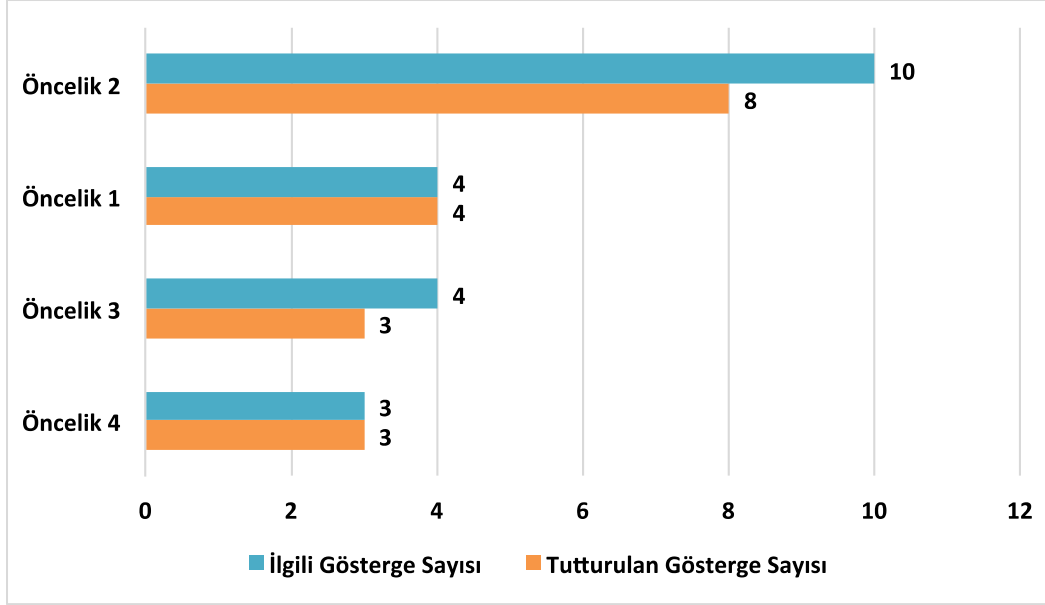
Öncelik 3: Atıklardan katma değerli ürün ve/veya enerji üretimi

Öncelik 4: Üretim faaliyetlerinde enerji verimliliğinin artırılması

Program için toplam 4 öncelik belirlenmiş ve göstergelerin çoğu birden fazla önceliğe yönelik olarak şekillenmiştir. Özellikle 2. önceliğin her göstergeyi kapsadığı görülmektedir. Şekil 14'de önceliklere bağlı gösterge sayıları ile hedefe en az %100 oranında ulaşmış göstergelerin sayıları bulunmaktadır.¹²

¹² Bir gösterge birden fazla sayıda öncelik ile ilişkili olabildiği için şekildeki toplam gösterge sayısı daha yüksektir.

Şekil 14. Çevre Dostu Üretim Mali Destek Programı Öncelikleri Bazında Performans Göstergeleri ve Ulaşılma Düzeyi

Kaynak: Program İzleme Verileri, BEBKA

En fazla sayıda yararlanıcı tarafından elde edilen göstergelerin başında proje kapsamında istihdam edilen kişi sayısı gelmiş (mevcut durumla kıyaslandığında proje ile 100 kişi istihdam edilmiş) ve bunu mevcut hava/su kirliliğini oluşturan parametrelerde azalma oranı ile tasarruf edilen elektrik enerjisi tüketimi takip etmiştir. Hedeflenen sayılara tam olarak ulaşamayan “atık su arıtma tesisi arıtma kapasitesi” göstergesinde hedefin %98’i; “geri dönüştürülen /yeniden kullanılan/geri kazanılan atık su/proses suyu miktarı” göstergesinde ise hedefin %48’i tamamlanmıştır (Tablo 8) .

Tablo 8. Çevre Dostu Üretim Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Hedeflere Ulaşma Düzeyi

İlgili Öncelik	Gösterge türü	Göstergeyi hedefleyen kurum sayısı	Göstergeyi tam elde eden kurum sayısı	Göstergenin Proje öncesi toplam değeri	Hedef	Elde edilen	Başarı Oranı (elde edilen / hedeflenen)
Tutturulan Hedefler							
Öncelik 2	1- Tasarruf edilen su miktarı (m ³ /yıl)	1	1	0	880	1800	%205
Öncelik 2 ve Öncelik 3	2- Geri dönüştürülen /yeniden kullanılan/geri kazanılan katı atık miktarı (ton/gün)	6	4	20	671	804	%120
Öncelik 2 ve Öncelik 4	3- Tasarruf edilen elektrik enerjisi tüketimi (kWh)	7	5	0	2.401.132	2.769.727	%115
Öncelik 1	4- Mevcut hava/su	6	6	0	%63	%68	%108

İlgili Öncelik	Gösterge türü	Göstergeyi hedefleyen kurum sayısı	Göstergeyi tam elde eden kurum sayısı	Göstergenin Proje öncesi toplam değeri	Hedef	Elde edilen	Başarı Oranı (elde edilen / hedeflenen)
ve Öncelik 2	kirliliğini oluşturan parametrelerde azalma oranı				(ortalama)	(ortalama)	
Öncelik 2	5- Yeni kurulan/modernize atık su arıtma tesisi kapasite artışı	2	2	0	%71 (ortalama)	%75 (ortalama)	%106
Öncelik 1, 2, 3 ve 4	6- Proje kapsamında istihdam edilen kişi sayısı	13	11	483	551	583	%106
Öncelik 1 ve Öncelik 2	7- Endüstriyel atık su miktarı (m ³ /yıl)	2	2	0	16.220	16.220	%100
Öncelik 1, 2, 3 ve 4	8- Proje çerçevesinde başvuru patent/faydalı model sayısı	1	1	0	1	1	%100
Tutturulamayan Hedefler							
Öncelik 2	1- Atık su arıtma tesisi arıtma verimi	2	1	%48 (ortalama)	%51 (ortalama)	%50 (ortalama)	%98
Öncelik 2 ve Öncelik 3	2- Geri dönüştürülen /yeniden kullanılan/geri kazanılan atık su/proses suyu miktarı (m ³ /gün)	4	3	0	160	77	%48

Kaynak: Program İzleme Verileri, BEBKA

* Tasarruf edilen doğalgaz tüketimi (m³), tasarruf edilen hammadde miktarı (ton), bölge havasındaki kirletici madde (so₂, nox, co, o₃, hc, pm₁₀ vb.) miktarı (mg/m³), bölgedeki katı atık (evsel, tıbbi atık, tehlikeli atık, ambalaj atığı vb.) miktarı (ton/gün) göstergelerine ait veriler değerlendirmeye uygun olmadığı için tabloda yer almamaktadır.

6.3. Değerlendirme Kriterleri Kapsamında Programın İncelenmesi

6.3.1. İlgililik

Yararlanıcıların Programlara Başvurma Nedenleri

Yararlanıcıların programlara başvurma amaçlarının, programların amaç ve öncelikleriyle uyumlu olduğu görülmektedir.

Çevre Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı yararlanıcılarının 3'ü OSB müdürlüğü, 2'si belediye, 1'i il özel idaresi ve 1'i de kooperatiftir. Bu kurumların programa başvurularındaki temel amaç, zaten bölgelerinde ihtiyaç hissettikleri katı atık depolama tesislerini kurarak atıkların tarımsal arazilerde birikmesini önlemek, şehir ve OSB sularını arıtarak akarsulara ulaşmasını engellemek, akredite kurumlarca yapılan hava ölçümünü belediye bünyesinde düzenli olarak gerçekleştirmek olarak belirtilmiştir.

Çevre Dostu Üretim (KOBİ) Mali Destek Programı yararlanıcılarının 2'si kar amacı güden kooperatif, geri kalanı ise (17) firmadır. Yararlanıcıların bir kısmı, zaten çevre mevzuatı gereği kurmaları gereken atık tesislerini kurmak, bir kısmı çalışan ve üretim verimliliğini artıran, enerji verimliliği sağlayan süreçler geliştirmek veya bu teknolojilere sahip makine ve cihaz tedarik edebilmek, çevre dostu üretim süreçlerini firmalarında uygulayabilmek için destek programlarına başvurmuştur.

İşbirliği ve Gelişim Mali Destek Programı yararlanıcılarının en büyük bölümünü (%40-6 kurum) üniversite ve enstitüler, %27'sini (4 kurum) ticaret odaları veya borsası, %13'ünü (2 kurum) sivil toplum kuruluşları, diğer %13'ünü valilikler ve %6'sını (1 kurum) kaymakamlık oluşturmaktadır. Üniversiteler ve araştırma merkezleri, araştırma altyapılarını ve laboratuvarlarını güçlendirerek veya yenilerini kurarak daha önce yapamadıkları test ve analizleri yapabilmek, sanayinin ihtiyaç duyduğu teknik personeli yetiştirmeye yönelik olarak mesleki eğitim merkezi ve laboratuvar kurmak, bölgeyi animasyon merkezine dönüştürecek merkez kurmak amacıyla programa başvurduklarını belirtmiştir. Valilikler kendi bünyelerinde proje ve koordinasyon birimleri kurmak; sivil toplum kuruluşları bölgedeki özel sektörün ihtiyacına yönelik tasarım merkezi, enerji verimliliği merkezi ve mesleki eğitim merkezi kurmak; ticaret borsası ise satış sisteminde elektronik altyapıya geçmek amacıyla destek başvurusunda bulunmuştur.

Kırsalda Ekonomik Gelişme Mali Destek Programı yararlanıcılarının 2'si kaymakamlık, 1'i bakanlıklara bağlı kurum ve kuruluş/enstitü, 1'i sivil toplum kuruluşu ve 1'i ise ticaret borsasıdır. Projelerin kırsalda turizmi geliştirmeye, yöreye özgü turistik ürünlerin üretilmesi ve kırsaldaki nüfusun istihdamına, kırsaldaki tarımsal ürünlerin tek bir merkezde ambalajlanarak satışların artırılmasına yönelik hazırlandığı görülmektedir.

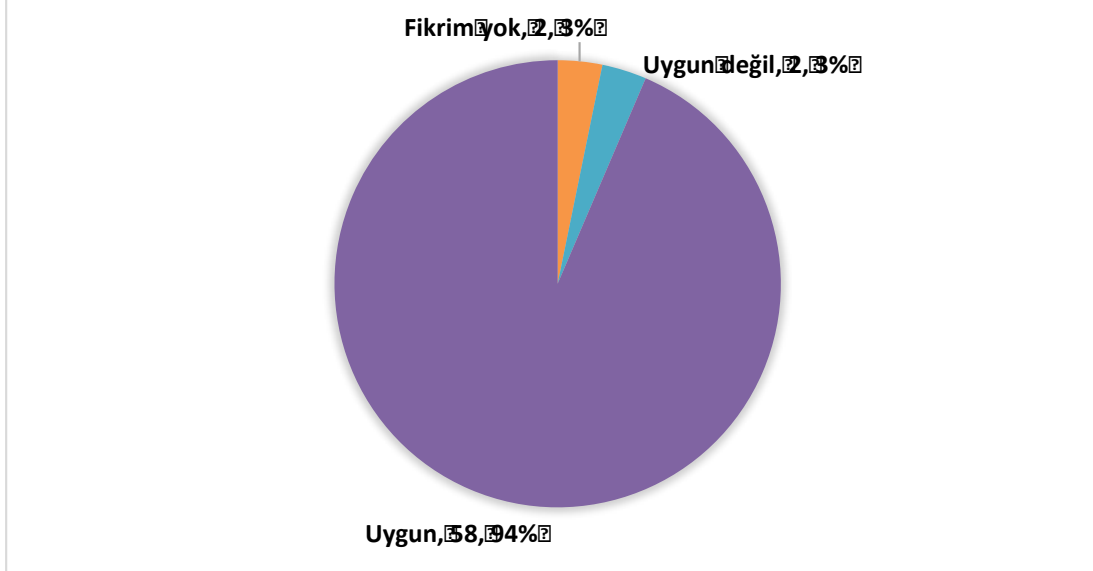
Sosyal Kalkınmaya Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı yararlanıcılarında kurum tipi çeşitlilik göstermekte olup en yüksek sayı kaymakamlıklara aittir (4 yararlanıcı). Diğer yararlanıcılar ise yerel yönetimler (3), valilikler (2), bölge, il ve ilçe müdürlükleri (2), bakanlıklara bağlı kurum ve kuruluş/enstitüler (2), organize sanayi bölgesi müdürlüğü (1), sivil toplum kuruluşu (1) ve birlikten (1) oluşmaktadır. Yararlanıcılar, yaşlılara evde bakım hizmeti sağlamak, atıl durumdaki Alzheimer merkezini kullanılabilir hale getirmek ve yaşlılar için yeni bir bakım merkezi kurmak, madde bağımlısı gençlere destek, spor yapmalarını teşvik etmek, kreş yapımı ile kadınların ekonomik hayata katılımını kolaylaştırmak, engelli öğrencilerin eğitimine destek olmak ve engelli vatandaşların sağlık hizmetlerine ulaşımını kolaylaştırmayı amaçlayan projeler tasarlamışlar ve hayata geçirmişlerdir.

Yararlanıcılar, destek programı çağrısından önce de projelerinin işletmelerinin/kurumlarının gündeminde olduğunu ifade etmişler; bu nedenle programların projelerini daha hızlı ve daha düşük bütçe ile hayata geçirmek için gereken imkanı sağladığını dile getirmişlerdir.

Programların Yararlanıcıların İhtiyaçlarıyla Uyumu

Yapılan saha çalışmalarına göre yararlanıcıların ortalama %94'ü Mali Destek Programları'nın bölge koşullarına ve yararlanıcıların ihtiyaçlarına uygun olarak tasarlandığı görüşündedir (Şekil 15). Bu oran, programlar bazında az da olsa farklılık göstermektedir. Buna göre, kâr amacı güden kuruluşlara yönelik uygulanan program olan Çevre Dostu Üretim (KOBİ) Mali Destek Programı yararlanıcılarının yaklaşık %11'i olumsuz görüş bildirmiş; İşbirliği ve Gelişim ile Sosyal Kalkınmaya Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programlarında ise yararlanıcıların sırayla %7 ve %6'sı fikir beyan etmemiştir. Kırsalda Ekonomik Gelişim ve Çevre Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı yararlanıcılarının tamamı (%100) konuya ilişkin olumlu görüş bildirmişlerdir. İller bazında bakıldığında oransal olarak en fazla olumsuz görüş bildiren yararlanıcıların Bursa'dan başvuru yaptığı görülmektedir (%6).

Şekil 15. Yararlanıcıların Mali Destek Programları'nın Uygunluğu Konusundaki Görüşleri, n=62

Kaynak: Program Değerlendirme ve Etki Analizi Anketleri, İNOMER, 2019

Programların Bölgesel ve Ulusal Politikalar ile Uyumu

2014 yılı programlarının amaçları ve öncelikleri, ulusal politikaların ön planda tuttuğu ve bu politikaların başarıyla uygulanması için bölgesel düzeyde hassasiyetle ele alınan stratejik hedefler doğrultusunda belirlenmiştir. 2014 yılı Mali Destek Programları temel olarak 2014-2018 Dönemi Onuncu Kalkınma Planı, 2010-2013 TR41 Bölge Planı ve 2014-2023 TR41 Taslak Bölge Planındaki hedefler göz önünde bulundurularak hazırlanmıştır. Mali Destek Programlarının amaç ve önceliklerinin dayandığı ulusal ve bölgesel planlardaki gelişme eksenleri ve hedeflere, programların

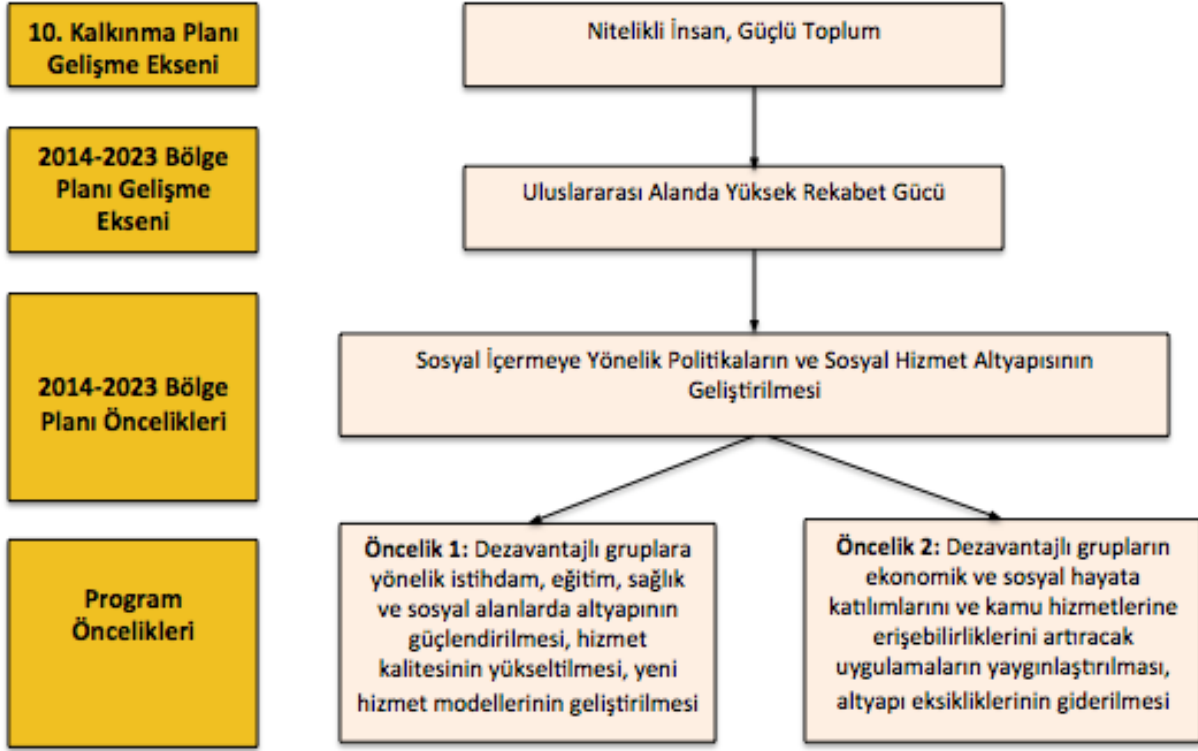
başvuru rehberlerinde yer verilmiştir. Tüm programlarda, 5449 sayılı Kanun hükümleri, Kalkınma Ajansları Proje ve Faaliyet Destekleme Yönetmeliği ve Destek Yönetim Kılavuzu hükümleri esas alınmıştır.

Sosyal Kalkınmaya Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı'nın hedef kitlesi toplumun en kırılgan kesimleri olan dezavantajlı gruplardır. Dezavantaj sahibi gruplar engelliler, çocuklar, yaşlılar, kadınlar, evsizler, göçle gelenler, yoksullar, madde bağımlıları vs. olarak tanımlanabilir.

Sosyal Kalkınmaya Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı'nın amaç ve öncelikleri ile hedef kitlesine yönelik politikalar, 2014-2018 Dönemi Onuncu Kalkınma Planı'nda "Nitelikli İnsan, Güçlü Toplum" eksenini kapsamaktadır. Bu eksen altında insan için ve insanla beraber kalkınma yaklaşımının hayata geçirilmesi ve gelişmişliğin toplumun farklı kesimlerine yaygınlaştırılması amacıyla uygulanacak politikalara yer verilmektedir. "Aile ve Kadın", "Çocuk ve Gençlik" ve "Sosyal Koruma", bu eksen altında amaç, hedef ve politikaları belirlenen alanlardır.

2014-2023 TR41 Bölge Planı kapsamında "Beşeri Gelişme ve Sosyal İçerme" gelişme eksenini, 2014-2018 Dönemi Onuncu Kalkınma Planı'nda "Nitelikli İnsan, Güçlü Toplum" eksenini altındaki politikalara uyum içerisinde belirlenmiştir. "Beşeri Gelişme ve Sosyal İçerme" eksenini altındaki önceliklerden biri "Sosyal İçermeye Yönelik Politikaların ve Sosyal Hizmet Altyapısının Geliştirilmesi" olarak belirlenmiştir. Bu öncelik altında nüfusun bütün kesimlerinin beşeri gelişmeye dâhil edilmesi ve dezavantajlı grupların oluşturduğu insan kaynağından da faydalanılmasına yönelik toplam 23 tedbir belirlenmiştir (Şekil 16). "Sosyal İçermeye Yönelik Politikaların ve Sosyal Hizmet Altyapısının Geliştirilmesi" önceliğindeki tedbirlerin belirlenmesinde Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı (2007-2010), Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı (2008-2013), Türkiye'de Yaşlıların Durumu ve Yaşlanma Ulusal Eylem Planı (2007) ve Ulaşılabilirlik Stratejisi ve Ulusal Eylem Planı (2010-2011) da göz önünde bulundurulmuştur. Dolayısıyla Sosyal Kalkınmaya Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı'nın amaç ve öncelikleri, bu ulusal planlarla da uyumludur.

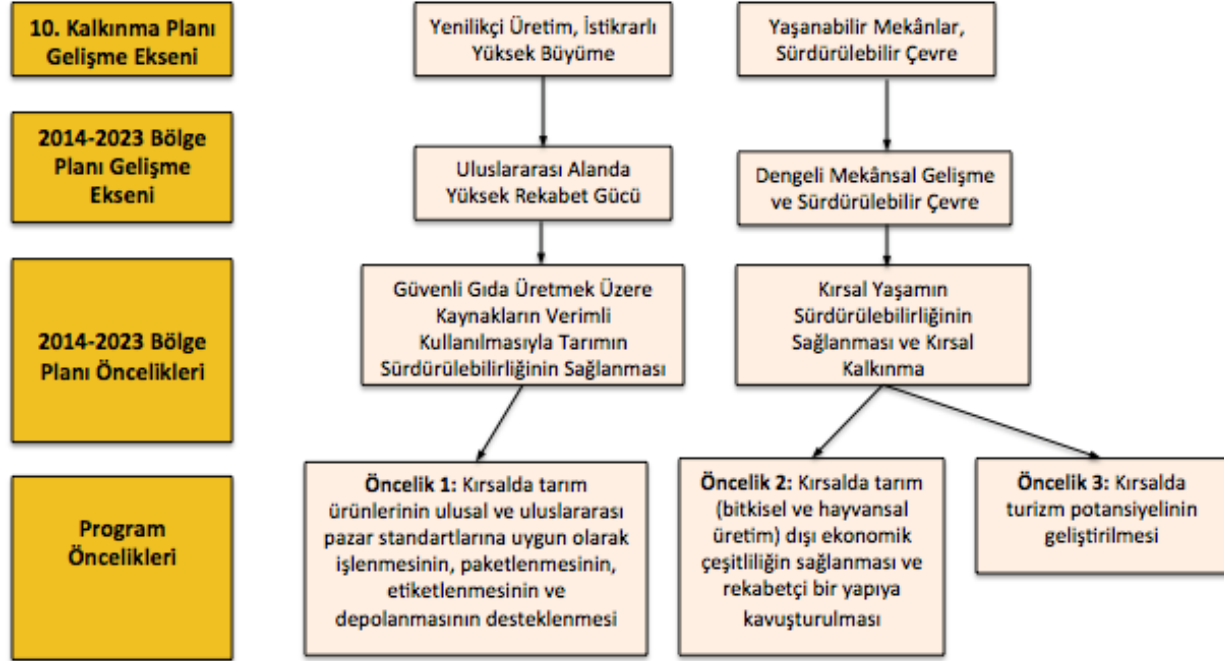
Şekil 16. Sosyal Kalkınmaya Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı ile Ulusal ve Bölgesel Planların İlgisi

Kırsalda Ekonomik Gelişim Mali Destek Programı'nın amaç ve öncelikleri temel olarak 2014-2018 Dönemi Onuncu Kalkınma Planı'nın "Yenilikçi Üretim, İstikrarlı Yüksek Büyüme" ve "Yaşanabilir Mekânlar, Sürdürülebilir Çevre" eksenlerindeki politikalara dayanmaktadır. 2014-2018 Dönemi Onuncu Kalkınma Planı'nda, 'Yaşanabilir Mekânlar, Sürdürülebilir Çevre' gelişme eksenini bileşenlerinden olan 'Kırsal Kalkınma' başlığında kırsal kesimdeki asgari refah düzeyinin ülke ortalamasına yaklaştırılmasını amaçlayan politikalar düzenlenmiştir. Kırsal ekonominin önemli bileşeni olan tarım sektörüyle ilgili olarak da, Onuncu Kalkınma Planı'nda 'Yenilikçi Üretim, İstikrarlı Yüksek Büyüme' gelişme ekseninde 'Tarım ve Gıda' başlığı altında tarım sektörünün 'toplumun yeterli ve dengeli beslenmesini esas alan, ileri teknolojiye dayalı, altyapı sorunlarını çözmüş, örgütlülüğü ve verimliliği yüksek, etkin ve talebe dayalı üretim yapısıyla uluslararası rekabet gücünü artırmış, doğal kaynakları sürdürülebilir kullanan' bir sektör olacağı planlanmıştır.

2014-2023 TR41 Bölge Planı çerçevesinde üç gelişme ekseninden biri olan 'Dengeli Mekânsal Gelişme ve Sürdürülebilir Çevre' eksenindeki önceliklerden biri "Kırsal Yaşamın Sürdürülebilirliğinin Sağlanması ve Kırsal Kalkınma" olarak belirlenmiştir. Yine kırsalda önemli sektör olan tarım konusu ise 'Uluslararası Alanda Yüksek Rekabet Gücü' ekseninde "Güvenli Gıda Üretmek Üzere Kaynakların Verimli Kullanılmasıyla Tarımın Sürdürülebilirliğinin Sağlanması" önceliğinde yerini bulmaktadır (Şekil 17).

Şekil 17. Kırsalda Ekonomik Gelişim Mali Destek Programı ile Ulusal ve Bölgesel Planların İlgisi

İşbirliği ve Gelişim Mali Destek Programının Ar-Ge, yenilik ve işbirliği faaliyetlerini desteklemesi, işgücü niteliklerinin gelişmesini sağlaması, sektörlerin ihtiyaç duyduğu ve rekabet için önem arz eden lojistik imkanlarının, enerji ve üretim verimliliğinin, iş güvenliğinin geliştirilmesine olanak sağlaması hedeflenmektedir.

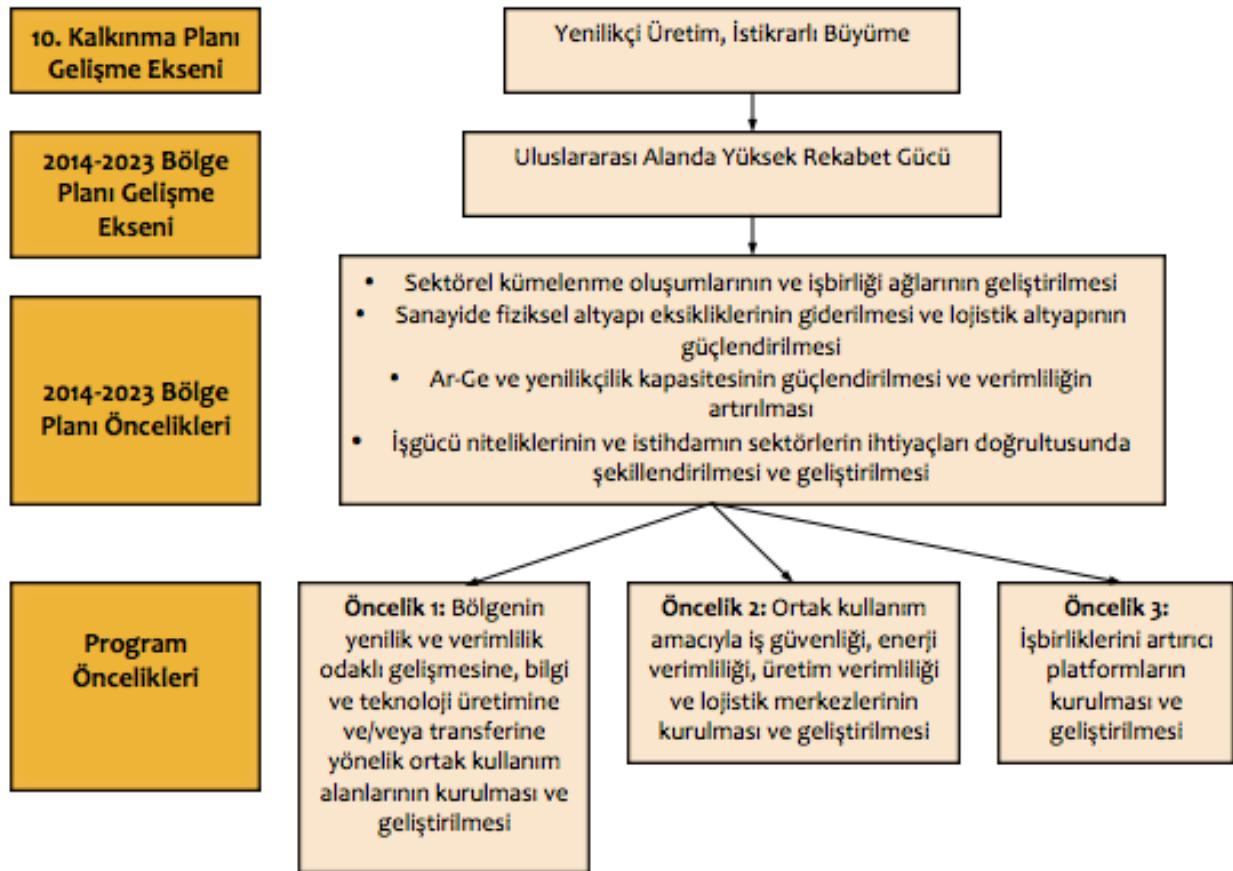
2014-2018 Dönemi Onuncu Kalkınma Planı'nda yer alan "Yenilikçi Üretim, İstikrarlı Büyüme" eksenindeki "Bilim, Teknoloji ve Yenilik" başlığı altında teknoloji ve yenilik faaliyetlerinin özel sektör odaklı artırılarak faydaya dönüştürülmesine, yeniliğe dayalı bir ekosistem oluşturularak araştırma sonuçlarının ticarileştirilmesine ve markalaşmış teknoloji yoğun ürünlerle ülkemizin küresel ölçekte yüksek rekabet gücüne erişmesine yönelik politikalar belirlenmiştir. Bu kapsamda "Yenilik sisteminin, kümelenme yaklaşımını ve girişimciliği merkeze alan bir yapıya kavuşturulması", "Teknoloji geliştirme bölgelerinin yapısı ve işleyişinin, üniversite-sanayi işbirliğinin, işletmeler arası ortak Ar-Ge ve yenilik faaliyetlerinin ve yenilikçi girişimciliğin en üst düzeye çıkarılması", "Araştırma merkezlerinin, kuluçka merkezleri, teknoloji transfer ve yenilik merkezleri ve teknoloji geliştirme bölgelerinin belli alanlarda odaklanmaları, birbirleriyle bütünlüklü bir biçimde çalışmalarının sağlanması ve bu yapıların ilgili küme faaliyetlerini desteklemelerinin özendirilmesi" ve "işletmelerin rekabet öncesi işbirliği, ağ oluşturma, ortak Ar-Ge ve tasarım, ortak tedarik ve pazarlama faaliyetlerinin geliştirilmesi" belirlenen politikalar arasındadır.

İşbirliği ve Gelişim Mali Destek Programı'nın amaç ve öncelikleri Onuncu Kalkınma Planı dışında Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın Strateji Planında yer alan "küresel rekabet edebilirliğin en üst düzeye çıkarılması", KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı'nda yer alan "KOBİ'lerin yüksek teknolojik

kabiliyete ve nitelikli işgücüne sahip, değişen şartlara uyum sağlayabilen ulusal ve uluslararası piyasalarda rekabet gücü yüksek bir yapıya kavuşturulması”, Ulusal Yenilik Stratejisinde yer alan “yenilikçiliğe odaklanarak istihdamın geliştirilmesi, katma değeri yüksek ürünler üretilmesi, verimlilik ve rekabetçiliğin artırılması” hedeflerine de olumlu katkı sağlamaya yönelik olarak tasarlanmıştır.

2014-2023 TR41 Bölge Planında da “uluslararası alanda yüksek rekabet gücü” eksenı altında işbirliği, Ar-Ge ve inovasyon faaliyetleri ayrıca üzerinde durulmakta, Mali Destek Programı’nın amaç ve öncelikleri “uluslararası alanda yüksek rekabet gücü” eksenindeki “sektörel kümelenme oluşumlarının ve işbirliği ağlarının geliştirilmesi”, “sanayide fiziksel altyapı eksikliklerinin giderilmesi ve lojistik altyapının güçlendirilmesi” “Ar-Ge ve yenilikçilik kapasitesinin güçlendirilmesi ve verimliliğin artırılması” ve “işgücü niteliklerinin ve istihdamın sektörlerin ihtiyaçları doğrultusunda şekillendirilmesi ve geliştirilmesi” tedbirleriyle uyum göstermektedir (Şekil 18).

Şekil 18. İşbirliği ve Gelişim Mali Destek Programı ile Ulusal ve Bölgesel Planların İlgisi

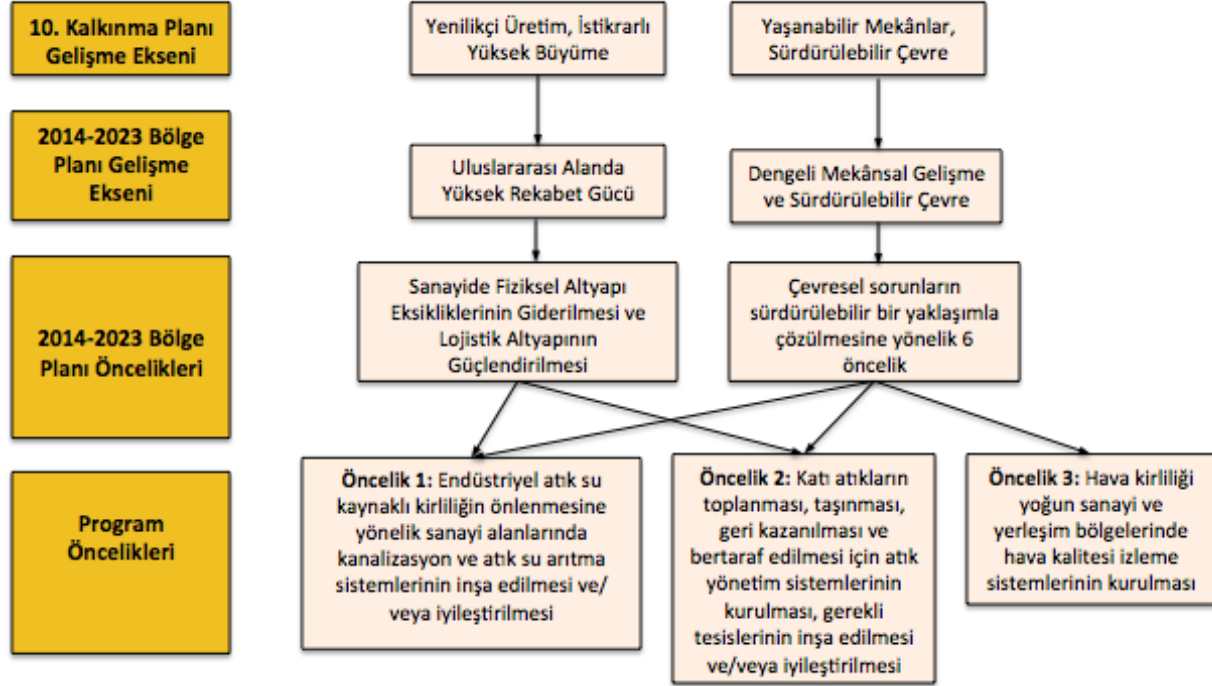

Çevre Küçük Ölçekli Altyapı ve Çevre Dostu Üretim (KOBİ) Mali Destek Programlarının amaç ve öncelikleri, 2014-2018 Onuncu Kalkınma Planı'nda "Yaşanabilir Mekânlar, Sürdürülebilir Çevre" eksenindeki "Kentsel Altyapı" ve "Çevrenin Korunması" ve "Yenilikçi Üretim, İstikrarlı Büyüme" eksenindeki "İmalat Sanayiinde Dönüşüm" başlığı ile uyumludur. "Kentsel Altyapı" başlığı ile nüfusun sağlıklı ve güvenilir içme ve kullanma suyuna erişiminin sağlanması; atıkların insan ve çevre sağlığına etkilerinin en aza indirilerek etkin yönetiminin gerçekleştirilmesi; şehirlerimizde arazi kullanım kararlarıyla uyumlu politikalar yoluyla trafik sıkışıklığını azaltan, erişilebilirliği ve yakıt verimliliği yüksek, konforlu, güvenli, çevre dostu, maliyet etkin ve sürdürülebilir bir ulaşım altyapısının oluşturulması; "Çevrenin Korunması" başlığı ile de toplumun çevre duyarlılığı ve bilincinin artırılması, bugünün ve gelecek nesillerin kısıtlı doğal kaynaklardan faydalanmasını güvence altına alacak şekilde çevrenin korunması ve kalitesinin yükseltilmesi amaçlanmıştır. "İmalat Sanayiinde Dönüşüm" başlığı altında imalat sanayiinde yeşil teknoloji ve üretim kapasitesinin artırılması hedeflenmiş; sanayide geri dönüşüm ve geri kazanım gibi uygulamalara önem verileceği de belirtilmiştir.

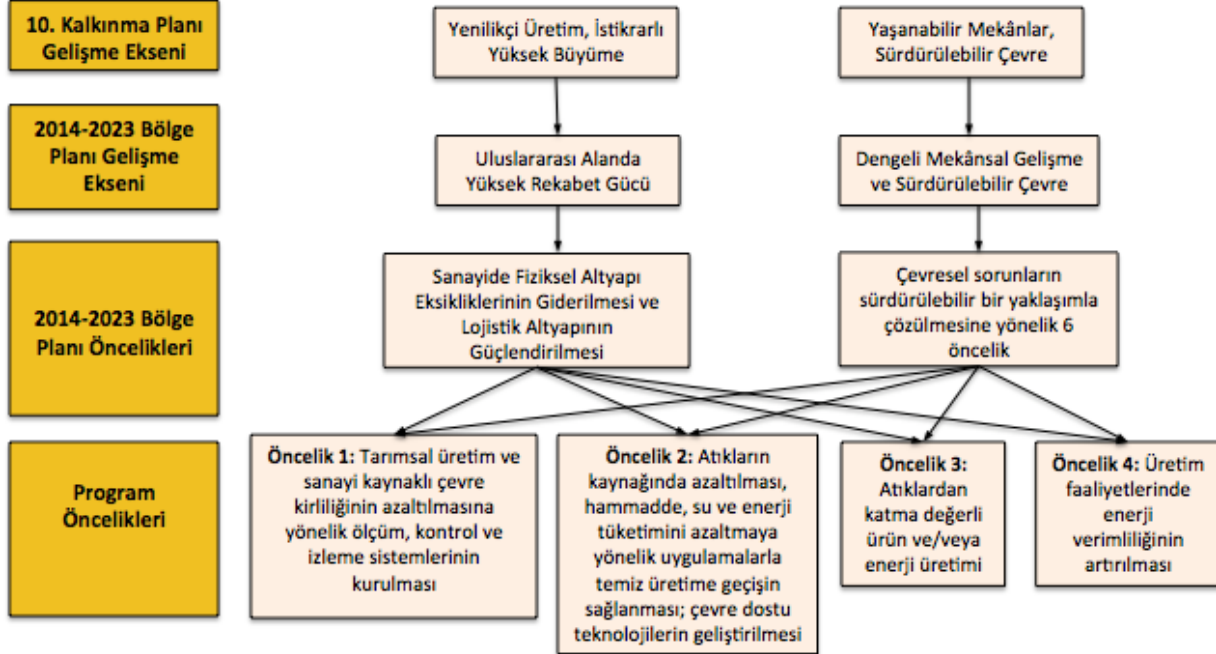
Ülkemizde bölgesel gelişme politikalarının ve uygulamalarının ülke düzeyindeki genel stratejik çerçevesini çizmek, kalkınma planıyla bölge planları arasındaki tutarlılık ve tamamlayıcılığı güçlendirmek amacıyla hazırlanan Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi (BGUS) kapsamında da sürdürülebilir kalkınma ve yeşil büyüme belirlenen yatay amaçlar arasındadır. BGUS uzun vadede sürdürülebilir kalkınma amaçlarına ulaşılması ve daha çevre dostu ekonomiye geçişin; altyapı eksikliklerinin tamamlanması, kademeli olarak temiz üretim ve tüketim politikalarının uygulanması ile mümkün olacağını öngörmektedir. Sadece kentsel çevre altyapının değil endüstriyel büyüme odaklarının bir parçası olarak organize sanayi bölgeleri ve küçük sanayi sitelerinin altyapısına öncelik verilerek sınai altyapının iyileştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

2014-2023 TR41 Bölge Planı'nda ise çevresel sorunların sürdürülebilir bir yaklaşımla çözülmesi, çevresel-kentsel kalitenin artırılması, kamu kurum ve kuruluşlarının ve yerel yönetimlerin teknik altyapılarının geliştirilerek hizmet kalitesinin artırılması yolu ile yaşam koşullarının iyileştirilmesi hedeflenmektedir. Bu nedenle "Dengeli Mekânsal Gelişme ve Sürdürülebilir Çevre" ekseninde "İçme, Sulama ve Kullanma Suyunun Etkin Kullanımının Sağlanması, Bütünleşik Su Yönetimi Planlarının Uygulanması ve Su Kirliliğinin Önlenmesi", "Katı Atıkların Belirli Bir Sistem İçinde Ayrı Toplanması, Taşınması, Depolanması, Geri Kazanılması ve Bertaraf Edilmesi İçin Entegre Katı Atık Yönetim Sistemlerinin Kurulması", "Temiz Hava Eylem Planlarının Oluşturulması ve Uygulanması, Bölgedeki İklim Değişikliği İle Mücadele İçin İklim Değişikliğine Uyum Strateji ve Planlarının Hayata Geçirilmesi", "Sanayide Atık Oluşumu, Su ve Enerji Tüketimini Azaltmaya Yönelik Uygulamalara ve Temiz Üretime Geçişin Sağlanması", "Yerel, Yenilenebilir, Çevre Dostu, Ekonomik, Verimli ve Sürdürülebilir Enerji Kaynakları Potansiyelinin Belirlenerek Değerlendirilmesi", "Enerji Verimliliği İhtiyaçlarının Tespit Edilmesi, Enerji Yönetiminin Yaygınlaştırılması ve Enerji Yoğunluğunun Azaltılması" öncelikleri belirlenmiştir. Ayrıca her iki Mali Destek Programı da Uluslararası Alanda Yüksek Rekabet Gücü Ekseninde "Sanayide Fiziksel Altyapı Eksikliklerinin Giderilmesi ve Lojistik Altyapısının Güçlendirilmesi" önceliği ve altındaki tedbirler ile uyum içindedir (Şekil 19 ve 20).

Şekil 19. Çevre Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı ile Ulusal ve Bölgesel Planların İlgisi

Şekil 20. Çevre Dostu Üretim (KOBİ) Mali Destek Programı ile Ulusal ve Bölgesel Planların İlgisi

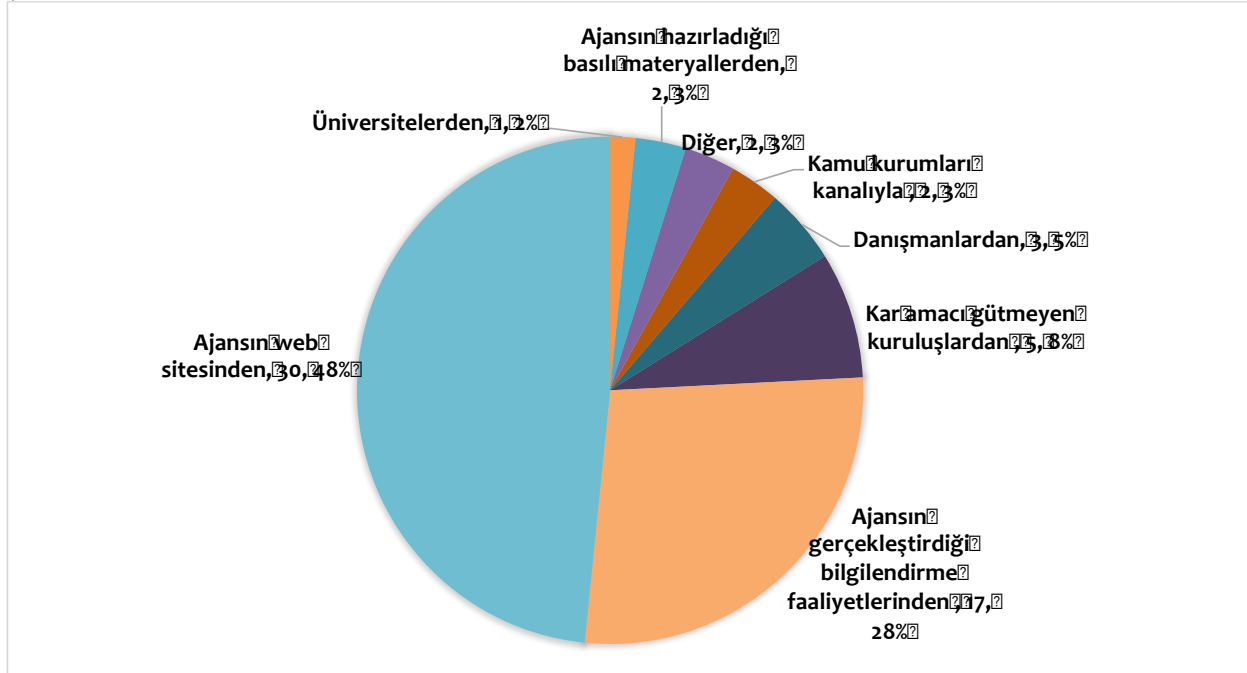
6.3.2. Etkinlik

Yararlanıcıların Programlardan Haberdar Olma Yolları

BEBKA Mali Destek Programları'nın tanıtımında en etkili yöntemin öncelikle Ajans'ın web sitesi (%48), daha sonra ise Ajans tarafından gerçekleştirilen tanıtım ve bilgilendirme faaliyetleri olduğu (%28) görülmektedir. Ankete katılan yararlanıcıların %13'ü başka kurumlar (kar amacı gütmeyen kurumlar, kamu kurumları ve üniversiteler), %5'i ise danışmanlar vasıtasıyla programlardan haberdar olduklarını bildirmişlerdir (Şekil 21).

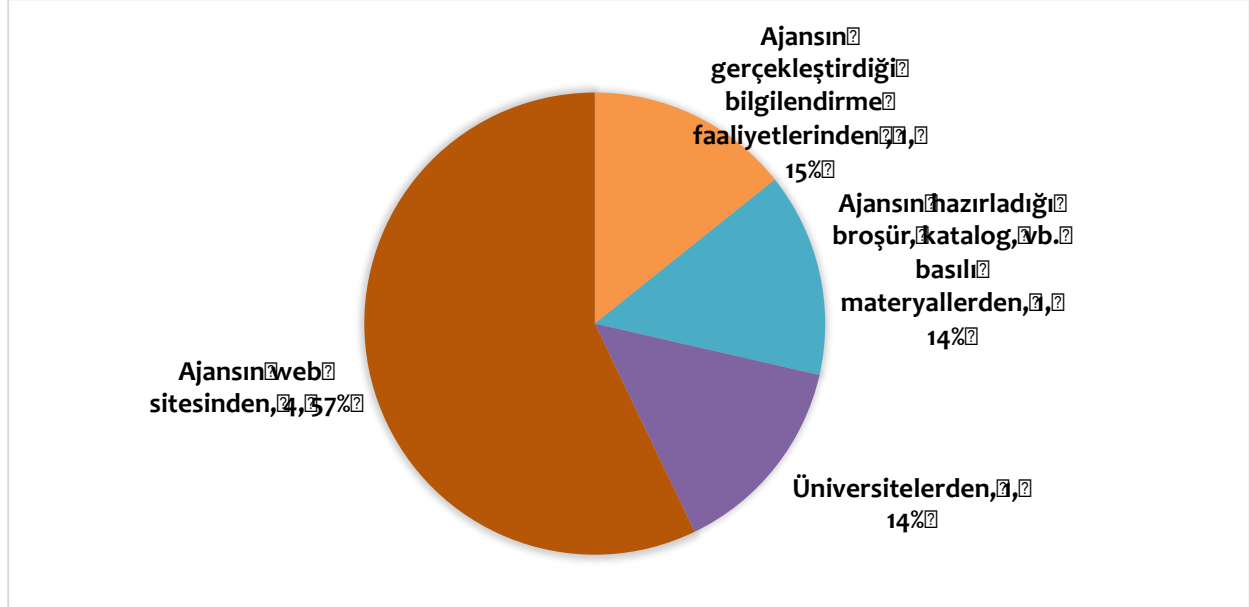
Programlar bazında bakıldığında, Kırsalda Ekonomik Gelişim Mali Destek Programı yararlanıcıları programlardan öncelikle Ajans tarafından gerçekleştirilen tanıtım ve bilgilendirme faaliyetleri sayesinde haberdar olduklarını belirtirken, diğer program yararlanıcılarının birinci kaynağı Ajans web sitesi olmuştur (Şekil 22, 23, 24, 25 ve 26). İller bazında ele alındığında Bilecikli yararlanıcıların birinci haber kaynağı öncelikle Ajans tarafından gerçekleştirilen tanıtım ve bilgilendirme faaliyetleri, diğer illerdeki yararlanıcıların ise Ajans web sitesi olmuştur.

Şekil 21. Tüm Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Programlardan Haberdar Olma Yolları, n=62

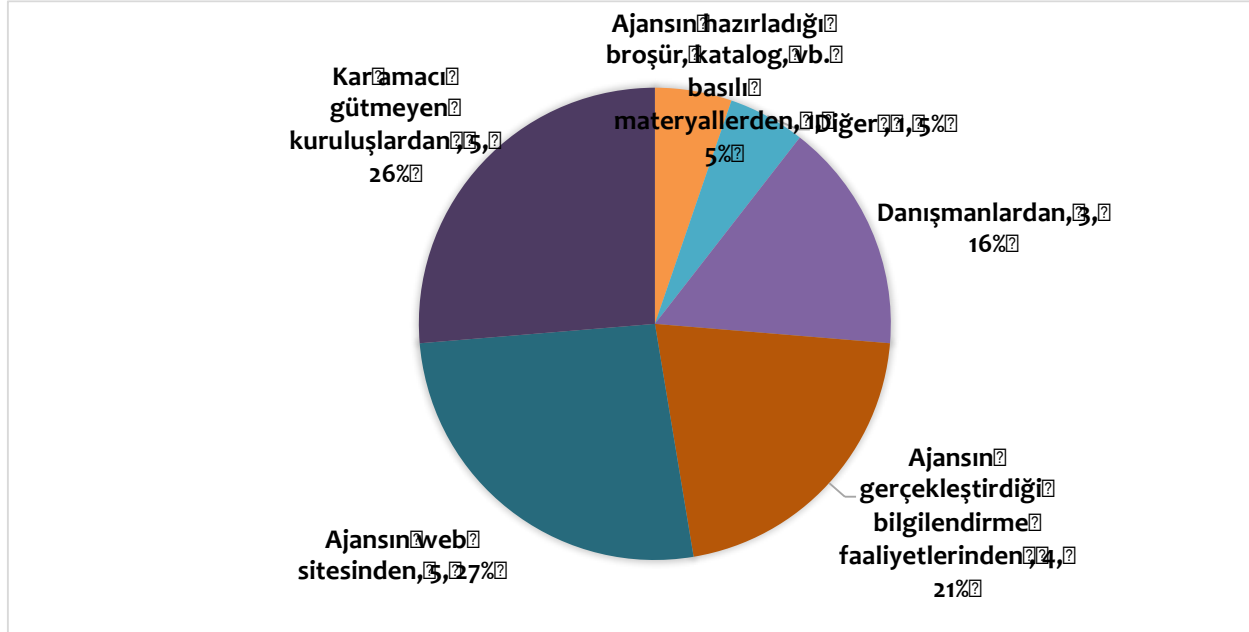
Kaynak: Program Değerlendirme ve Etki Analizi Anketleri, İNOMER, 2019

Şekil 22. Çevre Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Programlardan Haberdar Olma Yolları, n=7

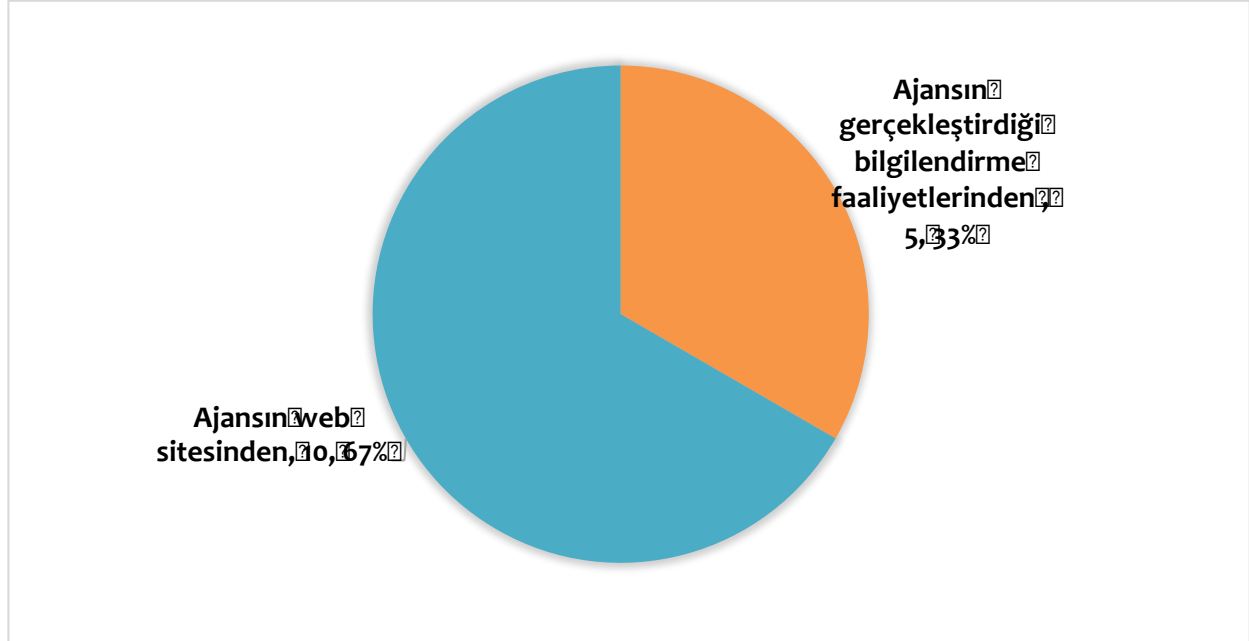
Kaynak: Program Değerlendirme ve Etki Analizi Anketleri, İNOMER, 2019

Şekil 23. Çevre Dostu Üretim (KOBİ) Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Programlardan Haberdar Olma Yolları, n=19

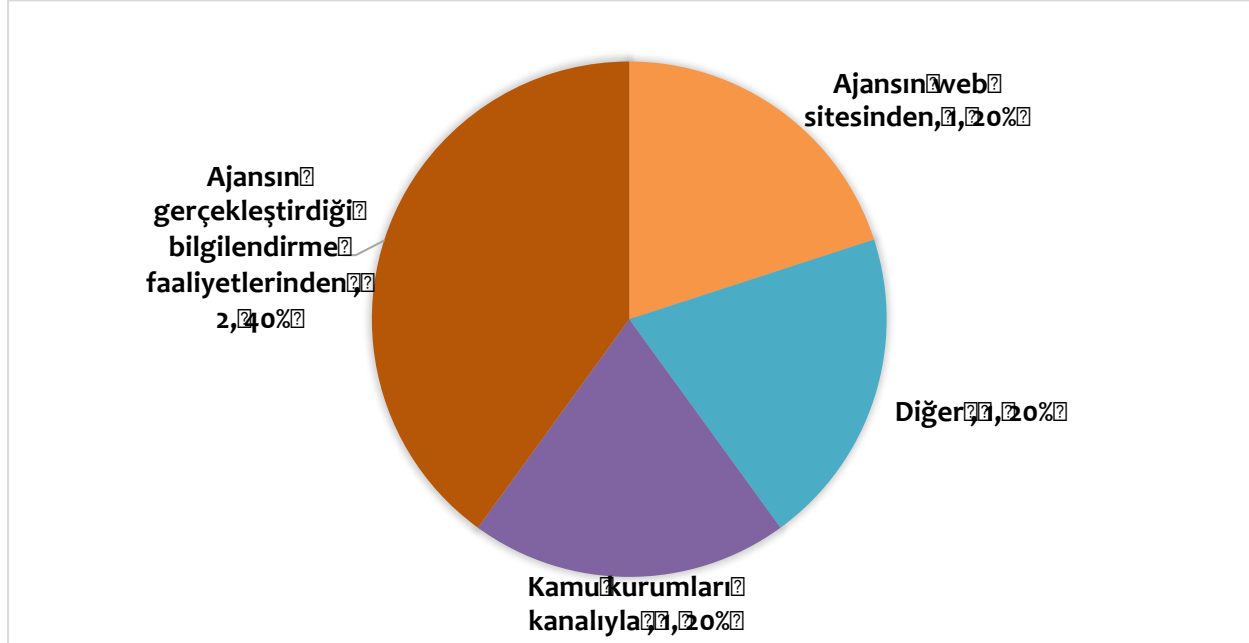
Kaynak: Program Değerlendirme ve Etki Analizi Anketleri, İNOMER, 2019

Şekil 24. İş Birliği ve Gelişim Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Programlardan Haberdar Olma Yolları, n=15

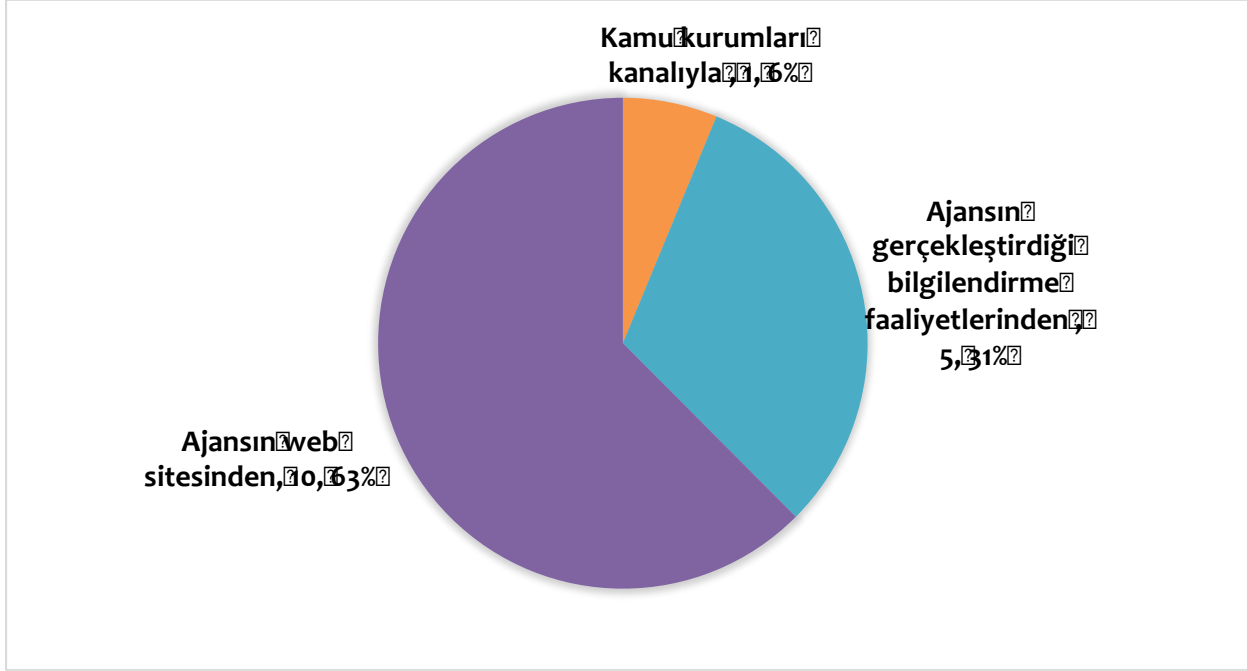
Kaynak: Program Değerlendirme ve Etki Analizi Anketleri, İNOMER, 2019

Şekil 25. Kırsalda Ekonomik Gelişim Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Programlardan Haberdar Olma Yolları, n=5

Kaynak: Program Değerlendirme ve Etki Analizi Anketleri, İNOMER, 2019

Şekil 26. Sosyal Kalkınmaya Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Programlardan Haberdar Olma Yolları, n=16

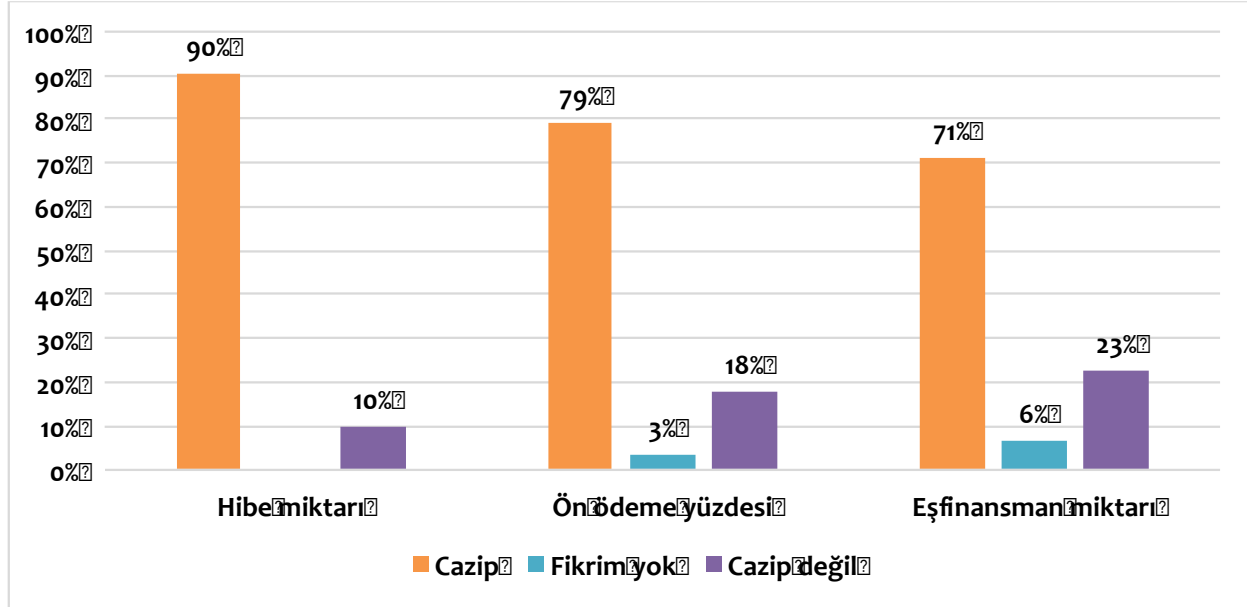

Kaynak: Program Değerlendirme ve Etki Analizi Anketleri, İNOMER, 2019

Yararlanıcıların Programları Finansal Olarak Değerlendirmeleri

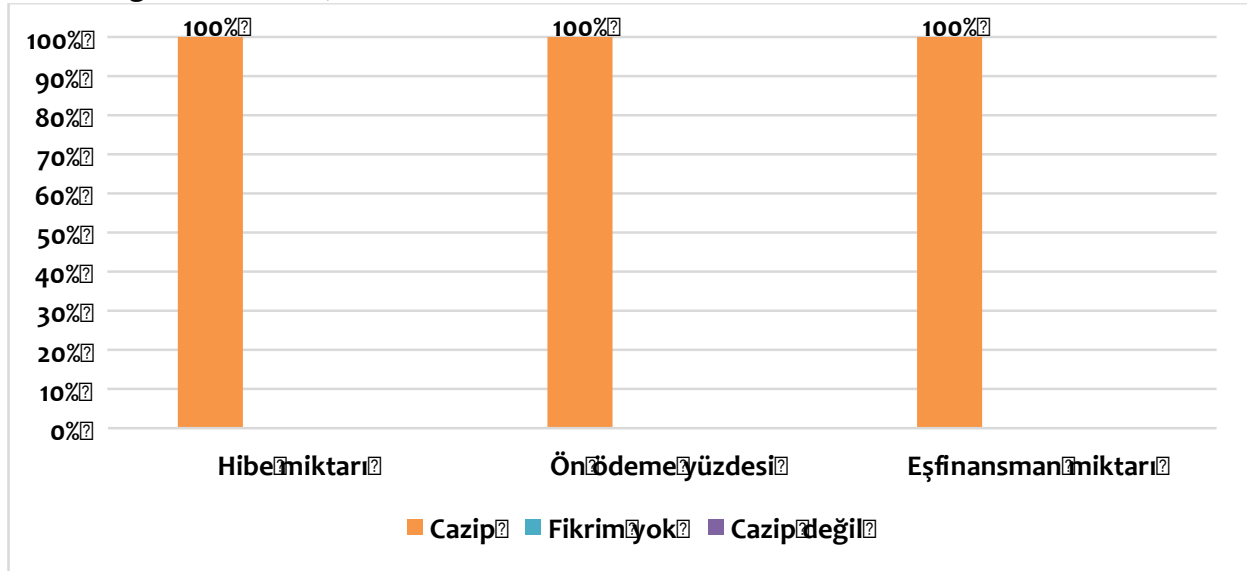
Yararlanıcıların büyük bölümü Mali Destek Programlarını hibe miktarı, ön ödeme yüzdesi ve eş finansman miktarı açısından cazip bulmaktadır (sırayla %90, %79 ve %71) (Şekil 27). Eş finansman miktarı, yararlanıcıların finansal olarak nispeten en memnun olmadığı konudur. Eş finansman oranı kar amacı güden yararlanıcılara yönelik programlarda %50, gütmeyen yararlanıcılara yönelik programlarda ise %25 oranında belirlenmiş olmasına rağmen kar amacı gütmeyen yararlanıcıların kar amacı güden yararlanıcılara göre daha az bir bölümü eş finansman oranını cazip bulmaktadır (%65'e karşılık %84). Ön ödeme yüzdesi konusunda kar amacı güden yararlanıcıların memnuniyet düzeyi daha yüksekken (%84'e karşılık %77), hibe miktarı konusunda kar amacı gütmeyenler daha memnundur (%93'e karşılık %84). Programlar bazında bakıldığında sadece Sosyal Kalkınmaya Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı yararlanıcılarının büyük kısmı (%56) eş finansman miktarını cazip bulmadığını ifade etmiştir. Diğer programların yararlanıcıları genel olarak programları finansal açıdan cazip bulduğunu belirtmiştir (Şekil 28, 29, 30, 31, 32).

Şekil 27. Tüm Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Programları Finansal Olarak Değerlendirmeleri, n=62

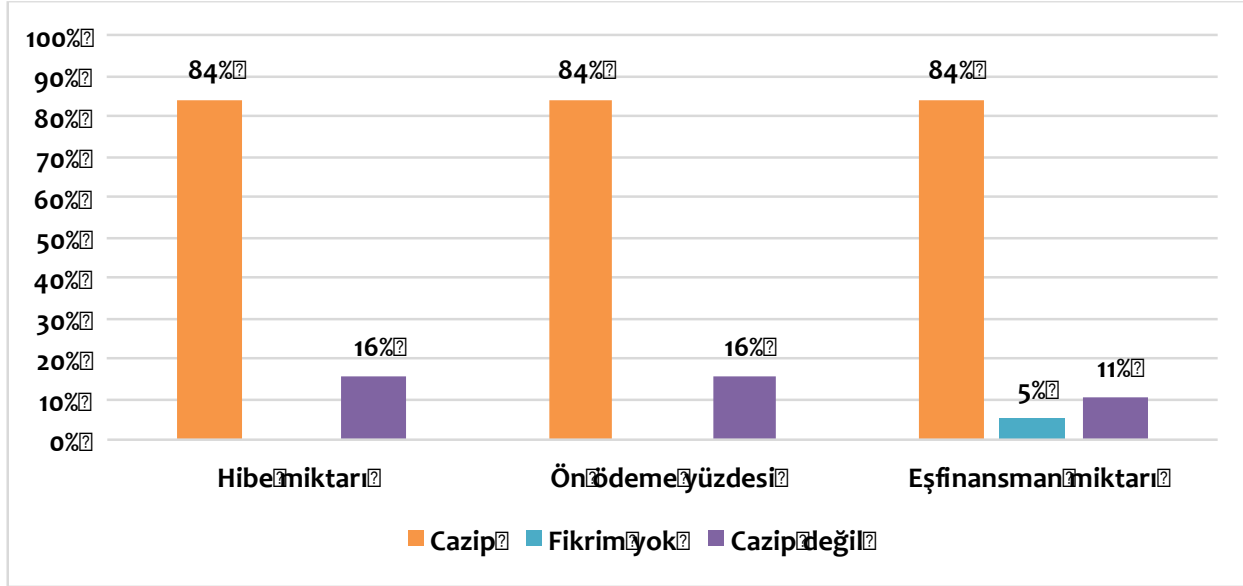
Kaynak: Program Değerlendirme ve Etki Analizi Anketleri, İNOMER, 2019

Şekil 28. Çevre Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Programları Finansal Olarak Değerlendirmeleri, n=7

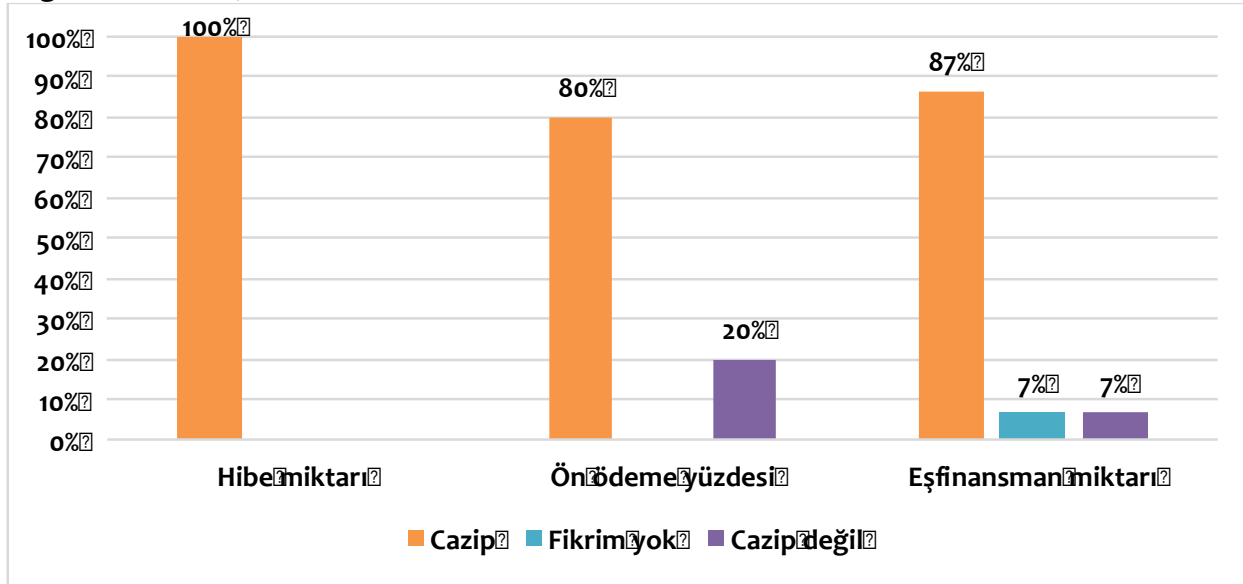
Kaynak: Program Değerlendirme ve Etki Analizi Anketleri, İNOMER, 2019

Şekil 29. Çevre Dostu Üretim (KOBİ) Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Programları Finansal Olarak Değerlendirmeleri, n=19

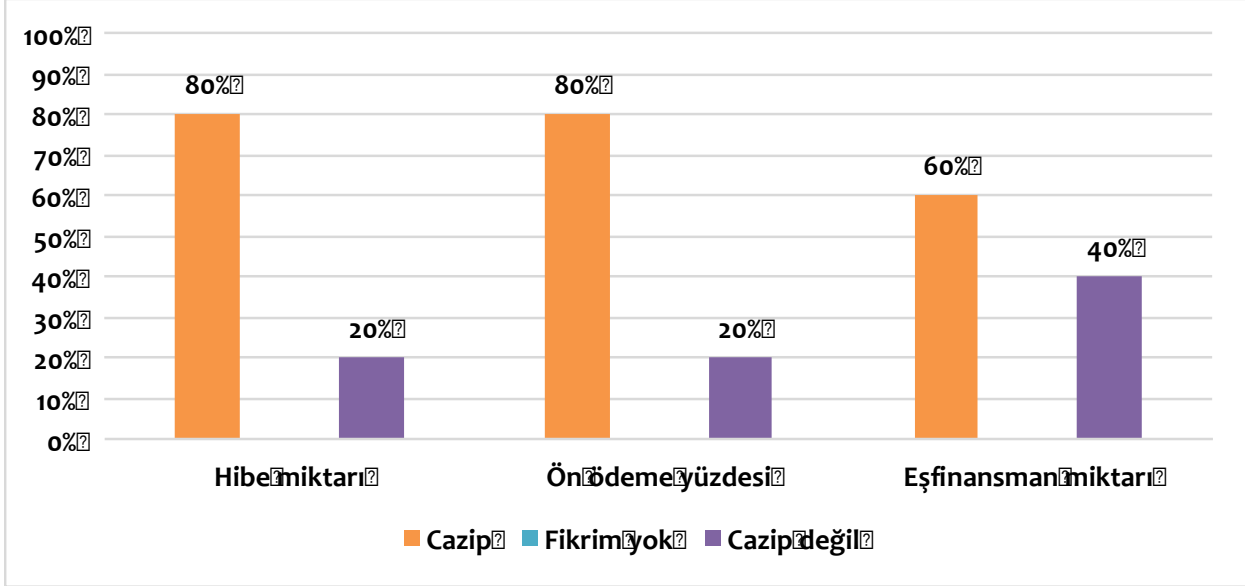
Kaynak: Program Değerlendirme ve Etki Analizi Anketleri, İNOMER, 2019

Şekil 30. İş Birliği ve Gelişim Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Programları Finansal Olarak Değerlendirmeleri, n=15

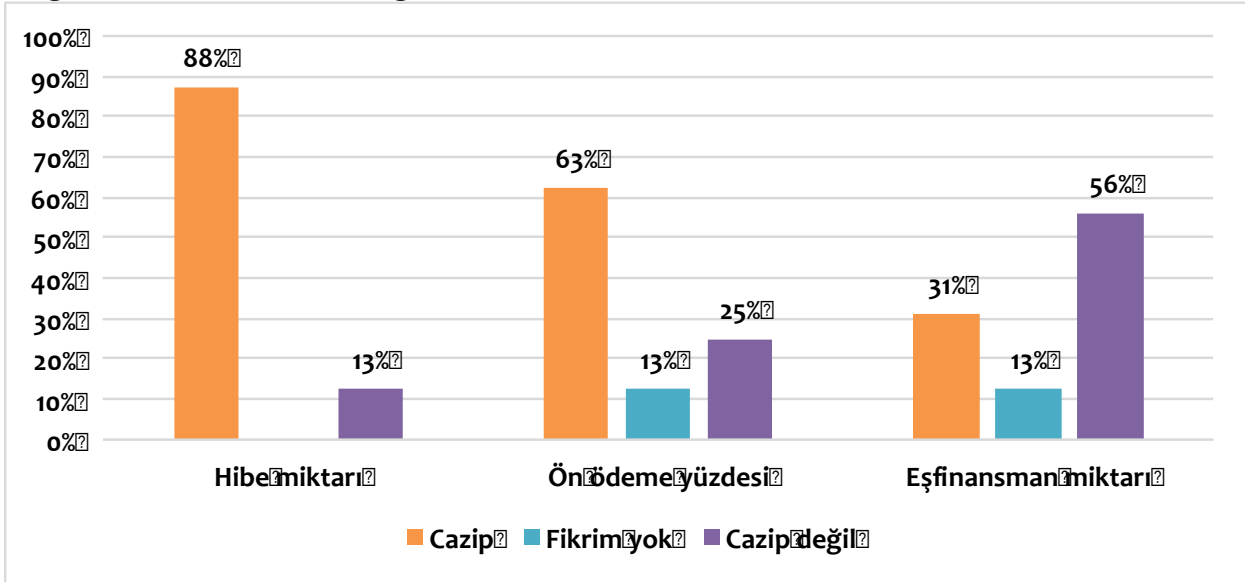
Kaynak: Program Değerlendirme ve Etki Analizi Anketleri, İNOMER, 2019

Şekil 31. Kırsalda Ekonomik Gelişim Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Programları Finansal Olarak Değerlendirmeleri, n=5

Kaynak: Program Değerlendirme ve Etki Analizi Anketleri, İNOMER, 2019

Şekil 32. Sosyal Kalkınmaya Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Programları Finansal Olarak Değerlendirmeleri, n=16

Kaynak: Program Değerlendirme ve Etki Analizi Anketleri, İNOMER, 2019

Yararlanıcıların Program Başvuru Süreçlerine Dair Görüşleri

Mali Destek Programları'nın başvuru ve değerlendirme süreçleri ele alındığında, işletmelerde süreçlerin uygunluğu konusunda olumlu görüşün hakim olduğu görülmektedir. Yararlanıcıların %65'i başvuru dosyasını hazırlamakta zorlanmadıklarını söylemiştir. Kar amacı gütmeyen kurumların özel sektöre göre bu konuda daha az zorlandığı görülmektedir. Başvuru sürecini kolay bulan yararlanıcıların oranı kar amacı gütmeyenlerde %67 iken özel sektörde %58'dir. Yararlanıcıların değerlendirme ve sözleşme imzalama süreciyle ilgili memnuniyet oranları başvuru sürecine göre daha yüksek olmuş, %85'i sözleşme imzalama sürecini kolay bulduğunu belirtmiştir. Kar amacı güden kurumların %79'u bu süreci kolay bulurken gütmeyen kurumların %88'i kolay bulmuştur.

Başvuru süreciyle ilgili olarak en fazla olumlu görüş bildirilen konu, Ajans tarafından başvuru yapan kurumların gizliliğine verilen önem ile başvuru rehberleri ve eklerinin açık ve anlaşılır olması konularında olmuş; yararlanıcıların sırayla %92 ve %90'ı olumlu görüş bildirmiştir. (Şekil 33) Yararlanıcıların en az olumlu görüş bildirdiği konu (%61), başvuru ile destek kararının açıklanması arasında geçen süre olarak belirtilmiştir.

Başvuru dosyasının hazırlanmasını, proje değerlendirme ve sözleşme imzalama aşamalarını zor bulduklarını belirten yararlanıcılar bunun sebeplerini şu şekilde sıralamışlardır:

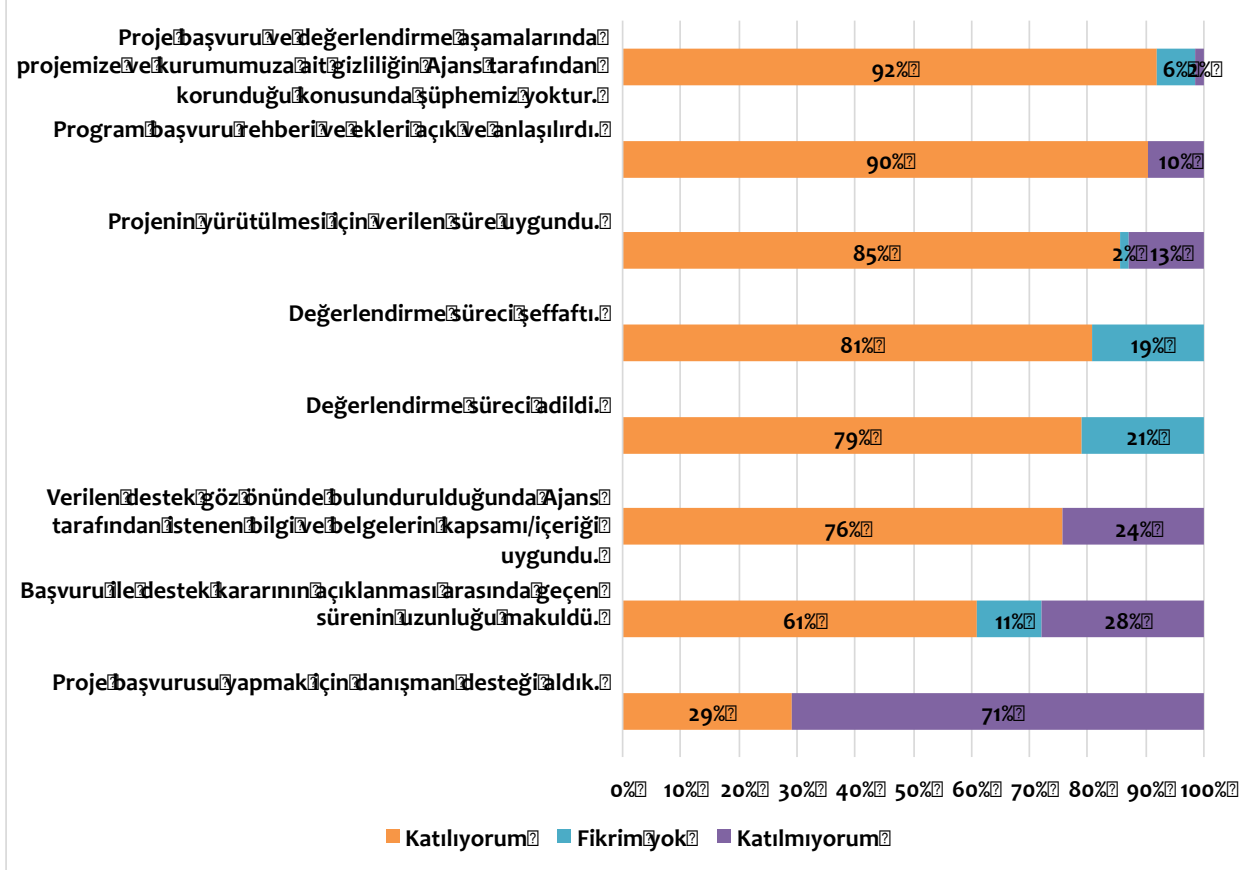
- Yararlanıcı kurumda projeye zaman ayıracak personel sayısının yetersizliği, personelin proje hazırlama konusunda gerekli seviyede tecrübeye sahip olmaması;
- Başvuru dosyalarının uzunluğu ve fazlalığı, formlarda projeye dair çok detaylı bilgilerin talep edilmesi ve farklı belgelerde aynı bilgilerin tekrar istenmesi nedeniyle başvuru sürecinin yorucu olması ve uzun sürmesi;
- Başvuru rehberinde çok fazla bilginin olması ve kullanılan dilin ağırlığı;
- KAYS'la ilgili yaşanan problemler (performans göstergesi birimlerinin olmaması, karakter sınırının gerekli açıklamaya engel olması, girilen bilgilerin kaydedilmeden silinebilmesi, yazım hataları verebilmesi)

Bu süreçte zorlanmadığını belirten kurumlar ise bunda

- Prosedür ve evrakların kendileri için kolay ve anlaşılır olmasının,
- Daha önce proje desteği almış olmaları nedeniyle sürece hakim olmalarının,
- Projelerini iyi tanımlamış olmalarının,
- Ajans tarafından düzenlenen proje hazırlama eğitimlerine katılmış olmalarının,
- En az bir personellerinin proje yazımı görevini üstlenmesinin,
- Bir danışmanla çalışmalarının,
- Ajans personeline kolaylıkla ulaşabilmeleri ve kendilerine yardımcı olmasının,
- Sözleşme imzalamanın Ajans ile karşılıklı randevulararak olmasının ve zaman kaybı yaşamamalarının

etkili olduğunu belirtmişlerdir.

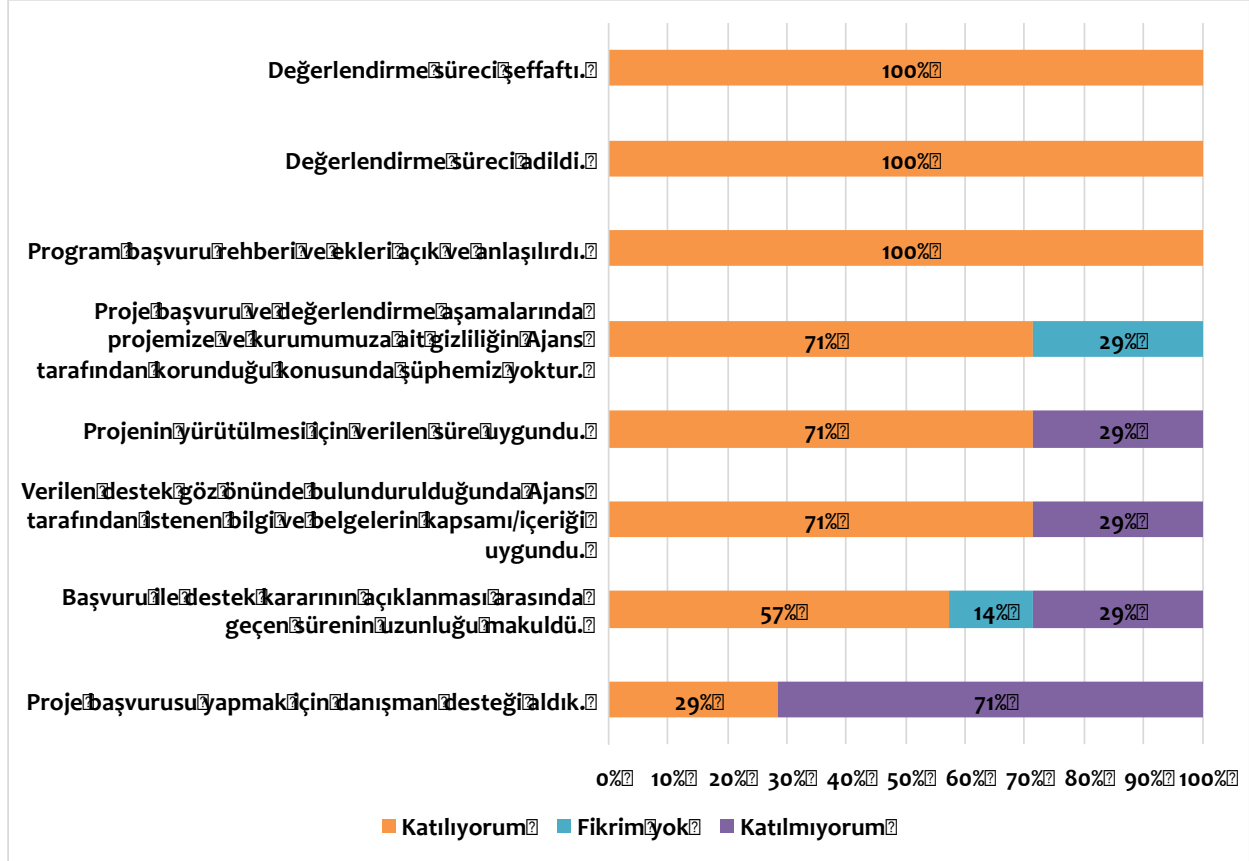
Şekil 33. Tüm Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Programların Başvuru ve Değerlendirme Sürecine İlişkin Görüşleri, n=62

Kaynak: Program Değerlendirme ve Etki Analizi Anketleri, İNOMER, 2019

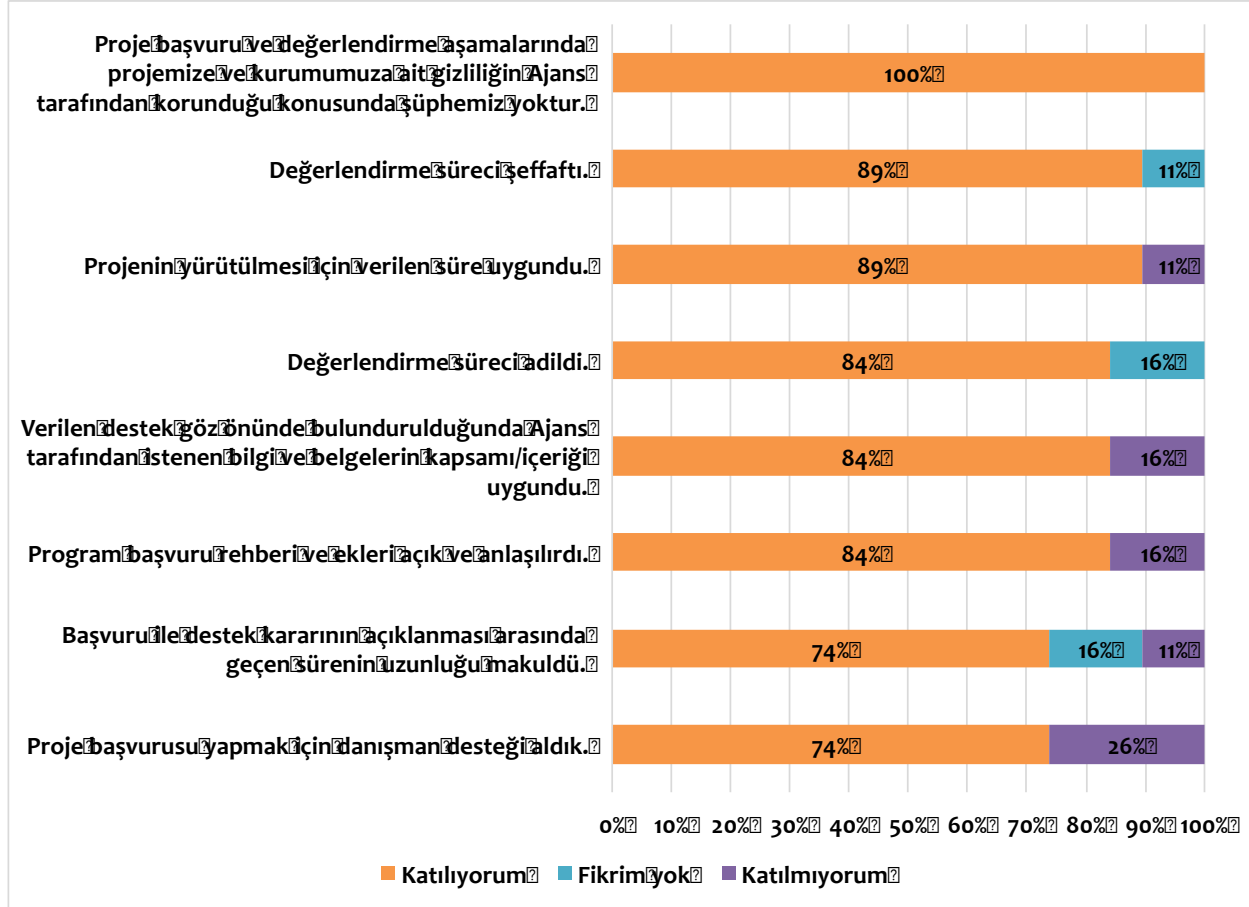
Programlar bazında bakıldığında yararlanıcıların başvuru süreciyle ilgili görüşleri arasında genel olarak önemli bir fark görülmemektedir. Bununla birlikte İş Birliği ve Gelişim Mali Destek Programı yararlanıcılarının yaklaşık yarısının (%47) başvuru sırasında Ajans tarafından istenen bilgi ve belgelerin kapsamı/içeriğini uygun bulmaması, Kırsalda Ekonomik Gelişim Mali Destek Programı yararlanıcılarının %40'ının başvuru ile destek kararının açıklanması arasında geçen süreyi uzun bulması, programlar bazında en fazla olumsuz görüş bildirilen konular olmuştur (Şekil 34, 35, 36, 37 ve 38).

Şekil 34. Çevre Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Programların Başvuru ve Değerlendirme Sürecine İlişkin Görüşleri, n=7

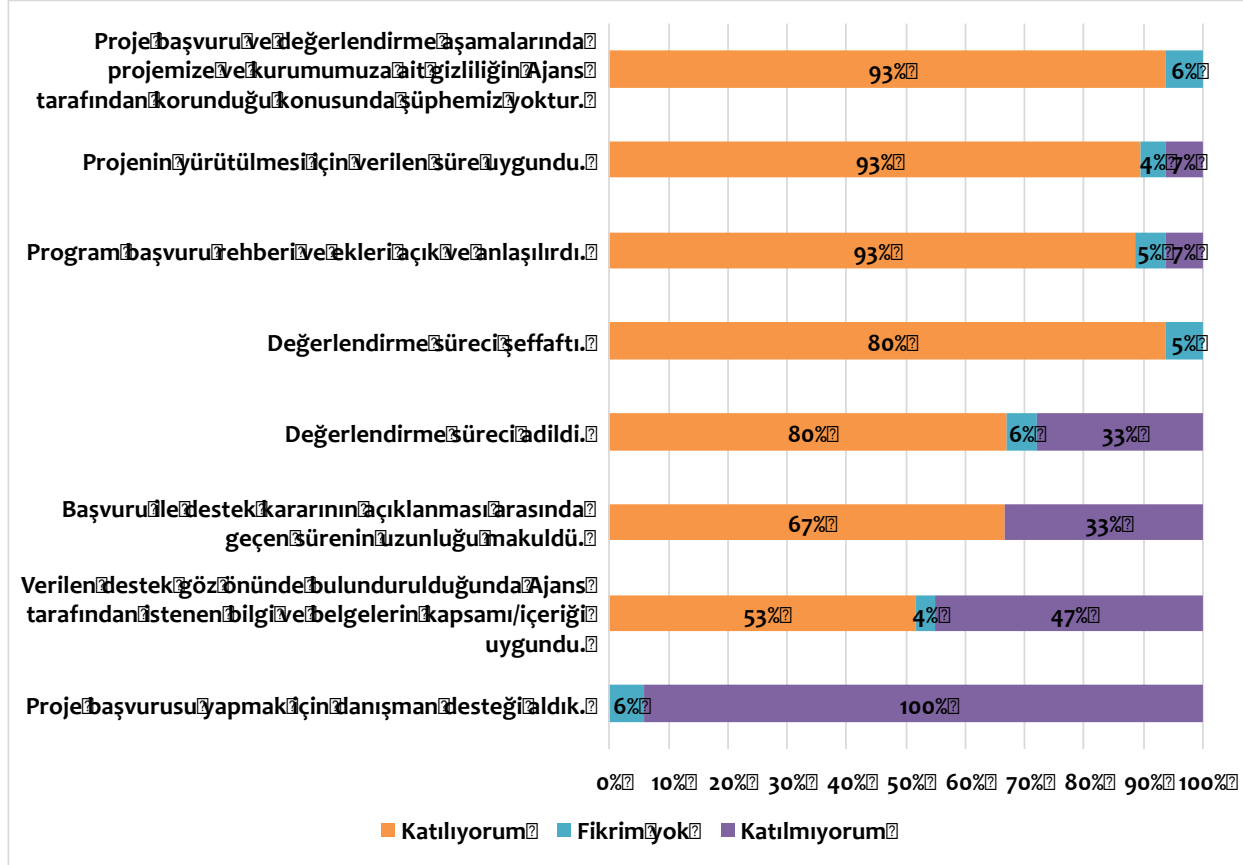
Kaynak: Program Değerlendirme ve Etki Analizi Anketleri, İNOMER, 2019

Şekil 35. Çevre Dostu Üretim (KOBİ) Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Programların Başvuru ve Değerlendirme Sürecine İlişkin Görüşleri, n=19

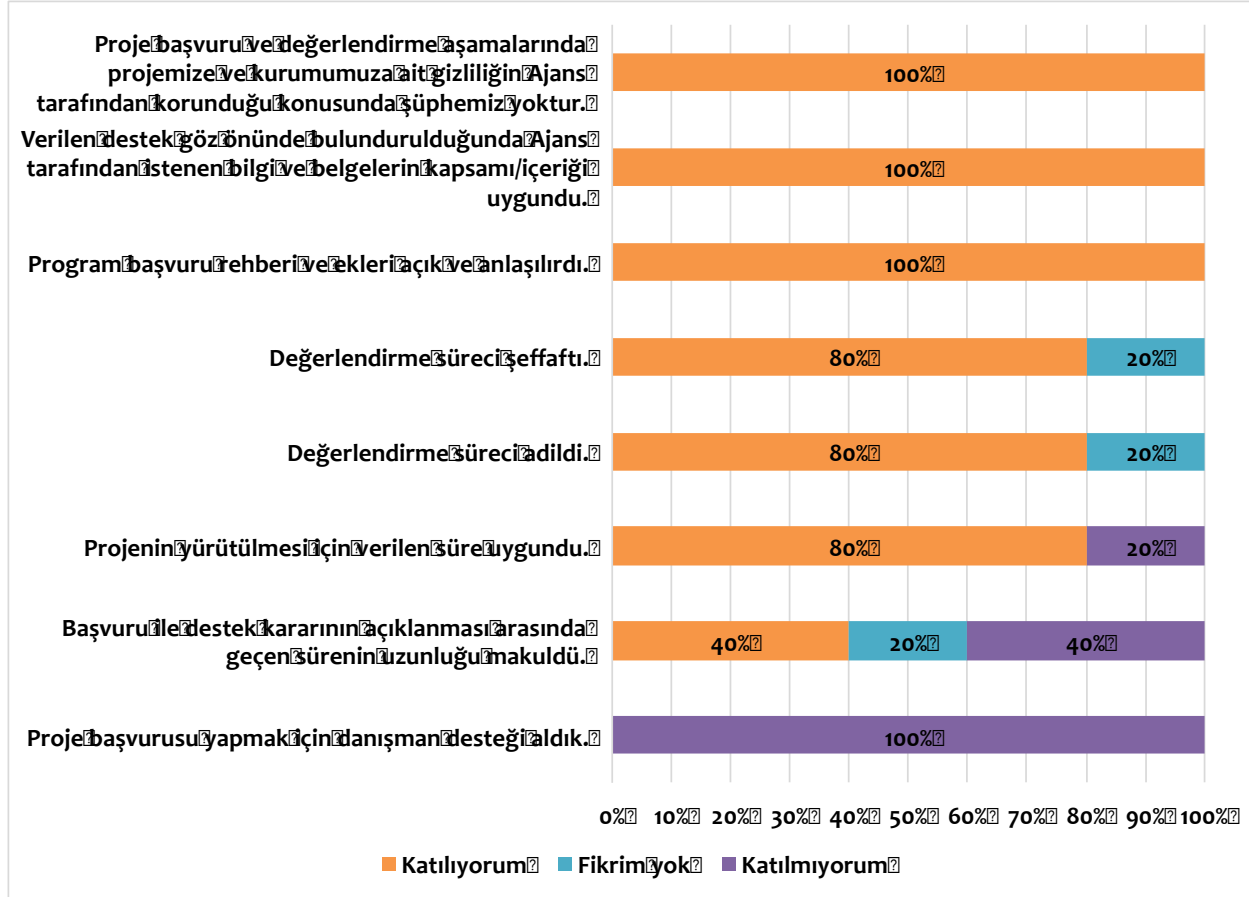
Kaynak: Program Değerlendirme ve Etki Analizi Anketleri, İNOMER, 2019

Şekil 36. İş Birliği ve Gelişim Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Programların Başvuru ve Değerlendirme Sürecine İlişkin Görüşleri, n=15

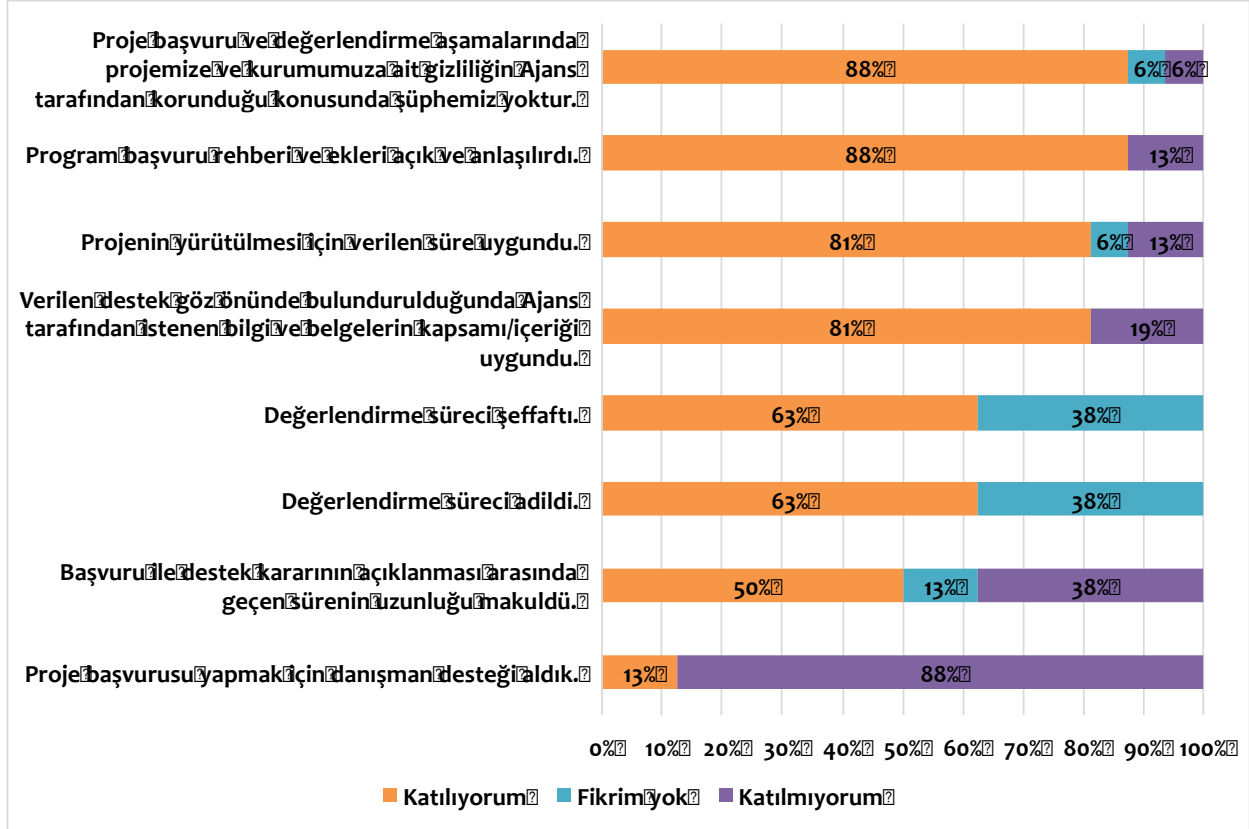
Kaynak: Program Değerlendirme ve Etki Analizi Anketleri, İNOMER, 2019

Şekil 37. Kırsalda Ekonomik Gelişim Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Programların Başvuru ve Değerlendirme Sürecine İlişkin Görüşleri, n=5

Kaynak: Program Değerlendirme ve Etki Analizi Anketleri, İNOMER, 2019

Şekil 38. Sosyal Kalkınmaya Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Programların Başvuru ve Değerlendirme Sürecine İlişkin Görüşleri, n=16

Kaynak: Program Değerlendirme ve Etki Analizi Anketleri, İNOMER, 2019

Yararlanıcıların genel olarak %29'u, başvuru aşamasında danışmanlık desteği aldıklarını bildirmiştir. Bununla birlikte kar amacı güden yararlanıcıların %78'i başvuru aşamasında danışmanlık desteği aldığını belirtirken, kar amacı gütmeyen yararlanıcıların ancak %10'u danışman desteği almıştır. İller bazında bakıldığında önemli görüş farklılıkları bulunmamasına karşın, Eskişehir'de danışman desteğinden yararlananların oranının düşüklüğü (Eskişehir'de bu oran %18 iken, Bursa'da %34 ve Bilecik'te %38'dir) dikkat çekmektedir.

Proje başvurularında danışman desteği alan yararlanıcılar bunun nedenlerini şu şekilde sıralamışlardır:

- Danışmanların proje hazırlama konusundaki tecrübelerinden yararlanarak projelerini daha iyi yazıya geçirmek istemeleri,
- Başvuru sürecindeki prosedürlerin zorluğu ve kendilerinin bu konuda tecrübeli olmamaları,
- Başvuru yapmak için yeterli zamanlarının olmaması,
- Başvuru sürecini daha hızlı, hatasız ve kolay şekilde tamamlamak istemeleri.

Danışmanlık hizmeti alan yararlanıcıların %84'ü bundan memnun kaldığını belirtmiştir. Kar amacı gütmeyen kurumların tamamı memnun kalırken, güden kurumların %78'i bu hizmetten memnun kalmıştır. Danışmanlardan aldıkları hizmetten memnun kaldıklarını belirten yararlanıcılar bunda

- Danışmanın proje hazırlama sürecine hakim ve tecrübeli olmasının,
- Başvuru işlemlerini hızlandırarak evrakların zamanında ve hatasız teslim edilmesini sağlamasının,
- Yararlanıcı kurum/firmaya bilgisini aktarması, yönlendirmesi ve sürekli iletişim halinde olmasının

etkili olduğunu bildirmişlerdir.

Danışmanlık sürecinden memnun olmayan az sayıdaki yararlanıcı bunun, danışmanın projeyi başvurudan farklı 9'de tasarlamak konusunda ısrarcı olması, yeterince iş üstlenmeyip ana sürecin yine yararlanıcı tarafından yürütülmesinden kaynaklandığını belirtmiştir.

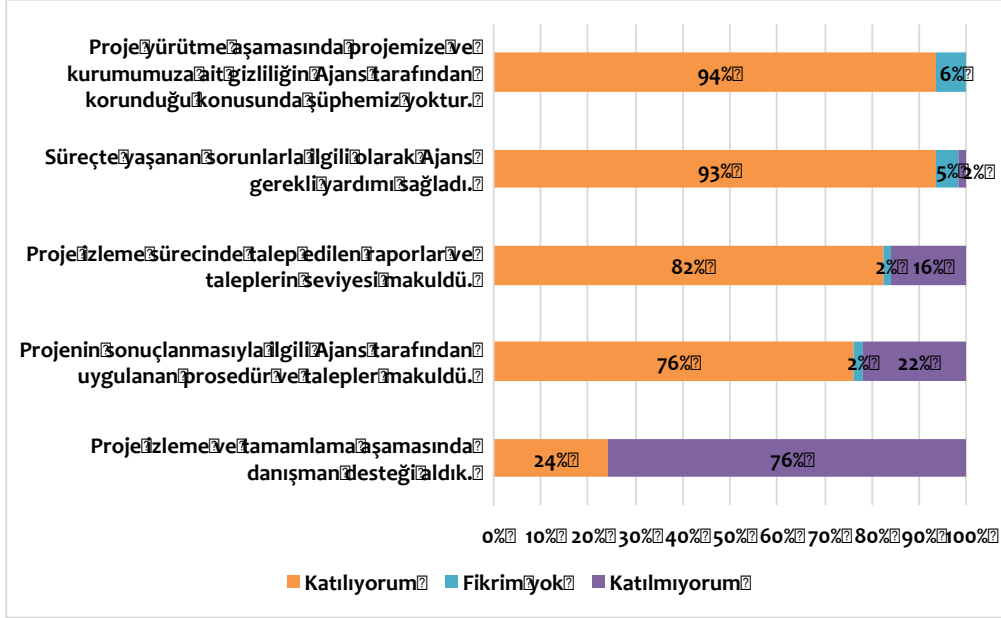
Yararlanıcıların Program Uygulama ve İzleme Süreçlerine Dair Görüşleri

Yararlanıcıların çoğunluğu (%74) destek sürecinin izleme, ara ve nihai raporlar ve ödemeler açısından kendileri için sorunsuz geçtiğini belirtmiştir. Başvuru sürecindeki görüşlere benzer olarak kar amacı gütmeyen kurumların bu süreçte daha az zorlandığı görülmektedir (kar amacı güden kurumların %68'i, güdenlerin ise %76'sı bu süreçte zorlanmamıştır.) Başvuru sürecine benzer şekilde, yararlanıcıların en çok (%94) Ajansın proje yürütme aşamasında yararlanıcıların gizliliğine dair sağladığı güven konusunda olumlu görüş bildirdikleri görülmektedir. Süreçte yaşanan sorunlarla ilgili Ajans'ın sağladığı yardım da yararlanıcıların neredeyse tamamı tarafından yeterli görülmektedir (%93). Projelerinin sonuçlanmasıyla ilgili olarak Ajans tarafından uygulanan prosedür ve talepler konusunda, proje izleme sürecine göre yararlanıcılar daha az olumlu görüş bildirmiştir (%76'ya %82) (Şekil 39). Özellikle Sosyal Kalkınmaya Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı'nda yararlanıcıların %38'inin projelerinin sonuçlanmasıyla ilgili Ajans tarafından uygulanan prosedür ve talepleri makul bulmadığını belirtmesi dikkat çekmektedir. Projelerinin sonuçlanmasıyla ilgili Ajans tarafından uygulanan prosedür ve talepler konusunda Bursalı yararlanıcılardaki memnuniyetsizlik oranı da (%34) çarpıcıdır (Şekil 40, 41, 42, 43 ve 44).

Yararlanıcıların başvuru sürecine göre daha az bir kısmı proje yürütme sürecinde danışman desteği almıştır (%23). Kar amacı güden yararlanıcıların %58'i, gütmeyenlerin ise %9'u, proje yürütme sürecinde danışman desteği almıştır. Başvuru aşamasına benzer şekilde danışman desteği alma oranı en düşük Eskişehir'de olup (%18), Bursa'da %25 ve Bilecik'te %38'dir.

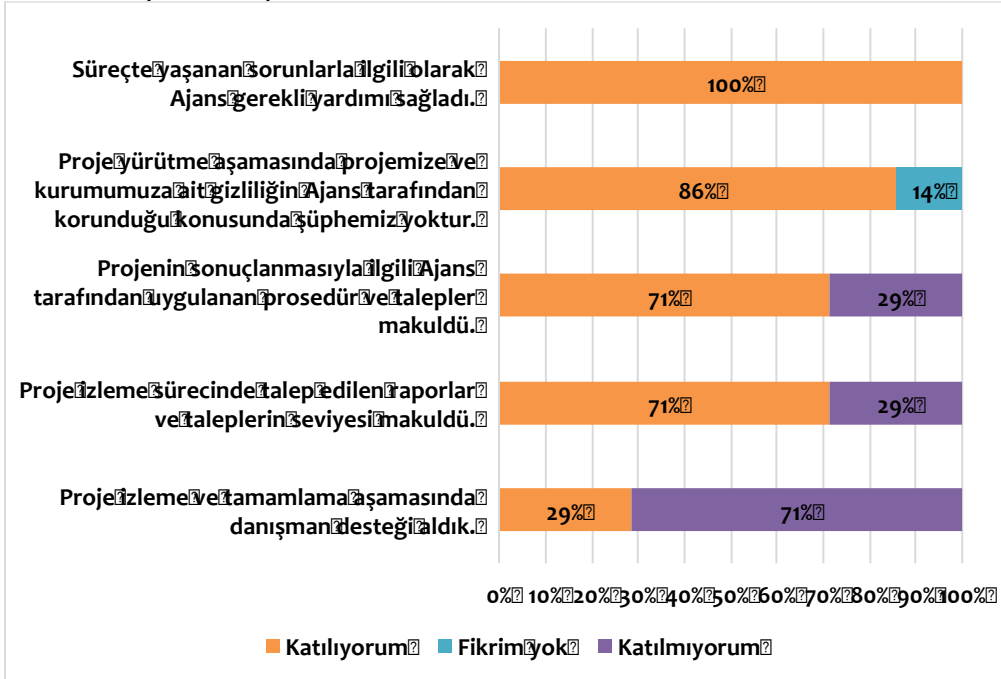
Proje yürütme sürecinde zorluk yaşadığını belirten yararlanıcılar bunun en önemli sebebinin proje başlangıcında bütçe revizyonu kapsamında destek tutarında yapılan kesintiler olduğunu dile getirmiştir. Döviz kurlarındaki değişiklik neticesinde yurtdışından alınan veya dövizle bağlı makine ve ekipmanların maliyetlerindeki artış ile birlikte yararlanıcıların üzerindeki eş finansman yükündeki artış da destek sürecini zorlaştıran nedenlerden biri olmuştur.

Şekil 39. Tüm Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Programların Uygulama ve İzleme Sürecine İlişkin Görüşleri, n=62

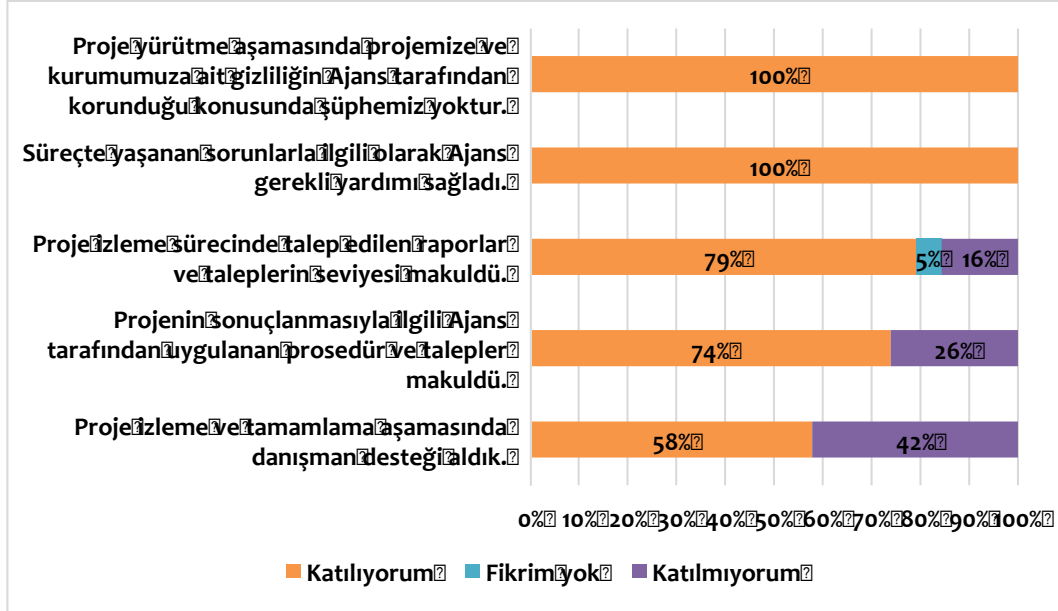
Kaynak: Program Değerlendirme ve Etki Analizi Anketleri, İNOMER, 2019

Şekil 40. Çevre Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Uygulama ve İzleme Sürecine İlişkin Görüşleri, n=7

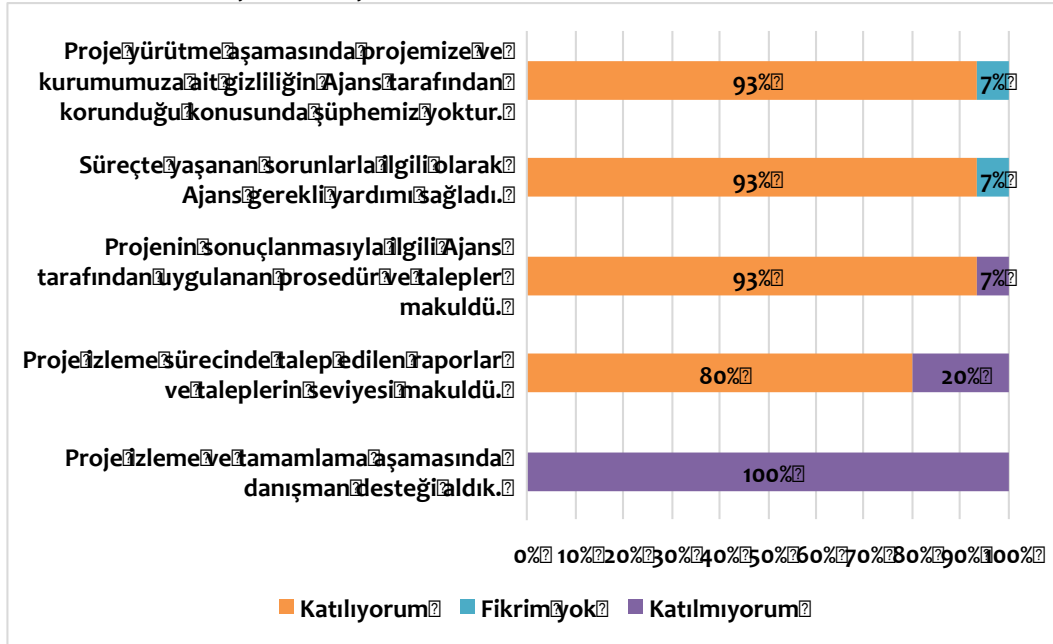
Kaynak: Program Değerlendirme ve Etki Analizi Anketleri, İNOMER, 2019

Şekil 41. Çevre Dostu Üretim (KOBİ) Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Programların Uygulama ve İzleme Sürecine İlişkin Görüşleri, n=19

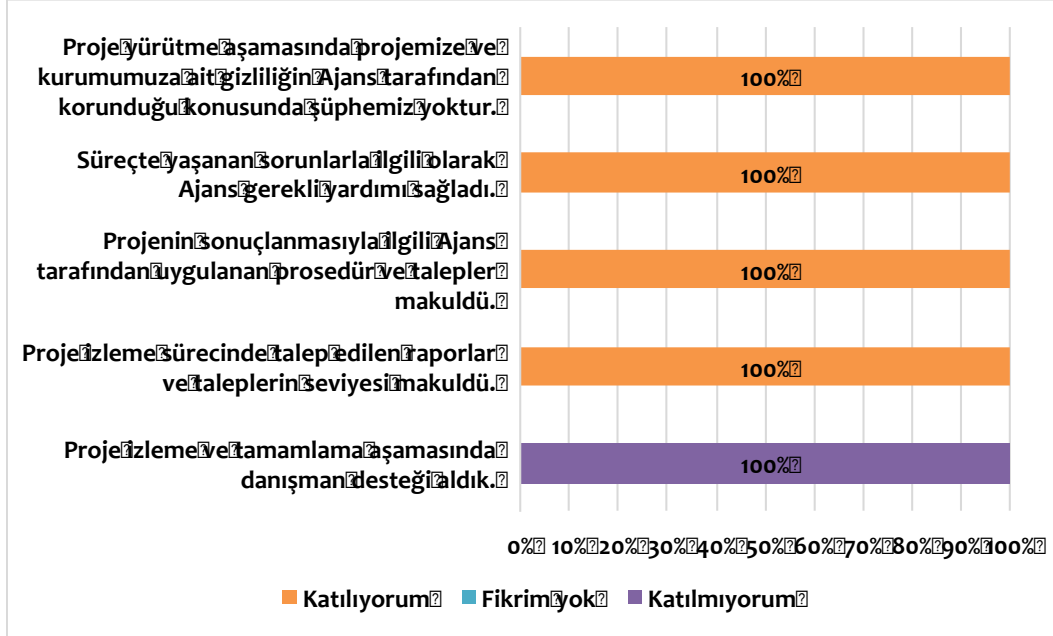
Kaynak: Program Değerlendirme ve Etki Analizi Anketleri, İNOMER, 2019

Şekil 42. İş Birliği ve Gelişim Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Programların Uygulama ve İzleme Sürecine İlişkin Görüşleri, n=15

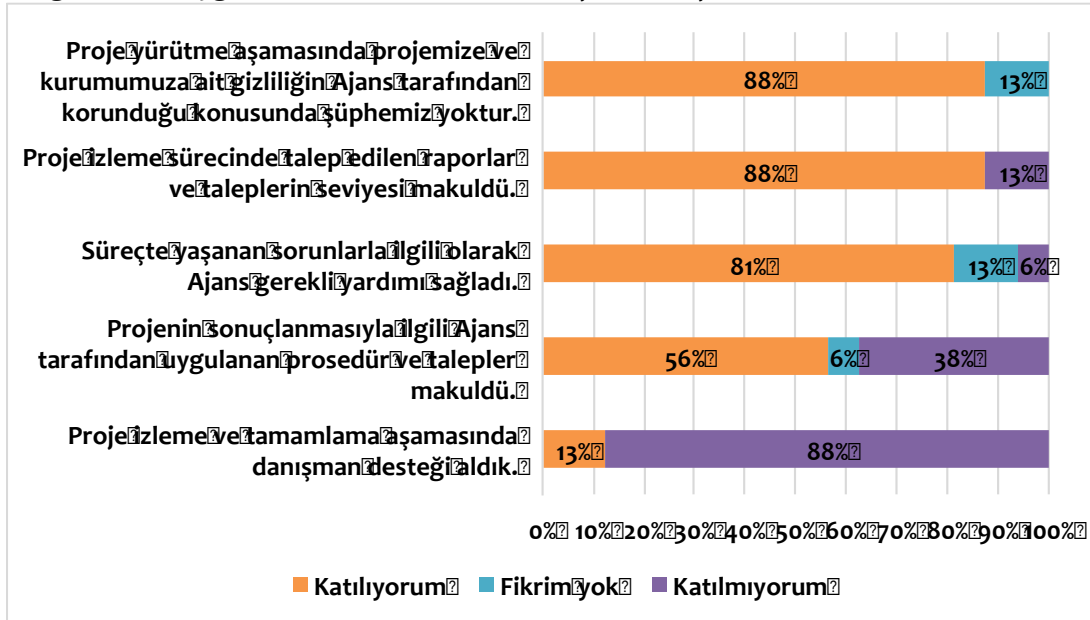
Kaynak: Program Değerlendirme ve Etki Analizi Anketleri, İNOMER, 2019

Şekil 43. Kırsalda Ekonomik Gelişim Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Programların Uygulama ve İzleme Sürecine İlişkin Görüşleri, n=5

Kaynak: Program Değerlendirme ve Etki Analizi Anketleri, İNOMER, 2019

Şekil 44. Sosyal Kalkınmaya Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Programların Uygulama ve İzleme Sürecine İlişkin Görüşleri, n=16

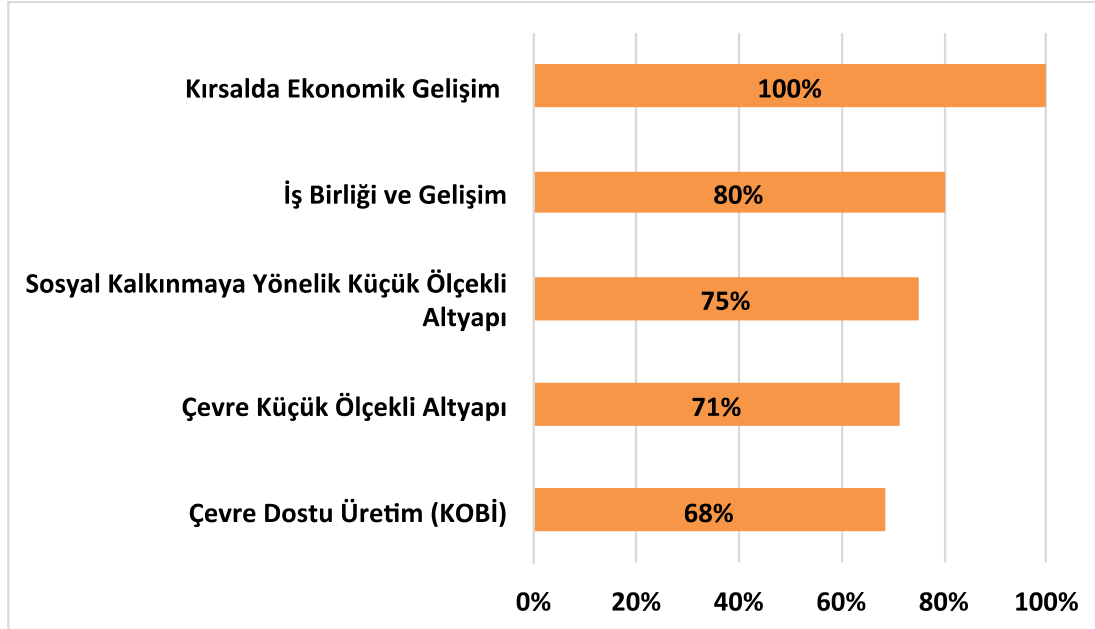

Kaynak: Program Değerlendirme ve Etki Analizi Anketleri, İNOMER, 2019

Yararlanıcıların Programlar Kapsamındaki Satın Alım Süreçlerine Dair Görüşleri

Yararlanıcıların büyük kısmı (%76), projelerindeki satın alım sürecinin faydalı ve verimli olduğu görüşündedir. Kar amacı güden kurumların %68'i, gütmeyenlerin ise %79'u satın alım süreciyle ilgili olumlu görüş bildirmiştir. Programlar bazında bakıldığında ise, Altyapı Mali Destek Programlarında satın alma süreciyle ilgili memnuniyetin daha düşük olduğu görülmektedir. Çevre Küçük Ölçekli Altyapı ve Sosyal Kalkınmaya Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programlarında satın alıma dair memnuniyet oranı sırayla %71 ve %75 iken İş Birliği ve Gelişim ve Kırsalda Ekonomik Gelişim Mali Destek Programlarında %80 ve %100 olmuştur (Şekil 45).

Şekil 45. Projelerindeki Satın Alım Sürecini Faydalı ve Verimli Bulan Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Oranı, n=62

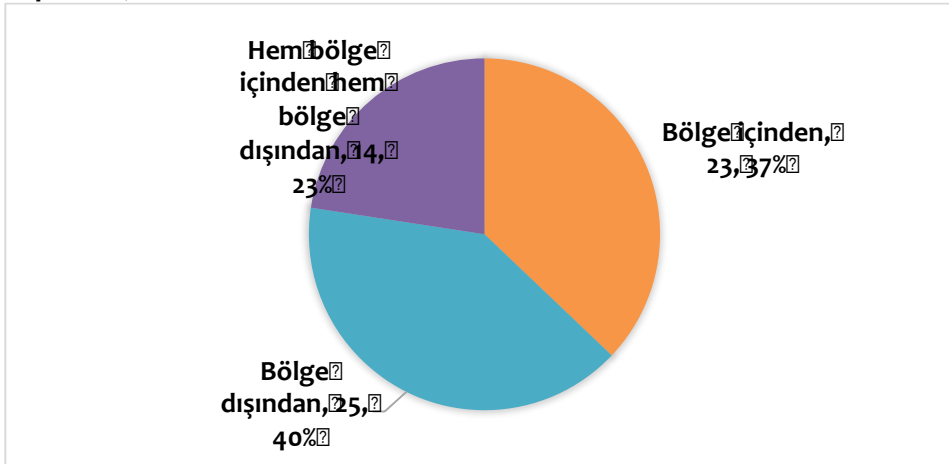
Kaynak: Program Değerlendirme ve Etki Analizi Anketleri, İNOMER, 2019

Satın alım sürecinde zorlanmadığını belirten yararlanıcılar bunda etkili olan faktörleri aşağıdaki gibi sıralamışlardır:

- Ajans çalışanlarının yararlanıcılara süreçte yardımcı olması,
- Danışmanların gerekli yardımı sağlaması,
- Projede ön ödeme sağlanmış olması,
- İhaleyle satın alımların daha şeffaf ve kontrollü olması,
- Satın alınacak ekipmanların teknik özelliklerinin doğru olarak belirlenip bu şartları sağlayan en uygun tedarikçilerin belirlenmesi.

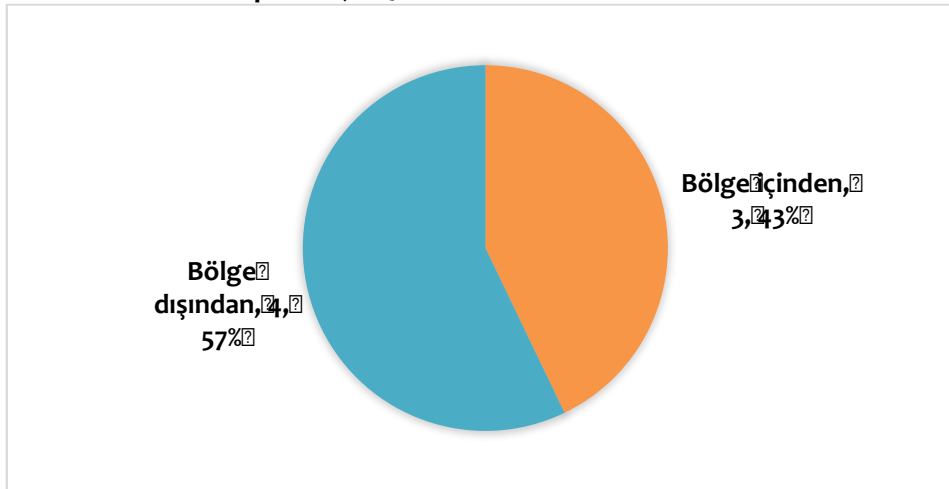
Yararlanıcıların %40'ı satın alımları bölge dışından, %37'si bölge içinde, %23'ü ise hem bölge içi hem de dışından gerçekleştirmiştir (Şekil 46). Kar amacı güden kurumların yarısından fazlası (%58) satın alımları sadece bölge dışından yaparken kar amacı gütmeyen kurumların ancak %33'ü tamamen bölge dışından satın alım yapmıştır. İller bazında bakıldığında Bilecik'teki yararlanıcıların çoğunlukla bölge dışından alım yaptığı (%63), bu oranın en düşük Eskişehir'de olduğu görülmektedir (%37). Benzer şekilde Bilecik'teki yararlanıcıların tamamı (%100) satın alım sürecinden memnun kaldığını belirtirken bu oran Bursalı yararlanıcılarda en düşük seviyededir (%69).

Şekil 46. Tüm Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Projelerindeki Satın Alımları Nereden Yaptıkları, n=62

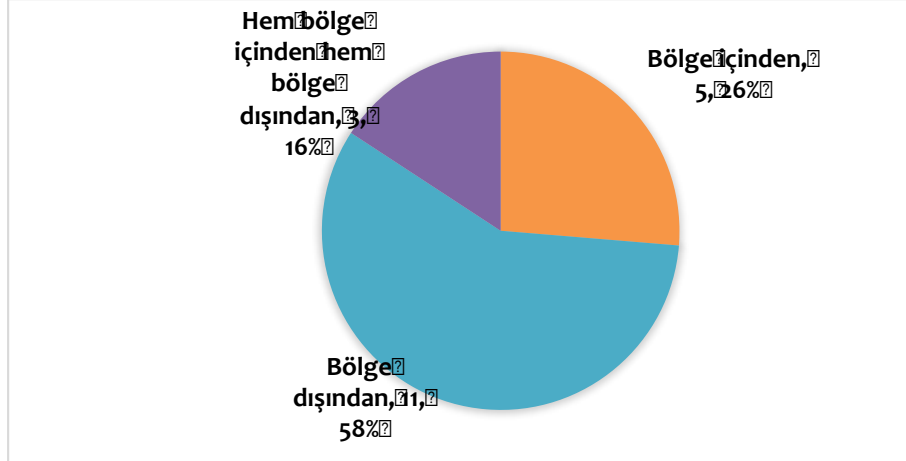
Kaynak: Program Değerlendirme ve Etki Analizi Anketleri, İNOMER, 2019

Şekil 47. Çevre Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Projelerindeki Satın Alımları Nereden Yaptıkları, n=7

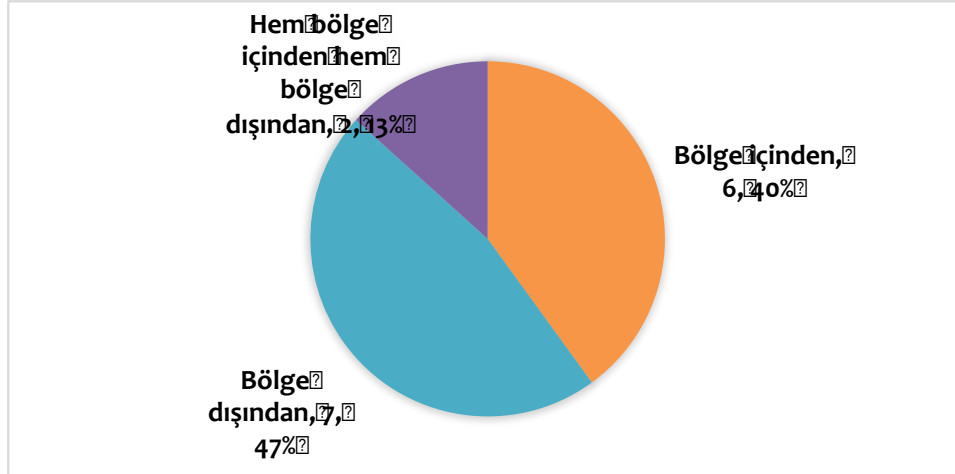
Kaynak: Program Değerlendirme ve Etki Analizi Anketleri, İNOMER, 2019

Şekil 48. Çevre Dostu Üretim (KOBİ) Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Projelerindeki Satın Alımları Nereden Yaptıkları, n=19

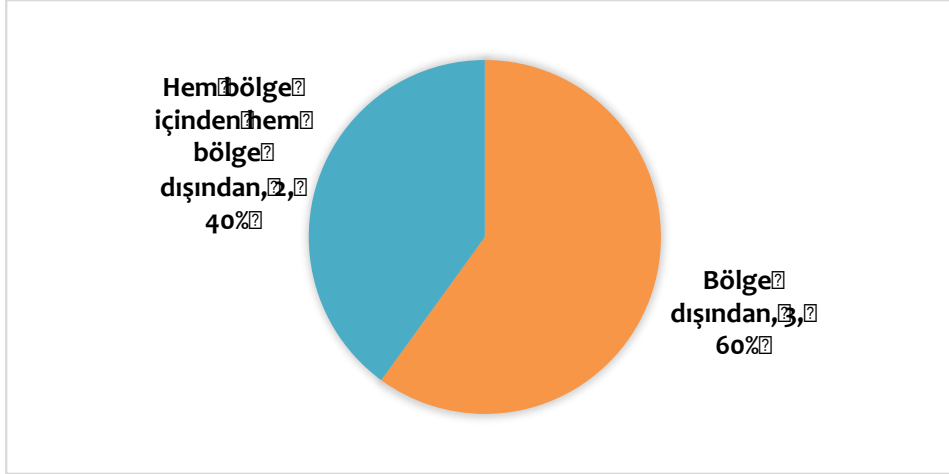
Kaynak: Program Değerlendirme ve Etki Analizi Anketleri, İNOMER, 2019

Şekil 49. İş Birliği ve Gelişim Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Projelerindeki Satın Alımları Nereden Yaptıkları, n=15

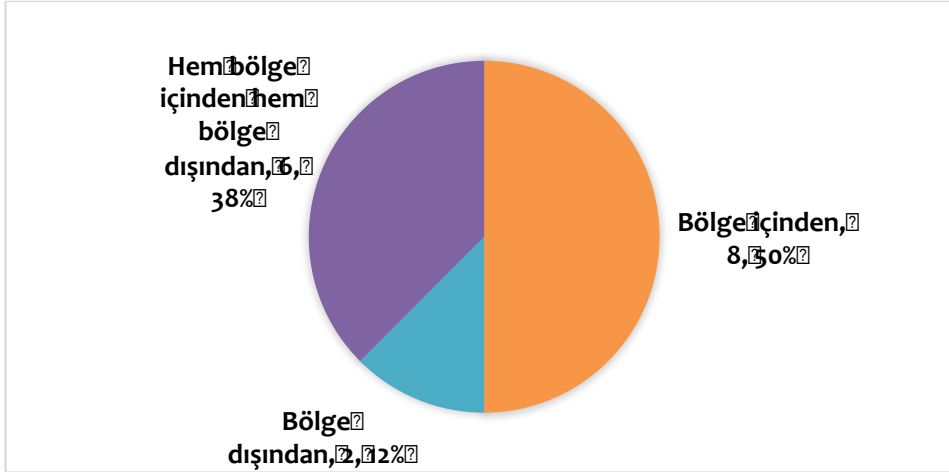
Kaynak: Program Değerlendirme ve Etki Analizi Anketleri, İNOMER, 2019

Şekil 50. Kırsalda Ekonomik Gelişim Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Projelerindeki Satın Alımları Nereden Yaptıkları, n=5

Kaynak: Program Değerlendirme ve Etki Analizi Anketleri, İNOMER, 2019

Şekil 51. Sosyal Kalkınmaya Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Satın Alımları Nereden Yaptıkları, n=16

Kaynak: Program Değerlendirme ve Etki Analizi Anketleri, İNOMER, 2019

Firmaların doğrudan temin ile yaptıkları satın alımlarda, talep ettikleri nitelikte ürün/hizmeti sağlayan ve uygun fiyat veren firmalar olması durumunda, tedarik kolaylığı nedeniyle satın alımları bölgeden yapmayı tercih ettikleri görülmektedir. İhale ile olan satın alımlarda yararlanıcıların firma seçimine müdahalede bulunamaması nedeniyle satın alımlar bölge içinden ya da dışından olabilmektedir. Bununla birlikte yararlanıcılar kendileri için önemli olanın ürün kalitesi ve fiyat olduğunu söylemişler, dolayısıyla en uygun teklifi sunan firmalardan, bölge içi ya da dışında olmasına bakılmadan satın alım yapıldığını belirtmişlerdir.

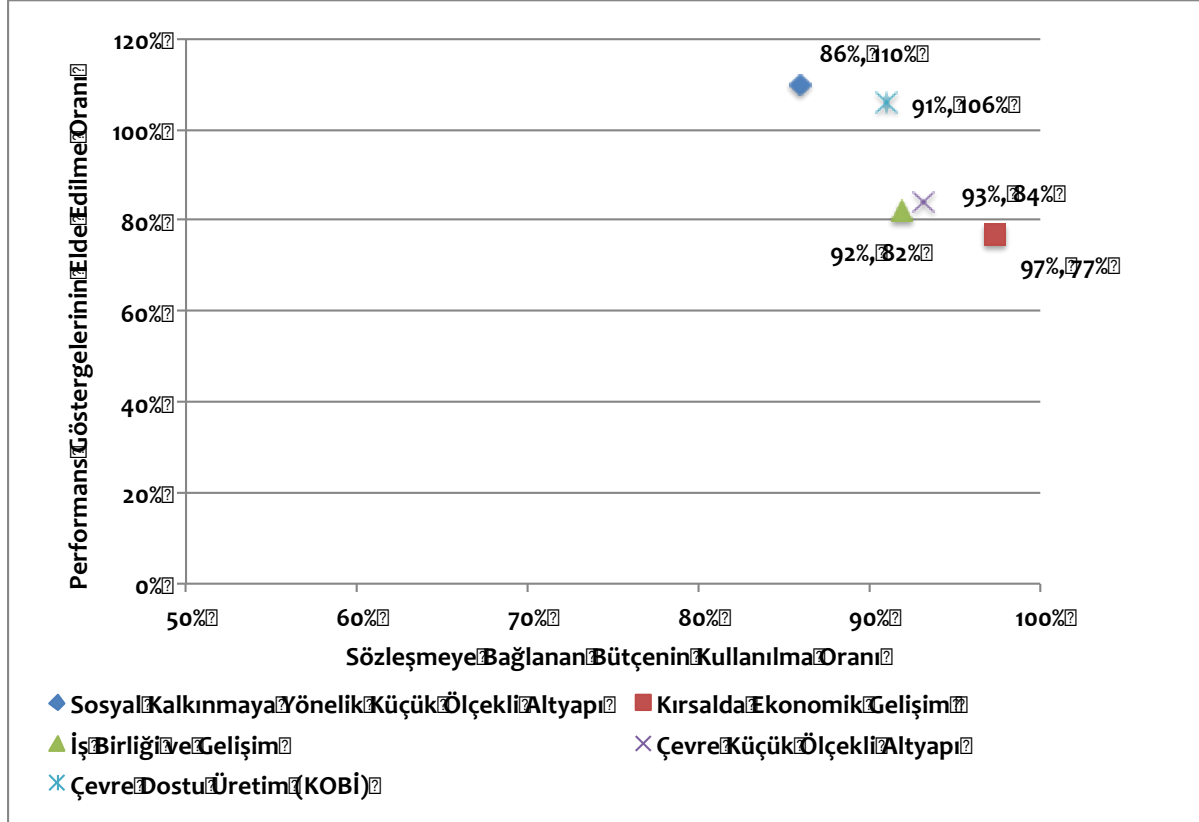
6.3.3. Etkililik

Şekil 52’de Mali Destek Programları bazında, yararlanıcıların proje başvuru aşamasında belirledikleri performans göstergelerini ortalama gerçekleştirme düzeyleri (Y eksen-performans göstergelerinin elde edilme oranı) ile programın toplam sözleşmeye bağlanan bütçesinin yararlanıcılara kullandırılan bütçeye oranı (X eksen-sözleşmeye bağlanan bütçenin kullanılma oranı) karşılaştırılmıştır. Performans göstergelerinin elde edilme oranı (Y eksen), programdaki her bir performans göstergesinin elde edilme oranı, göstergeyi hedefleyen kurum sayısı ile ağırlıklandırılarak hesaplanmıştır. Performans göstergelerinde hedeflenen değerlerin üzerine çıkılması da mümkündür. Dolayısıyla iki programda, belirlenen performans göstergelerinde ortalama %100’ün üzerinde başarı elde edilmiştir. Bununla birlikte sözleşmeye bağlanan bütçeden daha fazla miktarda bütçe kullandırılması mümkün değildir; dolayısıyla sözleşmeye bağlanan bütçenin kullanılma oranı (X eksen) %100 ile sınırlı kalmıştır.

Programlar bazında bir karşılaştırma yapıldığında en etkin programın Sosyal Kalkınmaya Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı olduğu görülmektedir. Programın sözleşmeye bağlanan bütçesinin %86’sı kullandırıldığı halde, proje döneminin başında yararlanıcılar tarafından belirlenen performans göstergelerini ortalama %110 oranında elde edildiği, başka bir deyişle hedeflerin ortalama %10 oranında aşılarak gerçekleştirildiği görülmektedir. İkinci olarak etkin yürütülen program ise Çevre Dostu Üretim KOBİ Mali Destek Programıdır. Programda sözleşmeye bağlanan bütçenin %91’i yararlanıcılar tarafından kullanıldığı halde, proje döneminin başında yararlanıcılar tarafından belirlenen performans göstergelerinin ortalama %106’sı elde edilmiştir. İşbirliği ve Gelişim Mali Destek Programı ile Çevre Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programları’nın benzer düzeyde etkinliğe sahip olduğu görülmekte, her ikisinde de performans göstergelerinin elde edilme oranı ile bütçe kullanma oranı birbirine yakın seviyededir. Her ikisinde de program bütçelerinin %90’ından fazlası kullanıldığı halde, performans göstergelerinde %80 civarında bir başarı elde edilmiştir. En düşük etkinliğin ise Kırsalda Ekonomik Gelişim Mali Destek Programı’na ait olduğu görülmektedir. Bu programda sözleşmeye bağlanan bütçenin neredeyse tamamı yararlanıcılar tarafından kullanıldığı halde, performans göstergelerindeki başarı oranı ortalama %77’dir.

Bununla birlikte, bölüm 6.2.’de de belirtildiği gibi programların göstergelerinden bazıları çıktı değil sonuç göstergeleri niteliğindedir. Bu nedenle de projelerin hemen bitiminde hedeflenen rakamlara ulaşamaması normaldir.

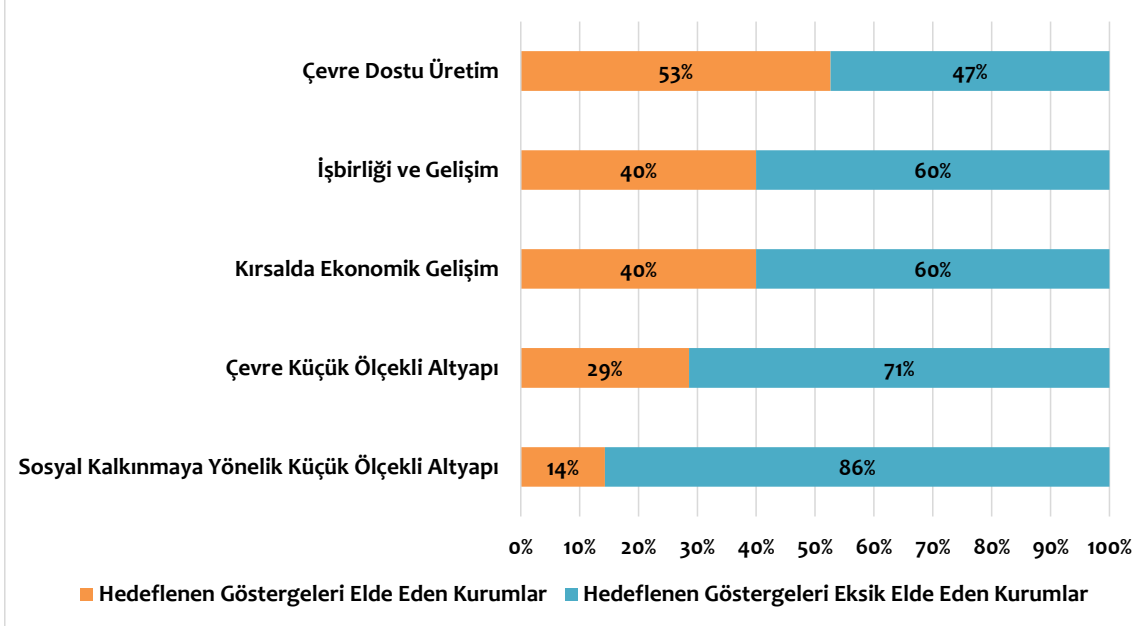
Şekil 52. Programlar Bazında Göstergelerin Elde Edilme ve Sözleşmeye Bağlanan Bütçenin Kullanılma Oranının Karşılaştırılması, n=60

Kaynak: Program İzleme Verileri, BEBKA

Programlar bazında bakıldığında en çok Çevre Dostu Üretim (KOBİ) Mali Destek Programı yararlanıcılarının hedefledikleri gösterge değerlerine ulaştığı görülmektedir (Şekil 53). Bu program yararlanıcılarının %53'ü proje başlangıcında belirledikleri hedeflerin hepsini veya daha fazlasını gerçekleştirmiş, geri kalan %47'si ise bu hedeflerin en az birini tutturamamıştır. Hedeflerinden en az 1'ini gerçekleştiremeyen yararlanıcıların oranı en fazla (%86) Sosyal Kalkınmaya Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı'nda görülmektedir.

Şekil 53. Programlar Bazında Göstergelerini Tam ve Eksik Elde Eden Yararlanıcıların Oranı, n=60

Kaynak: Program İzleme Verileri, BEBKA

Projeye hedefledikleri göstergeleri elde eden yararlanıcılar, bu başarıda aşağıdaki faktörlerin etkili olduğunu söylemiştir:

- İhtiyacı doğru belirleyip, fizibilite yapılması, projenin doğru tasarlanması, hedeflerin gerçekçi belirlenmesi
- Projenin yararlanıcının veya bölgenin ihtiyaç duyduğu bir alana odaklanması, bu konuda bir talebin olması
- Proje yapılan alanda teknik bilgi ve kapasiteye sahip olunması
- Proje yönetimi alanında yeterli bilgi ve kapasiteye sahip olunması
- Projedeki satın alınacak mal ve hizmetlerin şartlarının iyi belirlenip doğru tedarikçilerle çalışılması
- Projedeki ekip ruhu ve doğru paydaşların projeye dahil olması
- Ajans'ın proje yürütme sürecinde yararlanıcılara gereken desteği sağlaması
- Eş finansmanı sağlamak için kurumun yeterli imkanlara sahip olması

Bir yararlanıcı, projenin başından sonuna kadar planlı ve kontrollü çalışmanın alınan sonuçlar üzerindeki etkisini şu şekilde özetlemiştir: “Hem çıktılarda hem de sonuçlarda hedeflenen değerlerin üzerine çıkıldı. Tesisi iyi bilmek, ihtiyacı doğru belirlemek ve doğru bir proje yazmak gerekiyor. Projeye göre de uygun tedarikçileri belirleyip işin saha montajları, taşınması ve ekipmanın çalıştırılmasında hassas davranmak gerekiyor. Bu sayede de sorun çıkmıyor.”

Projede hedef belirlemenin önemini ise bir yararlanıcı şu şekilde dile getirmiştir: “Tamamen gerçek hedefler üzerine çalıştık ve bunları elde ettik. Fazla destek alalım diye hedef arttırmadık.”

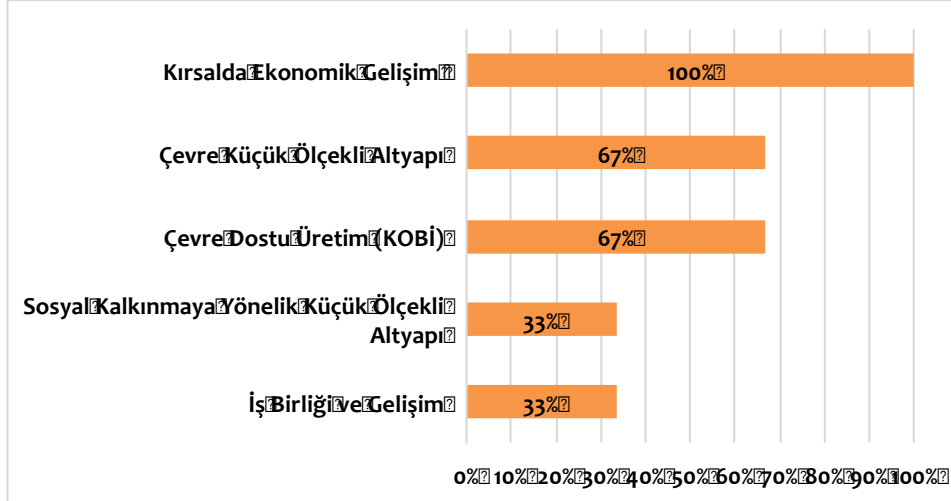
Bir başka yararlanıcı, proje kapsamında özveriyle çalışmanın meyvelerini aldıklarını şu sözlerle belirtmiştir: *“Şu anda hedefin de üzerinde sonuçlar elde etmiş durumdayız. 180 civarında öğrencimiz var. Demirtaş Organize Sanayi Bölgesi’nde (DOSAB) çalışan personelin çocukları faydalaniyor. Bunu sağlamak için tek tek fabrikaları gezdik, kadınlarla konuştuk. DOSAB’ın bir de sosyal yardımlaşma derneği var; onun aracılığıyla tek tek fabrika sahipleriyle de görüşüldü.”*

Projeleriyle hedefledikleri çıktıları elde edemeyen veya eksik elde eden yararlanıcılar, bunun gerekçeleri olarak şunları belirtmiştir:

- Proje ekibi ve ortakları arasındaki işbirliği eksikliği, projeyi sahiplenip yeterince destek verememe
- Yararlanıcının teknik yetersizliği
- Proje personelinin yeterli nitelikte olmaması
- Projedeki cihaz seçiminin yanlış olması
- Yararlanıcı tarafından yapılması gereken ilave yatırımın yapılamaması
- Proje hedeflerinin gerçekçi belirlenmemesi
- Her ne kadar projenin çözmek istediği problem önemli olsa da projenin hedef kitlesinde projenin çıktılarına yönelik yeterli talebin oluşmaması, bu talep eksikliğinin projenin planlama aşamasında tespit edilememesi.

Projelerindeki hedeflerini eksik elde eden yararlanıcıların çoğu (%52), projelerinden sonra bu çıktıları sağlamaya yönelik yatırımlarda bulunmuşlardır (Şekil 54). Bu kapsamdaki yatırımlara, Ajans desteğiyle başlayan fiziki yatırımların tamamlanması ve projede olmayan ek yatırımların başlaması, personel istihdam edilmesi, sosyal projelerde kursların açılması örnek olarak verilmiştir. Diğer yararlanıcılar ise finansman, koordinasyon ve proje çıktılarına yönelik talep eksikliğinden dolayı projeleri tamamlandıktan sonra ilave bir girişimde bulunmadıklarını belirtmiştir. Programlar bazında bakıldığında en fazla Kırsalda Ekonomik Gelişim Mali Destek Programı yararlanıcılarının bu yönde yatırımlarda bulunduğu görülmektedir.

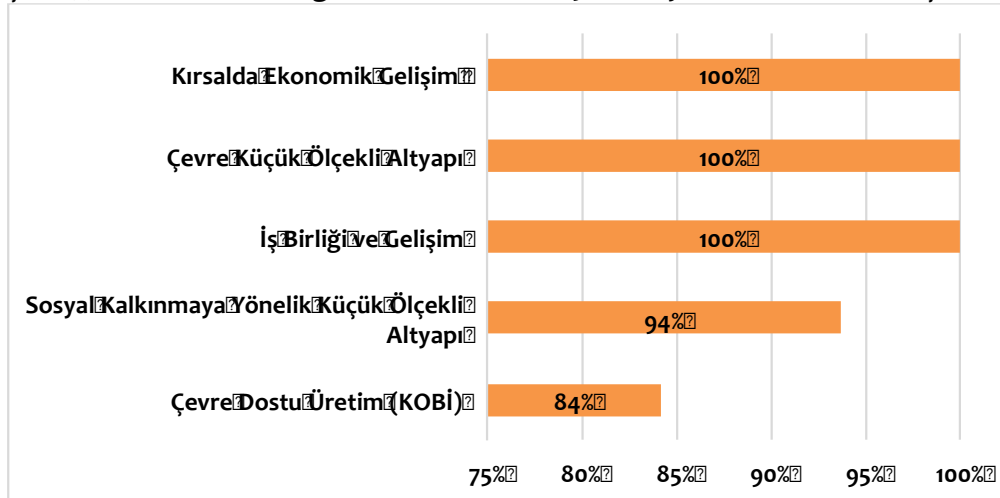
Şekil 54. Hedeflerini Eksik Elde Eden Yararlanıcıların Projelerinden Sonra Bu Hedefleri Tamamlama Oranı, n=21

Kaynak: Program Değerlendirme ve Etki Analizi Anketleri, İNOMER, 2019

Yararlanıcıların neredeyse tamamı (%93), destek ile elde ettikleri somut çıktılarının 2019 itibarıyla kullanılır durumda olduğunu belirtmişlerdir. Programlar bazında bakıldığında en düşük oran %84 ile Çevre Dostu Üretim (KOBİ) Mali Destek Programı'na aittir. Bu yararlanıcılar proje ile aldıkları ekipmanın gerekli özelliklere sahip olmaması nedeniyle atıl kalması ve finansal olarak yaşadıkları zorluklar nedeniyle çıktılarının şu an kullanılmadığını belirtmiştir. Sosyal Kalkınmaya Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı'nda çıktılarının kullanılmadığını belirten kurum sayısı 1 olup (%6), sebebi projenin yarım kalması olarak belirtilmiştir. Diğer programların somut çıktılarının tamamı (%100) halen kullanılır durumdadır (Şekil 55).

Şekil 55. Mali Destek Programları Bazında 2019 İtibarıyla Halen Kullanılan Çıktıların Oranı, n=62

Kaynak: Program Değerlendirme ve Etki Analizi Anketleri, İNOMER, 2019

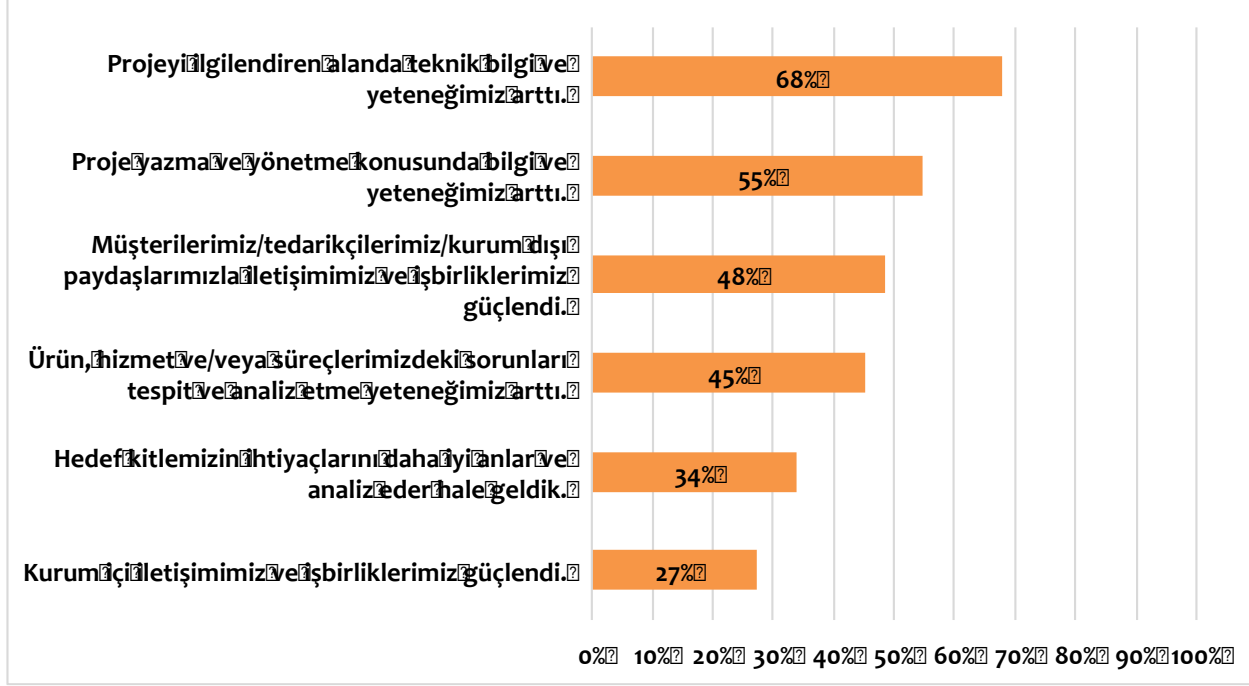
6.3.4. Etki

Davranışsal Artımsallık

Mali Destek Programlarından yararlanan işletme ve kurumların tamamı (%100), projelerinin kurumlarında yeni ve farklı bir uygulama, yaklaşım ya da davranışsal bir değişime neden olduğunu belirtmektedir. En fazla gözlenen davranışsal kazanım, teknik alandaki (%68) ve proje yazma ve yönetme konusundaki (%55) bilgi ve yetenek artışı olmuştur (Şekil 56). Programlar bazında bakıldığında yararlanıcılarda proje sayesinde en fazla ortaya çıkan davranışsal değişiklik farklılık göstermektedir. Çevre Dostu Üretim (KOBİ) ve Çevre Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programlarında yararlanıcılar en fazla (sırayla %90 ve %71) projeyi ilgilendiren alanda teknik bilgi ve yeteneklerinin arttığını belirtirken, Kırsalda Ekonomik Gelişim Mali Destek Programı'nda yararlanıcılar en fazla (%80) proje yazma ve yönetme konusunda bilgi ve yeteneklerinin arttığını, İşbirliği ve Gelişim Mali Destek Programı'nda ise, programın amacına hizmet eder şekilde en fazla (%87) kurum dışı paydaşlarla iletişim ve işbirliklerinin güçlendiğini belirtmiştir. Sosyal Kalkınmaya Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı'nda ise yararlanıcılar en fazla ve eşit oranda (%63) projeyi ilgilendiren alanda teknik bilgi ve yeteneklerinin arttığını ve kurum dışı paydaşlarla iletişim ve işbirliklerinin güçlendiğini söylemiştir (Şekil 57, 58, 59, 60 ve 61).

İller bazında bakıldığında Bursa ve Eskişehir'den başvuran yararlanıcılar en fazla (sırayla %75 ve %68) projeyi ilgilendiren alanda teknik bilgi ve yeteneklerinin arttığını söylerken, Bilecik'ten başvuran yararlanıcılar en fazla (%75) hedef kitlelerinin ihtiyaçlarını daha iyi anlar ve analiz eder hale geldiklerini belirtmiştir.

Şekil 56. Tüm Mali Destek Programı Yararlanıcılarında Projeler Sayesinde Ortaya Çıkan Davranışsal Değişiklikler, n=62

Kaynak: Program Değerlendirme ve Etki Analizi Anketleri, İNOMER, 2019

Şekil 57. Çevre Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı Yararlanıcılarında Projeler Sayesinde Ortaya Çıkan Davranışsal Değişiklikler, n=7

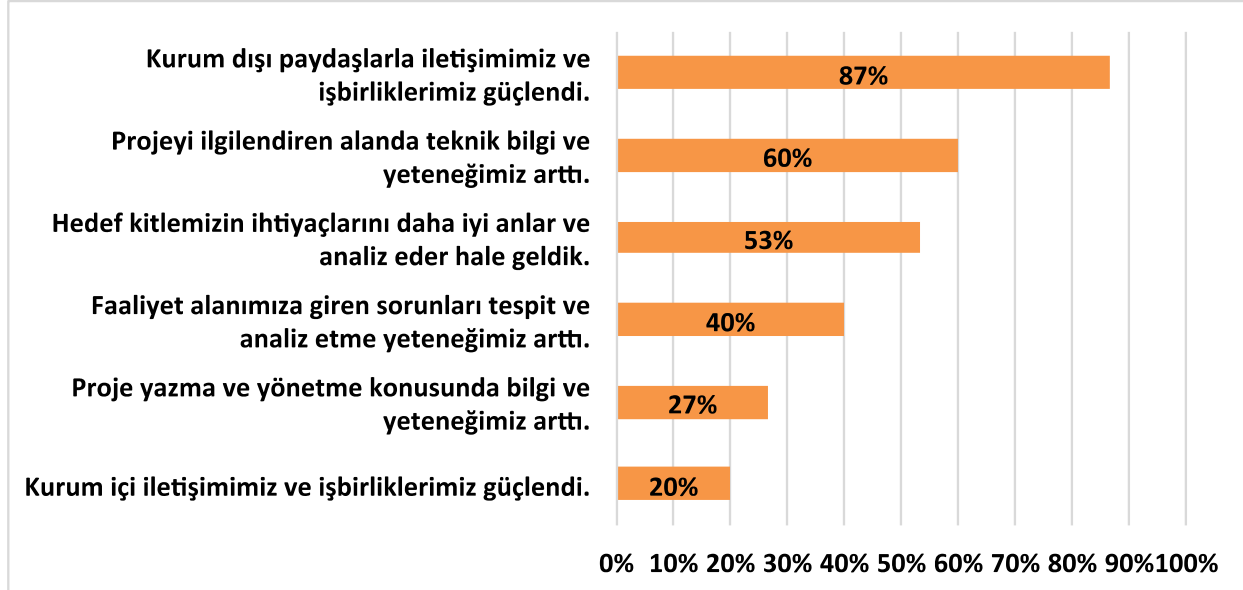
Kaynak: Program Değerlendirme ve Etki Analizi Anketleri, İNOMER, 2019

Şekil 58. Çevre Dostu Üretim (KOBİ) Mali Destek Programı Yararlanıcılarında Projeler Sayesinde Ortaya Çıkan Davranışsal Değişiklikler, n=19

Kaynak: Program Değerlendirme ve Etki Analizi Anketleri, İNOMER, 2019

Şekil 59. İş Birliği ve Gelişim Mali Destek Programı Yararlanıcılarında Projeler Sayesinde Ortaya Çıkan Davranışsal Değişiklikler, n=15

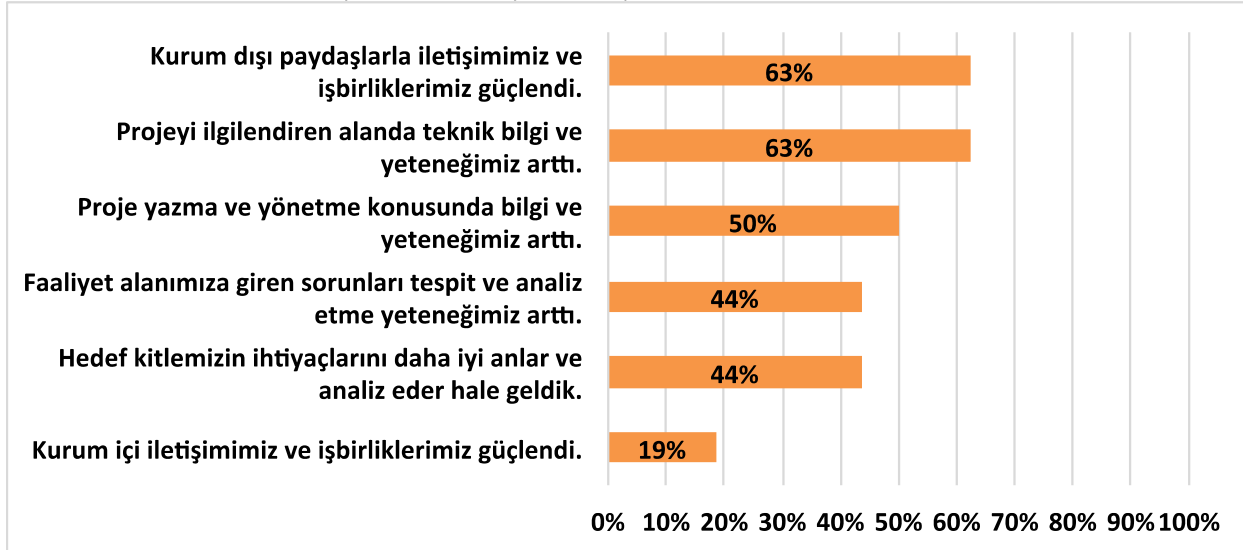
Kaynak: Program Değerlendirme ve Etki Analizi Anketleri, İNOMER, 2019

Şekil 60. Kırsalda Ekonomik Gelişim Mali Destek Programı Yararlanıcılarında Projeler Sayesinde Ortaya Çıkan Davranışsal Değişiklikler, n=5

Kaynak: Program Değerlendirme ve Etki Analizi Anketleri, İNOMER, 2019

Şekil 61. Sosyal Kalkınmaya Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı Yararlanıcılarında Projeler Sayesinde Ortaya Çıkan Davranışsal Değişiklikler, n=16

Kaynak: Program Değerlendirme ve Etki Analizi Anketleri, İNOMER, 2019

Yararlanıcıların %25'i (kar amacı güdenlerin %16'sı, gütmeyenlerin %28'i) Ajans destekli projelerinden sonra ilk defa başka kurumların desteklerine de başvurduklarını söylemiş ve bu yararlanıcıların %80'i bunda Ajans desteğinin etkisinin olduğunu belirtmiştir. Bu etkilerden en önemlisi (%40) diğer

desteklere başvurma konusunda yararlanıcılarda güven artışı olarak kendini göstermektedir. Proje hazırlama becerisi kazanmış olmak (%20) ve başka destek kurumlarını ve programlarını araştırma konusunda kurumumuzda bilinç ve istek oluşması da (%13) diğer önemli etkenlerdir.

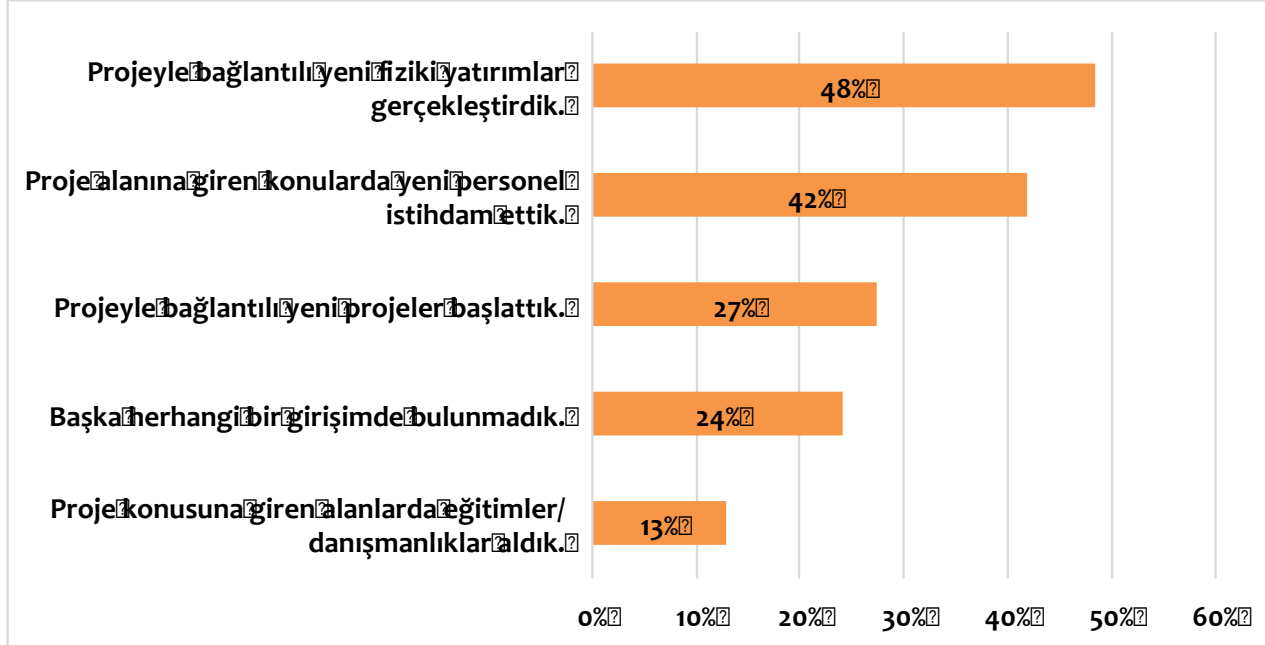
Girdi Artımsallığı

Mali Destek Programları yararlanıcıların %76'sı, desteklenen projeler sayesinde proje bütçesinin dışında finansal kaynak yaratarak başka girişimlerde bulunduklarını ifade etmişler, dolayısıyla girdi artımsallığı elde etmişlerdir. Yararlanıcıların bu kapsamda en fazla projeyle bağlantılı yeni fiziki yatırımlar gerçekleştirdikleri ve proje alanına giren konularda yeni personel istihdam ettikleri görülmektedir (sırasıyla destek alan kurumların %48 ve %42'si). Buna ek olarak projeyle bağlantılı yeni projeler başlatmak ve projeyi ilgilendiren alanlarda eğitimler/danışmanlıklar almak da desteklerden yararlanan kurumlar tarafından atılan diğer adımlardır (Şekil 62).

Programlar bazında girdi artımsallığı elde eden yararlanıcıların oranı farklılık göstermektedir. Kırsalda Ekonomik Gelişim Mali Destek Programı yararlanıcılarının tamamı (%100) projeleri sayesinde yeni yatırımlar gerçekleştirdiklerini söylerken bu oran en düşük İş Birliği ve Gelişim Mali Destek Programı'ndadır (%40). Sosyal Kalkınmaya Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı'nda yararlanıcılar birinci sırada (%44) projeyle bağlantılı yeni personel istihdam ettiklerini, diğer programların yararlanıcıları ise projeyle bağlantılı yeni fiziki yatırımlar gerçekleştirdiklerini belirtmiştir. Kırsalda Ekonomik Gelişim Mali Destek Programı'nda projeyle bağlantılı yeni projeler başlatılması, yeni fiziki yatırımlar gerçekleştirilmesi ile birlikte birinci sırada söylenmiştir (%60) (Şekil 63, 64, 65, 66 ve 67).

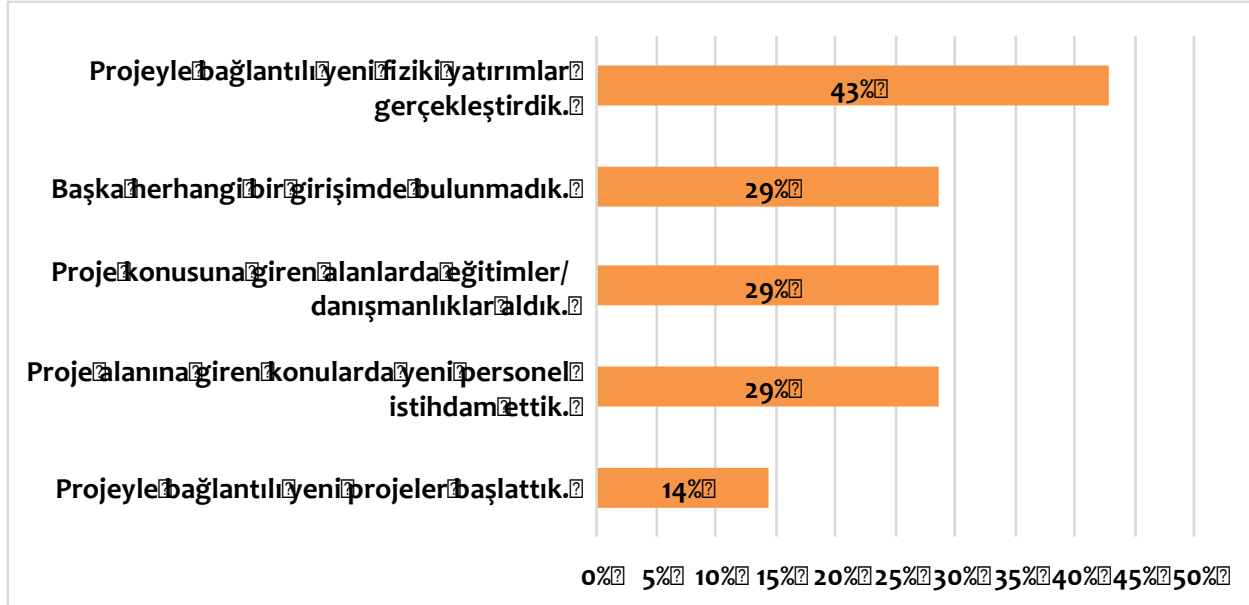
Kar amacı güden kurumlarda girdi artımsallığı daha yüksek olup yararlanıcıların %89'u projeyle bağlantılı yeni yatırımlar yaptıklarını belirtmiştir. Bu oran kar amacı gütmeyen yararlanıcılarda %70'tir. Kar amacı güden kurumların sırayla %68 ve %63'ü projeyle bağlantılı yeni fiziki yatırımlar gerçekleştirmiş ve proje alanına giren konularda yeni personel istihdam etmişlerdir. Bu oranlar kar amacı gütmeyen yararlanıcılarda sırayla %40 ve %33'tür.

Şekil 62. Tüm Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Projeler Sayesinde Attıkları İlave Adımlar, n=62

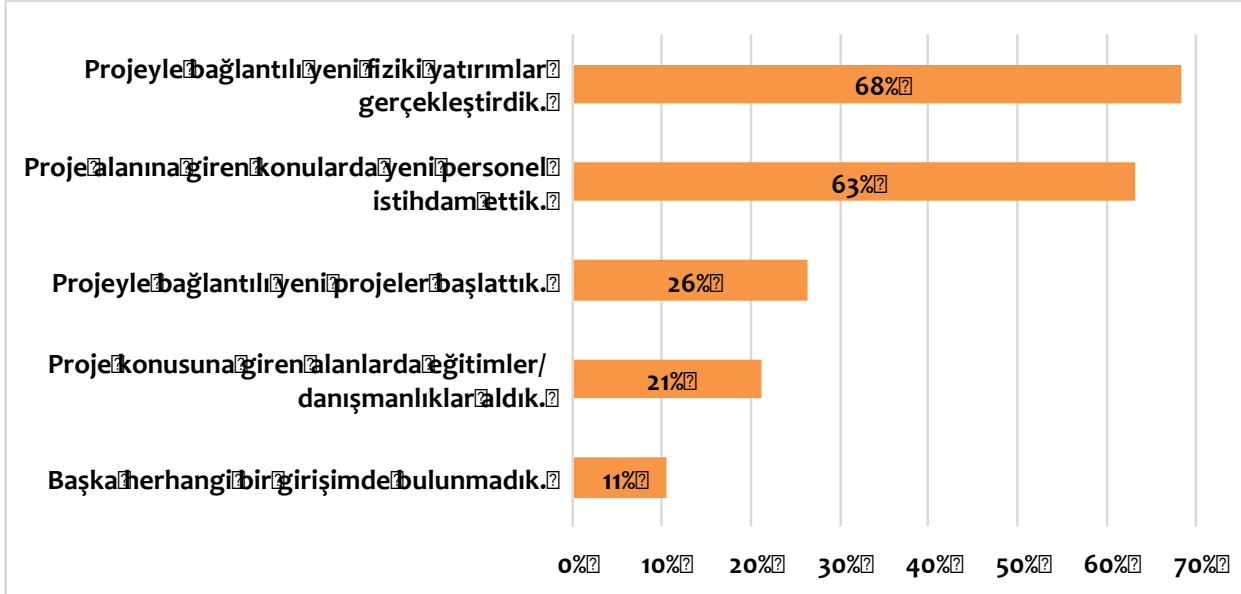
Kaynak: Program Değerlendirme ve Etki Analizi Anketleri, İNOMER, 2018

Şekil 63. Çevre Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Projeler Sayesinde Attıkları İlave Adımlar, n=7

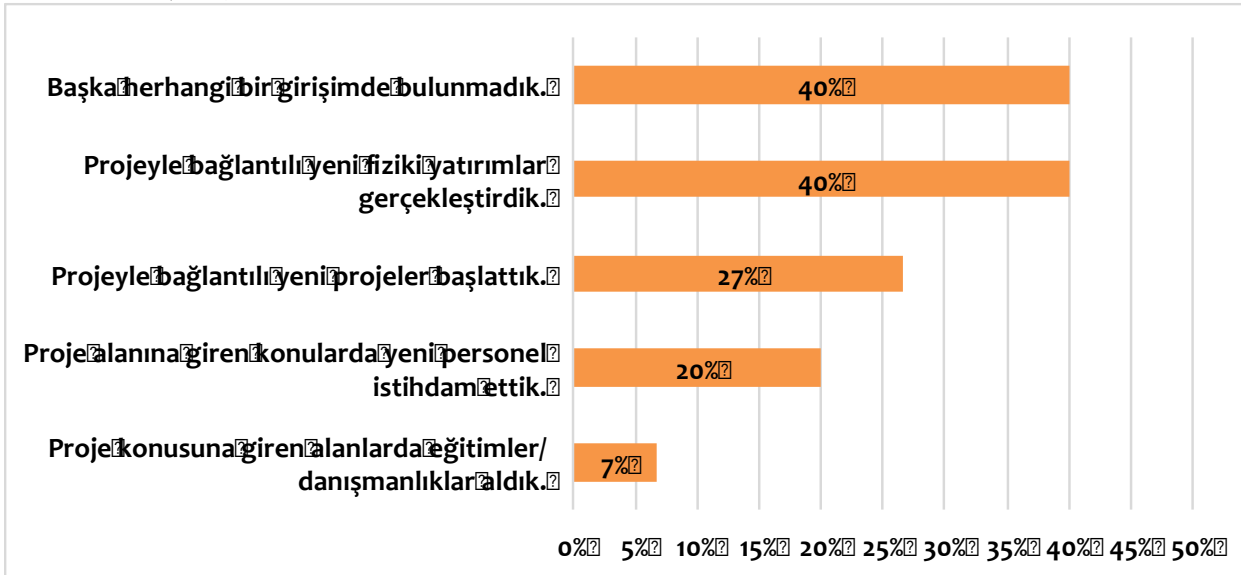
Kaynak: Program Değerlendirme ve Etki Analizi Anketleri, İNOMER, 2019

Şekil 64. Çevre Dostu Üretim (KOBİ) Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Projeler Sayesinde Attıkları İlave Adımlar, n=19

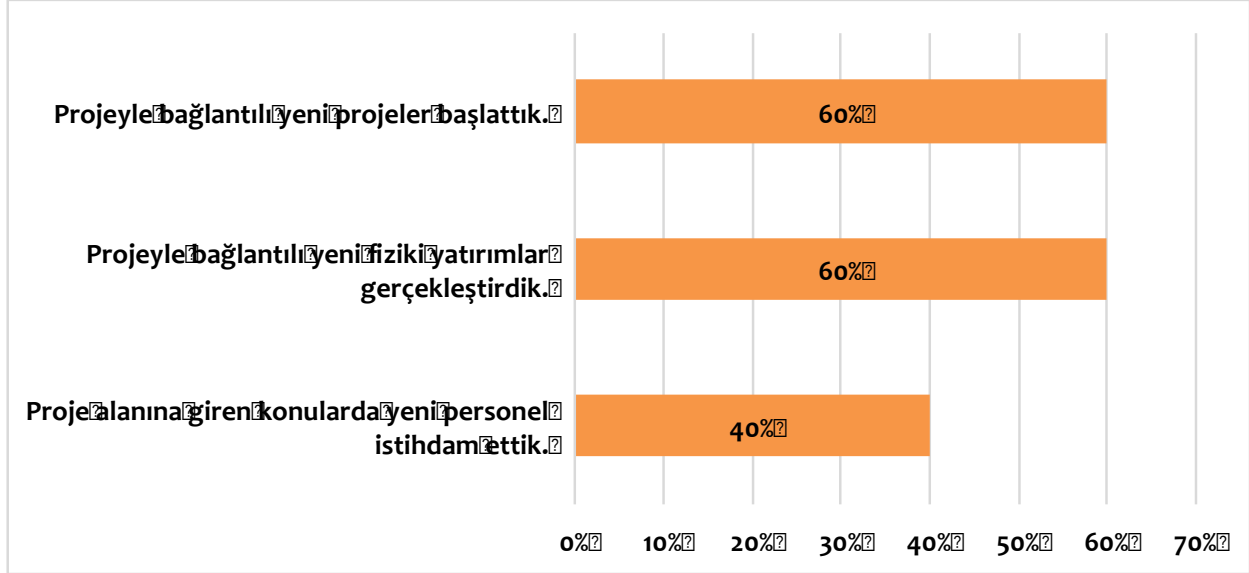
Kaynak: Program Değerlendirme ve Etki Analizi Anketleri, İNOMER, 2019

Şekil 65. İş Birliği ve Gelişim Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Projeler Sayesinde Attıkları İlave Adımlar, n=15

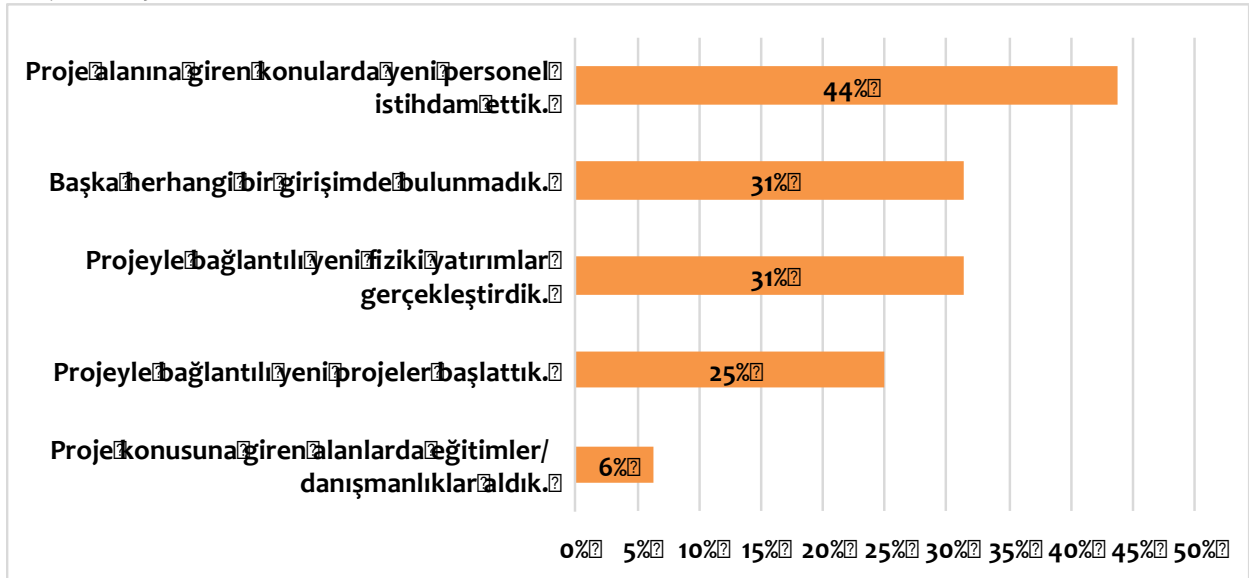
Kaynak: Program Değerlendirme ve Etki Analizi Anketleri, İNOMER, 2019

Şekil 66. Kırsalda Ekonomik Gelişim Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Projeler Sayesinde Attıkları İlave Adımlar, n=5

Kaynak: Program Değerlendirme ve Etki Analizi Anketleri, İNOMER, 2019

Şekil 67. Sosyal Kalkınmaya Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı Yararlanıcılarının Projeler Sayesinde Attıkları İlave Adımlar, n=16

Kaynak: Program Değerlendirme ve Etki Analizi Anketleri, İNOMER, 2019

Mali Destek Programları yararlanıcılarının %29'u destek almamış olsalardı projelerini gerçekleştiremeyeceklerini, geri kalanı ise daha küçük kapsamlı olarak veya daha da öteleyerek gerçekleştirebileceklerini dile getirmiştir. Bu da, programların özellikle süre ve kapsam açısından

önemli bir fayda sağladığını ve projelerle hedeflenen problemlerin çözümünü hızlandırdığını ortaya koymaktadır.

Program çıktılarının yararlanıcılar ve bölgeye etkisi

Çevre Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı:

Çevre Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı yararlanıcıları, projeleriyle mermer atıklarının bir bölgede toplanarak toprak kirliliğinin önlendiğini, atık su arıtma tesislerinin kurulmasıyla doğaya salınan kirli su miktarının azaltılarak doğaya verilen zararın azaltıldığını, hava kalitesinin ölçülerek halkla paylaşıldığını belirtmiştir. Ayrıca katı atık ve su arıtma tesislerinin, firmaların ihracat için gerekli şartları sağlamasına da katkı sağladığı ve bu nedenle firmaların satışlarına da olumlu etkisinin olduğu belirtilmiştir. Bir yararlanıcı performans göstergelerinde yer almamasına rağmen atık su arıtma tesisindeki çamuru yakarak buradan enerji elde edebildikleri ve doğalgaz ihtiyacını azalttıklarını da belirtmiştir.

Yararlanıcıların %57'si (4 kurum) bundan sonraki aşamada, mermer atık sahasına belge alarak kimyasal atıkların da toplanmasını sağlamak, çamur kurutma tesislerini büyütme, atık su arıtma kapasitelerini artırmak, arıtılan suyu tekrar sanayiye kazandırmak ve geri dönüşüm tesisi kurmak gibi hedefleri bulunduğunu belirtmiştir.

Kırsalda Ekonomik Gelişim Mali Destek Programı:

Kırsalda Ekonomik Gelişim Mali Destek Programı yararlanıcıları, projeleriyle bölgenin tanınırlığı ve turizm potansiyelinin arttığını, bölgede el sanatlarından da gelir elde edilmeye başlandığını, hediye eşya satışlarının arttığını, kadınların beceri kazandıklarını ve ekonomik gelir elde etmeye başladıklarını belirtmiştir.

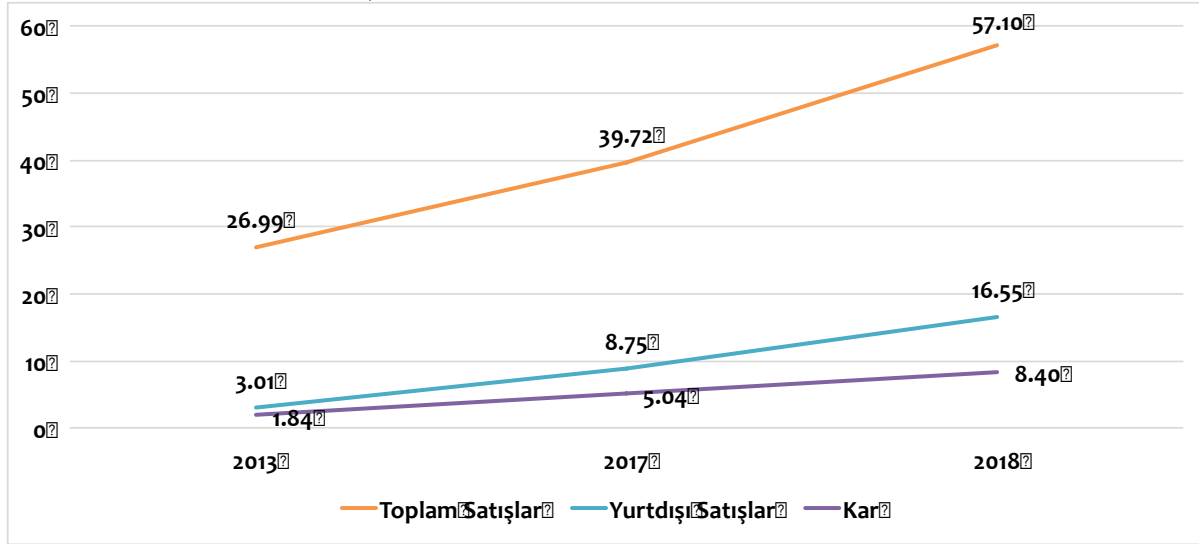
Çevre Dostu Üretim (KOBİ) Mali Destek Programı:

Anket uygulaması kapsamında Çevre Dostu Üretim (KOBİ) Mali Destek Programı'ndan yararlanan işletmelerden projelerini uygulamadan önceki (2013), 2017 ve 2018 yılları tahmini toplam satış, ihracat ve net kâr-zarar tutarları hakkında bilgi alınmıştır. Elde edilen tüm tutarlar, kamu sabit sermaye yatırım ve dış para deflatörleri kullanılarak 2018 fiyatları ile hesaplanmış, böylece enflasyon etkisinden arındırılmıştır.¹³ Elde edilen sağlıklı verilere göre yararlanıcı işletmelerin 2013 yılındaki ortalama satış, ihracat ve kar değerleri sırayla %47, %191 ve %174 artış göstererek 2017 yılında 39,72 milyon TL, 8,75 milyon TL ve 5,04 milyon TL'ye ulaşmıştır. Firmaların verilerindeki bu olumlu seyir 2018 yılında da devam etmiş; ortalama satış, ihracat ve kar rakamları bir yıl içinde sırayla %44, %89 ve %67 artış göstermiştir. Yararlanıcıların ihracat ve karlılık rakamlarının toplam satışlara göre daha fazla artış göstermesi, desteklerin firmaları yurtiçi pazardan çok yurtdışı pazarlara yönlendirme konusunda etkili

¹³ <http://www2.kalkinma.gov.tr/kamuyat/deflator.html>

olduğu, verimlilik artışı ve maliyetlerin azalması ile de karlarını artırmada etkili olduğunu göstermektedir (Şekil 68).

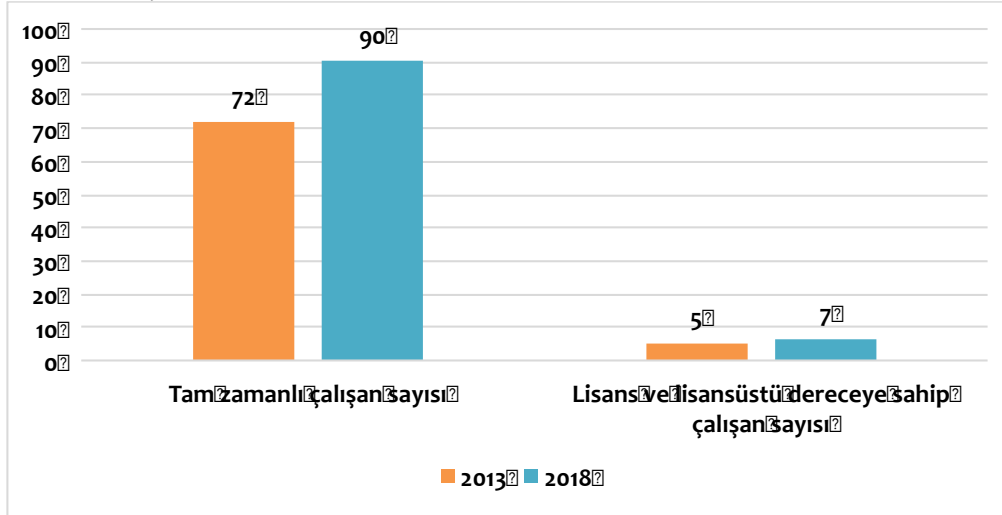
Şekil 68. Yararlanıcıların Yıllara Göre Ortalama Satış, İhracat ve Karları, milyon TL, (Toplam satış n=17, ihracat n=16 ve kar n=12)

Kaynak: Program Değerlendirme ve Etki Analizi Anketleri, İNOMER, 2019

Çevre Dostu Üretim (KOBİ) Mali Destek Programı yararlanıcılarının ortalama tam zamanlı çalışan personel sayıları ile lisans ve lisansüstü dereceye sahip çalışan sayıları da destek öncesine göre artış göstermiştir. Destekten önce yararlanıcı işletmelerin ortalama personel sayısı 72 iken %26 artışla 2018’de 90’a, lisans ve lisansüstü personel sayıları ise 5 iken %24 artışla 7’ye çıkmıştır. Dolayısıyla programın yararlanıcıların nitelikli personel sayısına doğrudan bir etkide bulunmadığı ancak personel sayısında bir artışa sebep olduğu sonucuna varılmaktadır (Şekil 69).

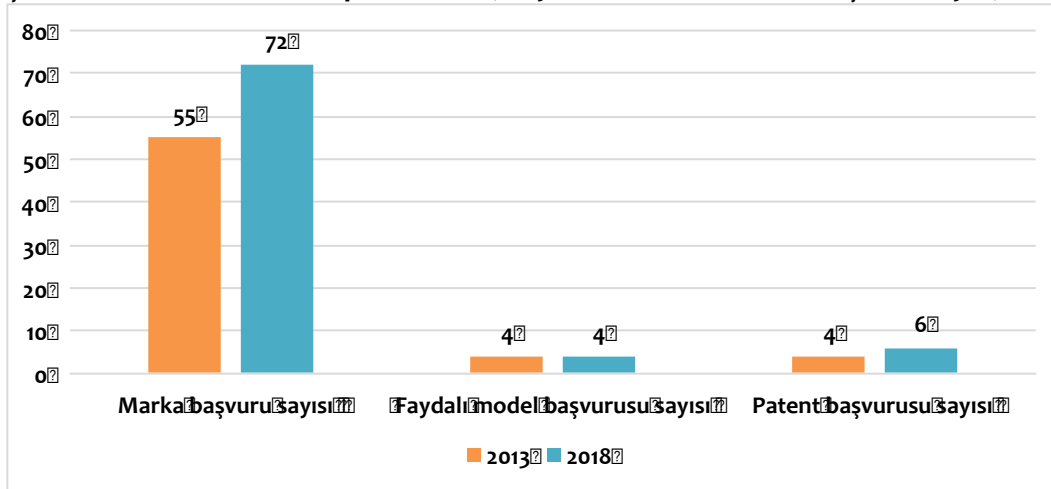
Şekil 69. Yararlanıcıların Ortalama Personel Sayıları, n=17 (tam zamanlı için), n=16 (lisans ve lisansüstü için)

Kaynak: Program Değerlendirme ve Etki Analizi Anketleri, İNOMER, 2019

Yararlanıcı işletmelerin gerek destekten önce gerekse de sonra en fazla marka alanında fikri mülkiyet hakkı başvurusunda bulunduğu görülmektedir. İşletmelerin destek öncesi toplam marka başvuru sayısı 55 iken %31 artışla 72'ye ulaşmıştır. Bununla birlikte yeni destek ile birlikte ilk defa marka başvurusunda bulunan işletme olmadığı, projeden önce marka başvurusu olan işletmelerin yeni başvurularında bulunmaları nedeniyle sayının artış gösterdiği dikkat çekmektedir. Toplam patent başvuru sayısı da destekten önce 4 iken daha önce patent başvurusu olmayan bir işletmenin başvuruda bulunmasıyla 6'ya çıkmıştır. Dolayısıyla programın yararlanıcıların fikri mülkiyet hakkı başvurularına da dikkat çeken bir katkısı bulunmadığı görülmektedir (Şekil 70).

Şekil 70. Yararlanıcıların Toplam Marka, Faydalı Model ve Patent Başvuru Sayısı, n=16

Kaynak: Program Değerlendirme ve Etki Analizi Anketleri, İNOMER, 2019

Çevre Dostu Üretim (KOBİ) Mali Destek Programı yararlanıcıları bu etkiler dışında, atık su arıtma ve geri dönüşüm projeleriyle birlikte işletmelerinin hammadde, su ve enerji tasarrufu sağladığını, çevresel mevzuata uyduklarını, atıklardan yeni ve katma değerli ürünler üreterek ihracata başladıklarını, havalandırma sistemi ve temiz teknolojilerin hayata geçirilmesiyle işgücü verimliliğinin arttığını belirtmiştir. Ayrıca BEBKA'dan destek almanın kamuyla çalışma konusunda kendilerine de imkan sağladığını dile getiren yararlanıcılar da olmuştur. Bazı firmalar çevresel mevzuata uymanın ihracat için de bir önkoşul olduğunu ve projeleriyle birlikte bu koşulları sağlamalarının da ihracatı tetiklediğini belirtmiştir. Bu örnekler program yararlanıcılarında çıktı artımsallığı sağlandığını göstermektedir. Çevresel boyutta da gerek katı atık gerekse de kirli suların çevreye salınmadığı belirtilmiştir. Bu konuda bir firma şöyle söylemiştir:

“Tarım alanında çalışıyoruz. Atıklarımız çevreye zarar veriyordu ve bir akarsuya akıyordu. Artık akarsudaki oksijen miktarı arttı, çevre kirliliği ortadan kalktı. Ayrıca su kuyularımız devir daim yaptığı ve pompalardan su elde ettiğimiz için su tasarrufumuz oldu.”

Yararlanıcı işletmelerin %37'si (7 yararlanıcı) bundan sonra da çevre konusunda ekipman ve cihaz alarak, depo kurarak yatırımlarına devam etmeyi planladıklarını belirtmiştir.

İşbirliği ve Gelişim Mali Destek Programı:

İşbirliği ve Gelişim Mali Destek Programı yararlanıcılarının yarısından fazlası (%53-8 kurum) sanayinin farklı ihtiyaçlarına yönelik (Ar-Ge, enerji verimliliği, tasarım, nitelikli teknik personel, vb.) mesleki eğitim merkezi kurmuşlardır. Bu merkezler ile

- bölgedeki tasarımcı istihdamında artış olduğu (projenin başında bölgede istihdam edilen tasarımcı sayısı 21 iken 2019 başında 100'e yakın olduğu belirtilmiştir);
- tekstil sektöründe Ar-Ge uygulamalarına dönük eğitimlerin verildiği ve bu eğitimlerin diğer tekstil bölgelerine de örnek teşkil ederek benzer merkezlerin açıldığı (programın taşıma etkisi göstermesine örnek verilebilir),
- sanayicinin ihtiyacına dönük farklı sektörler için 29 tane meslek edindirme 22 de meslek eğitimi verildiği,
- personelin teknolojik olarak güncellenmeleri ve bu bilgilerini sanayiye aktarmalarının sağlandığı,
- online eğitimlerin başladığı ve bölge dışından yararlanıcılara da online eğitimler düzenlendiği belirtilmiştir.

Program kapsamında 3 laboratuvar desteklenmiş, böylece

- gıdalardaki taklit maddelerin bölge içinde tespit edilmesi sağlanmış,
- sanayicinin bölge ve ülke dışında yaptırmak zorunda kaldığı kauçuk ve plastik testleri bölge içinde yapılmaya başlanmış,
- bu durum üniversite ve sanayici arasında işbirliği fırsatlarını da artırmış,
- tarımsal araştırma laboratuvarlarındaki ekipmanların hız, kapsam ve verimlilikleri artırılarak çiftçilere ve sanayicilere daha etkin hizmet vermeye başlanmıştır.

Bu projeler dışında sanayiciler ile Türkiye cumhuriyetleri arasında işbirliğini artırarak ihracat hacmini yükselten, bölgede animasyon sektörünün gelişimi için altyapı sağlayan ve gençlerin bu alanda ilerlemesi için imkan veren projeler de olmuştur.

Sosyal Kalkınmaya Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı:

Sosyal Kalkınmaya Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı ile bölgede yaşlılar, gençler, engelliler ve kadınlar gibi dezavantajlı gruplara yönelik projeler gerçekleştirilmiş ve bu kesimlerin topluma kazandırılmasına yönelik adımlar atılmıştır:

- Bölgede yaşlılara ve engellilere yönelik üstyapıların kurularak yaşam kalitelerinin yükselmesine ve topluma entegre olmalarına katkı sağlanmış,
- Sanayi bölgesinde kreş yapılması ile kadın istihdamı ve verimliliği artırılmış,
- Kadınların mesleki eğitimler alarak hem özgüven hem de ekonomik özgürlüklerini kazanmaları sağlanmış,
- Atıl spor salonları faaliyete geçirilerek gençler spora yönlendirilmiş (1 milli sporcu ve 900'den fazla spor yapan genç), engellilerin hastane nakilleri kolaylaştırılmış,
- Kaynaştırma öğrencileri ve ailelerine ek eğitimler verilerek diğer öğrencilerin seviyelerine gelmeleri ve ailelerinin de bu konuda onlara destek olması sağlanmış,
- Yaşlıların evde bakım hizmetlerinin sağlanmış, kurslar düzenlenmiş ve huzur evi açılmıştır.

Programla desteklenen projelerin bazıları ödül almış (kreş projesi 2016'da BUKİAD tarafından yılın projesi ödülünü almış, DOSAB da kadını en iyi destekleyen sanayi bölgesi seçilmiştir.) veya yeni projelerin yolunu açmıştır (yaşlılara şiddetin önlenmesiyle ilgili Polonya ortaklığında AB projesi başlatılmıştır).

6.3.5. Sürdürülebilirlik

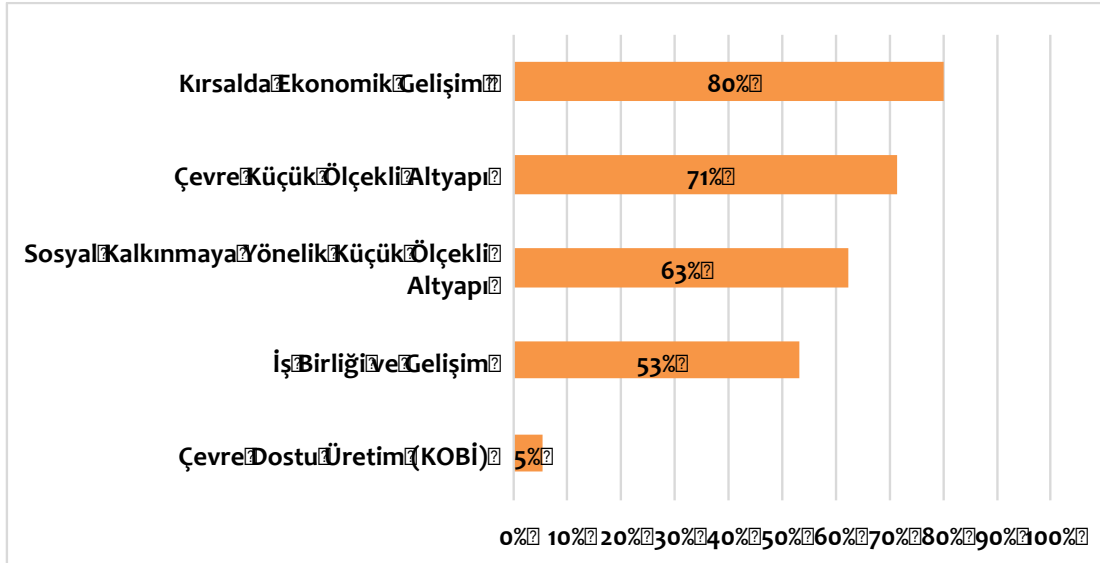
Mali Destek Programları yararlanıcılarının %93'ü, projeleriyle birlikte elde ettikleri kazanımların firmalarına/kurumlarına ve bölgeye sağladığı katkının uzun vadede devam edeceğini düşünmektedir. Kar amacı güden ve gütmeyen kurumlar ve farklı programlar arasında bu konuda dikkat çeken bir görüş ayrılığı bulunmamaktadır. Kar amacı güden yararlanıcılar aldıkları desteğin üzerine yeni yatırımlar yaptıklarını, hedeflerini büyüttüklerini, bu nedenle de projelerinin sonunda elde ettikleri kazanımların uzun vadede katkılarının devam edeceğini düşündüklerini belirtmişlerdir. Kar amacı gütmeyen yararlanıcılar aldıkları destek ile yatırım yaptıklarını, kapasite oluşturduklarını ve bölgenin ihtiyacını karşıladıklarını, projeyi sürdürecektir kurumsal yapının mevcut olduğunu, dolayısıyla da bölgenin uzun vadede bu yatırımdan faydalanmaya devam edeceğini ve belirtmiştir. Bu konuda bir yararlanıcı şunları söylemiştir:

“Projenin çarpan etkisi kuvvetli, bu nedenle etkilerini uzun vadede görmeye devam edeceğiz. Bizim faaliyetlerimiz sayesinde Ar-Ge merkezleri artık aktif olarak çalışmaya başladı. Bu projede kazandığımız

alt yapıyla eğitim konusunda seviyemiz ciddi derece arttı. Beyaz yakalıları eğitiyoruz, onlar mavi yakalıları eğitiyor, onlar çıraklarını eğitiyor, böyle bir döngü oluşmaya başladı.”

Mali Destek Programı yararlanıcılarının yaklaşık yarısı (%45) projelerinden sonra Ajans’ın diğer desteklerine başvurduklarını ifade etmişlerdir (Şekil 71). Kar amacı güden ve gütmeyen kurumların bu soruya verdikleri cevapların önemli ölçüde farklılık gösterdiği dikkat çekmektedir. Kar amacı güden kurumların ancak %5’i (Çevre Dostu Üretim KOBİ Mali Destek Programı) Ajans’ın sonraki destek programlarına başvururken bu oran kar amacı gütmeyen yararlanıcılarda %63’tür. Özellikle Kırsalda Ekonomik Gelişme Mali Destek Programı yararlanıcılarının %80’inin tekrar Ajans desteklerine başvurdukları görülmektedir. Ajans’ın desteklerine tekrar başvurmadıklarını belirten yararlanıcıların büyük kısmı (%74) bunun sebebi olarak kurumlarının ihtiyaçlarına uygun bir program açılmamasını, %12’si yeni proje yapmaya ihtiyaç duymamaları/fırsat bulmamalarını, %3’ü açılan programları finansal olarak cazip bulmamalarını gerekçe olarak göstermiştir. Kar amacı güden ve gütmeyen yararlanıcılar arasında belirtilen gerekçe olarak önemli fark bulunmamakta olup kar amacı güden kurumların %78’i, gütmeyen kurumların ise %69’u kurumlarının ihtiyaçlarına uygun bir program açılmamasını ana neden olarak göstermiştir.

Şekil 71. Mali Destek Programları Bazında Ajans’ın Diğer Desteklerine Başvuran Yararlanıcıların Oranı, n=62

Kaynak: Program Değerlendirme ve Etki Analizi Anketleri, İNOMER, 2019

Program yararlanıcılarına Ajans’ın hangi konularda ne tür destekler verirse kendileri ve bölge için faydalı olacağı sorulmuştur. Yararlanıcılar şu konularda ajans desteklerinin devam etmesi gerektiği görüşündedir:

- Firmaların Ar-Ge ve yenilikçilik projelerinin desteklenmesi
- Maliyetli olmasından dolayı firmaların çevresel mevzuata uyum sağlamalarına yönelik projeler

- Uluslararası sertifikasyon alarak ihracat yapmalarını teşvik eden projeler
- Nitelikli insan kaynağı yetersizliğine bağlı olarak mesleki eğitim merkezi projelerinin desteklenmesi
- Tarımsal ürünlerin katma değerinin artırılmasına, tarımsal ihracatı artırmaya yönelik projeler
- Diğer kurumlar tarafından yeterince desteklenmediği için dezavantajlı grupların topluma entegrasyonuna yönelik projeler

7. Dünyada Kalkınma Ajanslarının gelişimine Dair Literatür Taraması ve Kıyaslamalar¹⁴

İlk örnekleri 1930'lu yıllarda Amerika Birleşik Devletlerinde (ABD) görülen kalkınma ajansları, Avrupa Birliği (AB) ülkeleri başta olmak üzere birçok gelişmiş ülkede bölgesel ve yerel kalkınmanın en önemli aktörleri arasında yer almaktadır. İkinci Dünya Savaşından sonra hükümetler, özellikle bölgeler arasındaki gelişmişlik farklarını ortadan kaldırmak amacıyla çeşitli politika arayışlarına girmişlerdir. 1950'lerde ve 1960'larda Batı Avrupa'da oluşturulmaya başlanan kalkınma ajansları genellikle merkezi bütçe tarafından finanse edilmelerine rağmen, hiyerarşik devlet idaresinin parçası olmamışlardır.

Zaman içinde kalkınma ajanslarının sayılarının ve etkinliklerinin önemli ölçüde artış göstermesi, Avrupa Birliği'nin 1990 yılından sonra rekabete dayalı bölgesel kalkınmaya yönelik fonlarının miktarını artırmaya bağlıdır.

Avrupa Birliği üye ülkelerinde merkezi hükümetlerin girişimleri sonucu, bölgesel fonlardan etkin ve verimli bir biçimde yararlanmak amacıyla kurulan ajanslarının ortak niteliklerini tanımlamak üzere “model kalkınma ajansları” kavramı ortaya atılmıştır. Farklı örnekleri olsa da, genel olarak ele alındığında kalkınma ajanslarının kuruluş amaçları, bulundukları bölgede kalkınmanın yönlendirilmesi ve bölgenin rekabet gücünün artırılması olarak tanımlanmaktadır. Buna göre, kalkınma ajanslarının en dikkat çekici ortak özellikleri

- a) yarı kamusal yapıya sahip olmaları, yani yönetimlerinde özel sektöre de yer vermeleri,
- b) temel önceliklerinin kapsadıkları bölge içindeki firmalara yönelik stratejik ve mali destek sağlamak olması
- c) bölgenin çeşitlilik gösteren sorunlarına farklı araçlar kullanarak tek elden ve bütüncül çözümler sunmalarıdır.

Ülkemizdeki kalkınma ajanları da, bu modelle benzerlikler taşımaktadır. Kamu dışındaki paydaşları da bünyesinde barındıran yönetim kurulları ve kalkınma kurulları sayesinde kalkınma ajansları yarı kamusal kimliğe sahiptir. Ajanslar, kapsadıkları illerde faaliyet gösteren paydaşlara yönelik stratejiler

¹⁴ Usta, S., Akyol, B., Bölgesel Kalkınma Aracı Olarak Bölgesel Kalkınma Ajansları: Macaristan Örneği, 2017

Sertesin, S., Kalkınma Ajanslarının Geleceğini Nasıl Bir Çerçeve de Düşünmeliyiz?, TEPAV, 2015

Avrupa Birliğinde Kalkınma Ajansları, Kalkınma Bakanlığı Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, 2018

OECD/Mountford D., “Organising for local development: the role of local development agencies. Summary Report”, 26-27 November 2009, working document, CFE/LEED, OECD, www.oecd.org/dataoecd/54/41/44682618.pdf?contentId=446

Özen, P., “Bölge Kalkınma Ajansları”, Ankara, 2005

geliştirmekte ve destekler sunmaktadır. Ayrıca, hazırladıkları bölge planları ile kendi bölgelerindeki illerin tümünün sorunlarına bütüncül, çok sektörlü çözümler üretmek amacıyla çalışmaktadır.

Bugün dünyanın çeşitli yerlerindeki bölgesel kalkınma kuruluşlarının odaklandığı ve uzmanlaştığı konular arasında

- büyüme odaklı ortaklıkların kurulmasını sağlamak,
- bölgesel ekonomik gelişmeleri düzenli olarak izlemek ve raporlamak,
- bölgeye merkezi yönetim tarafından altyapı yatırımları yapılması için aracılık etmek,
- arazi ve taşınmaz geliştirme faaliyetleri yürütmek,
- beceri geliştirme ve işgücü yaratma odaklı programlar yürütmek,
- sektör ve küme geliştirme programlarını yönetmek,
- yerelde kapasite geliştirmek,
- bölgeye yabancı yatırımcı çekmek gibi konular yer almaktadır.

Ülkemizde kalkınma ajanslarının kurulmasında model olarak alınan AB coğrafyasında, ülkeden ülkeye değişen, hatta aynı ülkenin farklı bölgeleri arasında bile kuruluş ve işleyiş şekilleri bakımından farklılık gösteren kalkınma ajansları ortaya çıkmaya başlamıştır. Artık genel amaçlı, çok fonksiyonlu bölgesel kalkınma kuruluşlarının sayısı giderek azalmaktadır. Dolayısıyla, yukarıda sıralanan işlevlerin tamamını yerine getiren kuruluş sayısı giderek azalmakta, bölgesel kalkınma kuruluşları genellikle bir ya da birkaç alanda uzmanlaşmaktadır. OECD, bugünün artık çok fonksiyonlu olmayan bölgesel kalkınma kuruluşlarını şu şekilde sınıflandırmaktadır:

- a) Kalkınma ve yeniden canlandırma kuruluşları,
- b) Verimlilik ve büyüme kuruluşları,
- c) Bütüncül ekonomik gelişme kuruluşları,
- d) Uluslararasılaşma kuruluşları
- e) Vizyon ve ortaklıklar geliştirme kuruluşları.

Bu raporda örnek olarak, Avrupa Birliği'ne sonradan katılan ve kurulma süreci Türkiye'deki Ajanslara benzerlik gösteren Romanya, Polonya ve Çekya'daki (Çek Cumhuriyeti) ajansların yapıları örnek olarak sunulmaktadır. Bu ülkeler ve sonradan üye olan Macaristan, Slovakya, Estonya, Litvanya gibi diğer devletler, kalkınma ajanslarını 1990'lı yıllardan itibaren üyelik sürecinde oluşturmaya başlamıştır.

Çekya

Ülkenin iktisadi dönüşümü ile şekillenen kurumsal yapıların bir parçası olarak tanımlanan bölgesel kalkınma ajansları, 1990'ların başında kurulmuştur. İlk ajanslar 1993 ve 1994 yıllarında Moravia-Silesia bölgesindeki Ostrava ve Kuzey Batı Bohemia bölgesindeki ağır sanayi bölgelerinde oluşturulmuştur. Bu ajanslar çoğunlukla kamu ve özel sektörün hisse sahibi olduğu şirketler olarak kurulmuş; başta ticaret odaları, belediye birlikleri, bankalar, özel şirketler ve üniversiteler olmak üzere farklı yerel kuruluşları bir araya getirmiştir. Bu açıdan bakıldığında, ülke genelinde tek tip bir ajans yapısından

bahsetmek mümkün değildir. Bazı ajanslar, merkezi, bölgesel ve yerel birimlerin de içinde bulunduğu katmanlı ilişkiler çerçevesinde görevlerini yürütürken, bazıları tek başına inisiyatif alabilmektedir. Faaliyet gösterdikleri coğrafi alan düzey 3 bölgesi sınırlarına uymasa da ajanslar bölgesel düzeyde çalışmaktadır. Ülkede 14 düzey 3 bölgesinde 18 bölgesel kalkınma ajansı kurulmuştur.

Ajanslar genel olarak, kamu ve özel sektör işbirliğini geliştirmeyi, bölgelerine yatırım çekmeyi ve bölgenin tanıtımını yapmayı hedeflemektedir. Ayrıca, ulusal fonların kullanılması ve AB'nin katılım öncesi programlarının uygulanması açısından ajansların yerelde önemli katkıları olmuştur. Özellikle ajanslar aracılığıyla bölgesel düzeyde sorun ve ihtiyaç alanlarının tespit edilmesi, bunlara yönelik çözüm mekanizmalarının geliştirilmesi ve hem ulusal kaynakların hem de AB'den sağlanan fonların amaçlara uygun olarak kullanılması sağlanmıştır. Ajanslar, kalkınma projelerini bizzat hazırlayarak uygun finansman kaynaklarına doğrudan başvurabilmektedir. Böylece kamu ve özel sektör projelerine aracılık etmenin yanı sıra kendi geliştirdikleri projelerle de bölge kalkınmasına katkı sağlamaktadır.

Macaristan

Bölgesel Kalkınma Ajansları, birçok ülkede olduğu gibi Macaristan'da da Avrupa Birliği'nin bölgesel politikasının yönetiminden sorumlu olmak üzere oluşturulmuştur (Şinik, 2010:94). Hatta, bölgesel kalkınma ajansları doğrudan Avrupa Birliği'nin görevlendirdiği uzmanlarla ve ilk aşamada Avrupa Birliği finansmanı ile kurulmuştur (Özen, 2005: 5). Ajanslar kar amacı gütmeyen yapıya sahip olup, bölgesel kalkınma meclislerinin organı olarak görev yapmaktadır. Bölge kalkınma meclisleri, 7 adet düzey 2 bölgesinde bölgesel kalkınmayı planlama, koordine etme ve kaynak tahsisi alanlarında yetkilere sahip organlardır. Bu meclislere ilgili bakanlık temsilcileri, il kalkınma meclislerinin başkanları, yerel yönetim temsilcileri olarak belediye başkanları, Bölgesel Turizm Komitesi'nin yerel temsilcileri, odalar, işçi temsilcileri ve her ilden yerel yönetim birliklerinin birer temsilcisi katılım sağlamaktadır. Bölge kalkınma meclisleri, önceliklerin belirlenmesi ve yerel çıkarların gözetilmesinde ajanslara yol göstermektedir.

Bölgesel Planlama ve Kalkınma Kanunu'nda 2004 yılında değişiklik yapılarak, kalkınma ajansları güçlendirilerek, varlığı garanti altına alınmıştır. Bu yıl içerisinde, Macaristan'ın bölgesel kapasitesinin zayıf olduğu ve yapısal fonların merkezi yönetim tarafından yönetilmesi gerektiği Avrupa Komisyonu tarafından vurgulanmıştır. Bu öneri doğrultusunda, bölgesel politikalarda merkezileşmeye gidilmiş, Kalkınma Konseyleri zayıflayarak, bölgesel aktörlerle işbirliği yapma görevi yüklenmiştir.

2019 itibarıyla ülke genelinde Merkez Macaristan Bölgesel Kalkınma Ajansı, Merkez Transdanubia Bölgesel Kalkınma Ajansı, Güney Transdanubia Bölgesel Kalkınma Ajansı, Güney Büyük Ova Bölgesel Kalkınma Ajansı, Kuzey Büyük Ova Bölgesel Kalkınma Ajansı, Kuzey Macaristan Bölgesel Kalkınma Ajansı (Norda) ve Batı Transdanubian Bölgesel Kalkınma Ajansı olmak üzere yedi adet bölgesel kalkınma ajansı faaliyet göstermektedir.¹⁵ Bu kalkınma ajansları, turizm, ekonomik gelişme, kırsal kalkınma, ulaşım, çevre, haberleşme gibi alanlarda işlev ve faaliyetlerini yürütmektedir. Bölgesel

¹⁵ <http://nkfih.gov.hu/regional-rdi/regional-development/regional-development#>

kalkınma ajansları, bölgelerdeki kalkınma politikalarının uygulanmasında koordinasyonun ve mali yardımların verilmesinde etkinliğin sağlanmasını amaçlamaktadır. Bölgesel Kalkınma ajansları özellikle, kentsel kalkınma ve bölgesel kalkınma konularına önem vermekte ve buna yönelik çalışmalar gerçekleştirmektedir.

Fransa

Fransa’da kalkınma ajansları ve komiteleri ilk 1954 yılında kurulmaya başlanmıştır. Fransa’da bölgesel kalkınma ajansları dernek statüsünde olup ulusal düzeyde kanunla düzenlenmiş “Bölgesel Ekonomiler Ulusal Konseyi” etrafında birleşmiştir. 2011 itibarıyla bu konseye bağlı 17 bölgesel, 65 il ve 41 yerel düzeyinde olmak üzere kurum bulunmaktadır. Her ajans finansal olarak bölgesel yönetim tarafından desteklenmektedir. Yerel yönetimler, üniversiteler, sanayi ve ticaret odaları, bankalar, iş dernekleri ve sendikalar ajansların üyesidir. Ajanslar bölgesel aktörler arasında diyalog sağladıkları gibi bölgeleri için stratejiler üretip hayata geçirmektedir. Ajansların büyüklüğü bölgeler bazında değişmekle birlikte 8 ile 30 arasında değişen çalışana sahiptirler.

Fransa’daki bölgesel kalkınma ajanslarına örnek olarak Fransa’nın en zengin üçüncü bölgesindeki Provence-Alpes-Côte d’Azur Bölgesel Kalkınma Ajansı (PACA) verilebilir.¹⁶ PACA bölgesel otorite ve özel sektör arasındaki dayanışmanın güzel bir örneğidir. PACA’nın misyonu, bölgeye yatırım çekerek, yeni girişimcileri teşvik ederek ve bölgedeki hali hazırdaki işletmelerin büyümesini sağlayarak Avrupa’nın en güçlü ekonomileri arasında yerini sağlamlaştırmaktır. Bu kapsamda PACA bölgesini ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtmakta, bölgedeki özel sektörü ve girişimleri desteklemekte, networking faaliyetleri düzenlemektedir. Ajans inovatif girişimlere sermaye desteği vererek ortak olabilmekte, işletme kurmak için faizsiz kredi verebilmekte, istihdama yönelik kredi verebilmekte veya bankalardan finansman sağlamaya yönelik garanti sağlayabilmektedir. Ayrıca bölgeye yatırım yapacaklara ya da yeni girişimlere yönelik işyeri bulma, ortak bulma, personel bulma ve tanıtım faaliyetlerinde destek sağlamaktadır.

İtalya

Geçmiş 1970’lerde çıkarılan kanunlara dayanan İtalya’daki kalkınma ajansları için tek tip bir modelden söz etmek mümkün değildir. Bununla beraber, ajansların büyük bir bölümü kamu limited şirketi şeklinde kurulmuş olup, ilişkili oldukları kuruluş Ekonomi ve Maliye Bakanlığıdır. Yetki alanlarına göre, ulusal, bölgesel ve yerel ajanslar olmak üzere sınıflandırılabilir. Ulusal ajanslar, Ekonomi ve Kalkınma Bakanlığı’na bağlı olup sermayesi merkezi hükümet tarafından karşılanmaktadır. Bu ajanslar özellikle İtalya’nın güney bölgelerinin rekabet gücünü arttırmak ve bu bölgelerde gerekli olan fiziki, ekonomik ve idari altyapıyı oluşturmak suretiyle girişimcilik kültürünü yerleştirmek ve aynı zamanda ‘proje üretme becerisini’ geliştirmek üzere kurulmuştur. Böylece, bu bölgelerde AB Fonlarını sürdürülebilir bir biçimde yönetebilecek bir kapasite oluşturulması amaçlanmıştır.

¹⁶ <https://www.investinpaca.com>

Bölgesel ajanslar, bakanlıktan bağımsız olarak seçimle işbaşına gelen bölge idarelerine bağlı olarak kurulmuşlardır. Hisselerinin büyük bölümü bölge idareleri tarafından kontrol edilmekle birlikte bölgede faaliyet gösteren özel finans kuruluşlarıyla da ortaklıkları vardır.

Yerel ajansların ise bölgesel yönetimden bağımsız olarak yereldeki belediyelerce oluşturulduğu, bölgenin öne çıkan ihtiyaçları doğrultusunda ve öne çıkan sektörlerinde ulusal ve bölgesel ajanslara göre daha küçük ölçekli faaliyetler yürüttükleri görülmektedir.

Bölgesel ajans olarak kurulan Sviluppumbria'nın¹⁷ sermayesi tamamen kamu fonlarından oluşmakta ve bölgedeki belediyeler ve ticaret odaları gibi diğer aktörlerle birlikte faaliyet göstermektedir. Yönetim kurulunda yerel yönetimler, özel sektör ve kredi kurumları da bulunmaktadır. Sviluppumbria'nın temel misyonu bölgenin ekonomik kalkınması ve rekabetçiliğini güçlendirmektir. Buna yönelik olarak, bölge planı çerçevesinde programlar tasarlamakta ve uygulamakta, bölgeye yatırım çekmek için tanıtım faaliyetlerinde bulunmakta, yatırım projelerine teknik destek vermekte, özellikle kadın ve genç girişimcileri desteklemektedir.¹⁸

¹⁷ <http://www.sviluppumbria.it/en/mission>

¹⁸ Giancarlo Canzanelli, Models of Territorial Development Agencies in Europe and in the world, ILS LEDA paper n° 13, October 2011

8. Sonuç ve Değerlendirmeler

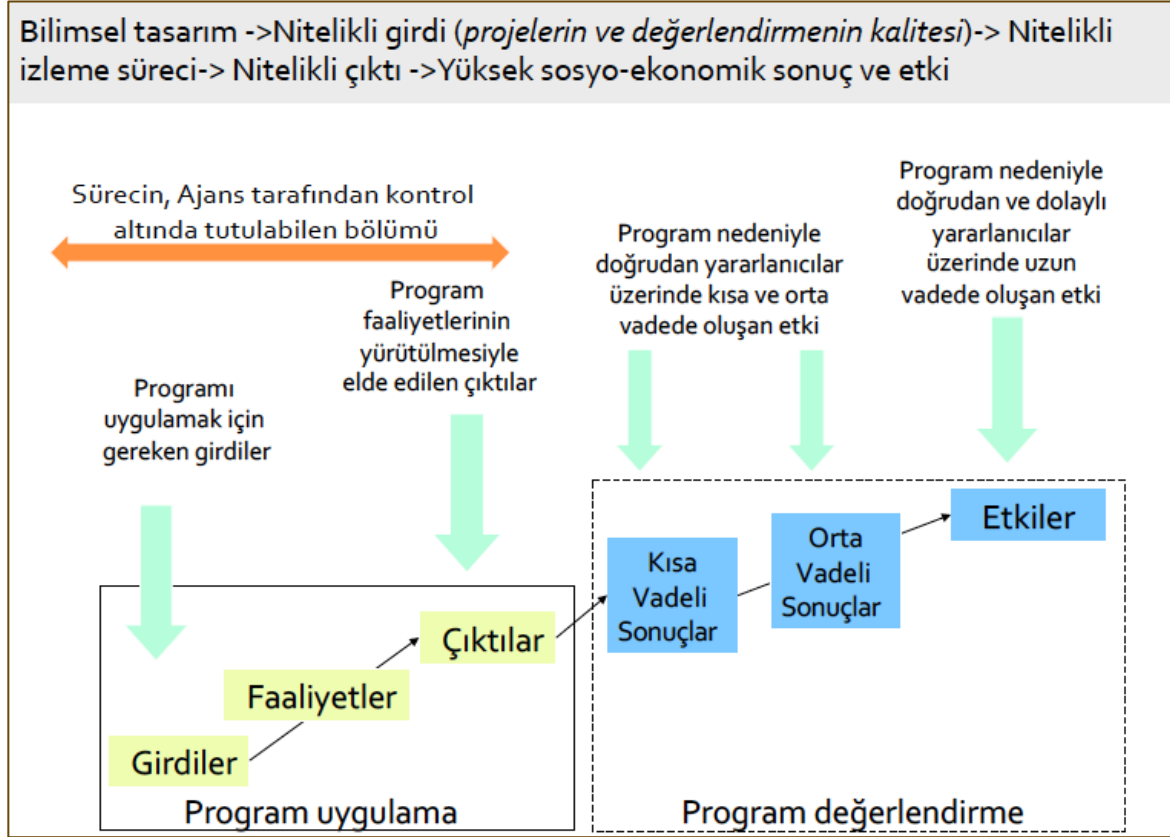
Çalışma kapsamında elde edilen veri ve bulgular, değerlendirilen programların bölgenin ihtiyaçlarıyla ve ulusal önceliklerle uyumlu olduğunu, etkin ve başarılı şekilde yürütüldüğünü göstermektedir. Programlar sayesinde kurumlar, iller ve bölge düzeyinde önemli etkiler elde edilmiş ve bu etkinlerin sürdürülebilirliği için gerekli ortam yaratılmıştır.

Destek programlarının çok daha yaygın etkiye sahip olması ve etkinlik ve verimliliklerinin güçlendirilmesi amacıyla raporun önceki bölümlerindeki bulgulardan hareketle geliştirilen öneriler aşağıda sunulmaktadır. Öneriler geliştirilirken, uluslararası iyi uygulamalardan hareketle, konuya ilişkin kamu müdahalesi yaklaşımından yararlanılmıştır (Şekil 72). Buna göre, başarılı bir program,

- Bilimsel yöntemlerin kullanılmasıyla tasarlanır;
- En nitelikli projelerin oluşmasını ve başvurmasını sağlayacak unsurlar barındırır;
- Nitelikli bir değerlendirme sürecine sahiptir;
- İzleme süreci, projelerin başarıyla yürütülmesini ve hedeflenen nitelikli çıktıları üretecek şekilde sonuçlanmasını sağlayacak biçimde yürütülür;
- Arzu edilen çıktıların elde edilip edilmediğini, bunların hedeflenen sonuç ve etkileri ortaya koyup koymadığını tespit etmek amacıyla düzenli olarak değerlendirilir.

İyi tasarlanmış bir programın, uygulama süreci, uygulayıcı kuruluş tarafından kontrol altında tutulabilen bir süreçtir. Hedeflenen sonuç ve etkileri elde edilebilmesi, uygulayıcı kuruluşun bu süreci başarıyla yürütmesine bağlıdır. Tüm bunlardan hareketle, Ajans'ın program tasarımının, projelerin, değerlendirme ve izleme süreçlerinin niteliğini yükseltmesi, programın başarısını ve bölgenin kalkınmasına ve gelişimine sağlayacağı katkıyı artıracaktır.

Şekil 72. Kamu müdahalesi yaklaşımına göre program tasarım, uygulama, izleme ve değerlendirme mantığı

Kaynak: Elçi, Ş. Kamu Destek Programları Çevrimi, İNOMER, 2014

Programlar özelinde tespitlerimiz aşağıda sunulmuştur.

Sosyal Kalkınmaya Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı

Sosyal Kalkınmaya Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı ile bölgede yaşlılar, gençler, engelliler ve kadınlar gibi dezavantajlı gruplara yönelik projeler gerçekleştirilmiş ve bu kesimlerin topluma kazandırılmasına yönelik adımlar atılmıştır. Programla desteklenen projelerin bazıları ödül almış veya yeni projelerin yolunu açmıştır. Bununla birlikte program için ayrılan bütçenin yaklaşık %80'inin kullanılabildiği olması, programın bölgeye daha fazla fayda getirme potansiyelinin bulunduğunu göstermektedir.

Program kapsamında desteklenmek üzere sözleşme imzalanan projelerin %94'ü başarıyla tamamlanmıştır. Yararlanıcılar genel olarak program başvuru ve yürütme süreçlerinden memnundurlar. Bununla birlikte altyapı kapsamındaki alımların niteliğine bağlı olarak, projedeki satın alım süreciyle ilgili olarak bu programda memnuniyetsizlik oranının daha yüksek olduğu görülmektedir.

Program göstergelerinin bir kısmı sonuç göstergesi niteliğinde olsa da, projeler için belirlenen gösterge hedeflerinin %65'ine ulaşılmış ya da aşılmıştır. Programın sözleşmeye bağlanan bütçesinin %86'sı kullanıldığı halde, proje döneminin başında yararlanıcılar tarafından belirlenen performans göstergelerinin ortalama %110 oranında elde edildiği, başka bir deyişle hedeflerin ortalama %10 oranında aşılarak gerçekleştirildiği görülmektedir. Bu durum programların etkin şekilde yürütüldüğünün göstergesidir. Programla elde edilen çıktıların 2019 itibarıyla kullanılma oranı oldukça yüksek olup programın sürdürülebilirliği için pozitif bir göstergedir.

Program, yararlanıcıların kurumlarında davranışsal değişimleri de tetiklemiş; en fazla projeyi ilgilendiren alanda teknik bilgi ve yetenek artışı ile kurum dışı paydaşlarla iletişim ve işbirliklerinde güçlenme gözlenmiştir. Program yararlanıcılarının önemli bir bölümü, projeleri sayesinde proje bütçesinin dışında finansal kaynak yaratarak yeni personel istihdam etmişlerdir. Bu durum programın girdi artımsallığını sağladığını da göstermektedir.

Kırsalda Ekonomik Gelişim

Kırsalda Ekonomik Gelişim Mali Destek Programı, bölgenin tanınırlığı ve turizm potansiyeline katkı sağlamıştır. Bununla birlikte programın kullanılan bütçesi, yararlanıcı sayısı ve performans göstergelerinin elde edilme oranına bakıldığında, bölgeye etkisi düşük seviyededir.

Bu programda, asil listeye alınan projelerin %28'i (2 proje) feragat ve yasal süreç nedenleriyle tamamlanamamıştır. He ne kadar projelerini tamamlamış yararlanıcılar program başvuru ve yürütme süreçlerinden genel olarak memnun olsalar da, bu durum programın verimliliğini düşüren bir etkidir. Başvuran projelerin %35'i desteklendiği halde, program için ayrılan bütçenin ancak 19%'unun kullanılması, programa talebin yeterince fazla olmadığına göstergesidir. Bunda programın yeterince etkin duyurulmamış olmasının ya da program önceliklerinin potansiyel yararlanıcılar için yeterince cazip bulunmamasının etkili olması mümkündür. Yararlanıcıların, diğer programlardan farklı olarak Ajans tarafından gerçekleştirilen tanıtım ve bilgilendirme faaliyetleri sayesinde haberdar oldukları görülmektedir.

Yararlanıcıların hedeflerini yüksek belirlemiş olmasına bağlı olarak projeler için belirlenen göstergelerin yarısından az bir bölümü (%45) tamamen gerçekleştirilmiş ya da hedef aşılmıştır. Bu programda sözleşmeye bağlanan bütçenin neredeyse tamamı yararlanıcılar tarafından kullanıldığı halde, aynı sebebe bağlı olarak performans göstergelerindeki başarı oranı ortalama %77'dir. Eksik elde edilmiş proje hedefleri için de yararlanıcıların tamamı (%100) daha sonra bunları tamamlaya yönelik girişimlerde bulunmuş olup bu durum programın etkisi ve sürdürülebilirliğine de pozitif katkı sağlamaktadır. Programla elde edilen çıktıların 2019 itibarıyla kullanılma oranı oldukça yüksek olup programın etkisinin sürdürülebilirliği için olumlu bir göstergedir.

Program yararlanıcıların kurumlarında davranışsal değişimleri de tetiklemiş; en fazla projeyi ilgilendiren alanda teknik bilgi ve yetenek artışı gözlenmiştir. Program yararlanıcılarının tamamı (%100) projeleri sayesinde proje bütçesinin dışında finansal kaynak yaratarak yeni projeler başlatılması

ve yeni fiziki yatırımlar gerçekleştirilmesi başka girişimlerde bulunmuşlardır. Bu durum girdi artımsallığı için pozitif bir bulgudur.

İş Birliği ve Gelişim

İşbirliği ve Gelişim Mali Destek Programı ile sanayinin farklı ihtiyaçlarına yönelik (Ar-Ge, enerji verimliliği, tasarım, nitelikli teknik personel, vb.) mesleki eğitim merkezleri kurulmuş, laboratuvar altyapılarını güçlendirmeye yönelik ve kurumlar arasında işbirliğini artırıcı faaliyetler desteklenmiştir. Programa başvuran projelerin yaklaşık yarısı desteklenmiş; buna bağlı olarak da program için ayrılan bütçenin yaklaşık %110'u kullanılmıştır. Bu durum programa başvuran projelerin niteliğinin yüksek olduğunun göstergesi olarak düşünülmektedir. Yararlanıcı sayısının ve bütçesinin yüksekliği, programın etkisini artıran faktörler arasındadır.

Yararlanıcılar program başvuru ve yürütme süreçlerinden genel olarak memnun olup bu durum programın verimliliği için olumlu bir göstergedir. Program göstergelerinin bir kısmının sonuç göstergesi niteliğinde olmasına bağlı olarak, projeler için belirlenen gösterge hedeflerinin %30'una ulaşılmış ya da aşılmıştır. Aynı sebeple, program bütçesinin %90'ından fazlası kullanıldığı halde, performans göstergelerinde ortalama %80 civarında bir başarı elde edilmiştir. Programla elde edilen çıktılardan 2019 itibarıyla kullanılma oranı oldukça yüksek olup programın sürdürülebilirliği için pozitif bir göstergedir.

Program yararlanıcıların kurumlarında davranışsal değişimleri de tetiklemiş; programın amacına hizmet eder şekilde en fazla kurum dışı paydaşlarla iletişim ve işbirliklerinin güçlendiği gözlenmiştir. Program yararlanıcılarının önemli bir bölümü projeleri sayesinde proje bütçesinin dışında finansal kaynak yaratarak yeni personel istihdam etmişlerdir.

Çevre Küçük Ölçekli Altyapı

Çevre Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı ile, özellikle sanayi kaynaklı toprak, su ve hava kirliliğinin azaltılmasına yönelik olarak altyapılar kurulmuş ve işletilmeye başlanmıştır. Program bölgesel etkisi yanında firmaların ihracat için gerekli şartları sağlamasına da katkı sağlamış ve bu nedenle firmaların satışlarına da olumlu etkide bulunmuştur. Programa başvuran projelerin yaklaşık yarısı desteklenmek üzere seçilmiş ve program bütçesinin neredeyse tamamı kullanılmıştır. Bu durum programa başvuran projelerin niteliğinin yüksekliği için bir gösterge olarak düşünülebilir. Program bütçesinin neredeyse tamamının kullanılmış olması da programın etkisini artıran faktörlerden biridir.

Program için belirlenen göstergelerin %58'i tamamen gerçekleştirilmiş ya da hedef aşılmıştır. %100 gerçekleştirilemeyen göstergelere bakıldığında çoğunun sonuç göstergesi niteliğinde olduğu görülmektedir. Aynı sebeple, program bütçesinin %90'ından fazlası kullanıldığı halde, performans göstergelerinde %80 civarında bir başarı elde edilmiştir. Eksik elde edilmiş proje hedefleri için de yararlanıcıların %67'si daha sonra bunları tamamlama yönelik girişimlerde bulunmuş olup bu durum programın etkisi ve sürdürülebilirliğine de pozitif katkı sağlamaktadır. Programla elde edilen

çıktıların 2019 itibarıyla kullanılma oranı oldukça yüksek olup programın sürdürülebilirliği için olumlu bir göstergedir.

Program başvuru ve yönetim süreçleriyle ilgili genel olarak yararlanıcılar olumlu görüş bildirse de, altyapı kapsamındaki alımların niteliğine bağlı olarak, projedeki satın alım süreciyle ilgili olarak bu programda memnuniyetsizlik oranının daha yüksek olduğu görülmektedir.

Program yararlanıcıların kurumlarında davranışsal değişimleri de tetiklemiş; en fazla projeyi ilgilendiren alanda teknik bilgi ve yetenek artışı gözlenmiştir. Program yararlanıcılarının önemli bir bölümü projeleri sayesinde proje bütçesinin dışında finansal kaynak yaratarak yeni fiziki yatırımlar gerçekleştirmişlerdir.

Çevre Dostu Üretim (KOBİ)

Çevre Dostu Üretim (KOBİ) Mali Destek Programı firmalarda hammadde, su ve enerji tasarrufu sağlamış, havalandırma sistemi ve temiz teknolojilerin hayata geçirilmesiyle işgücü verimliliğini artırmıştır. Programa başvuran projelerin %43'ü desteklenmek üzere seçildiği halde proje bütçesinin ancak %53'ünün kullanılabildiği olması, programa yeterli başvuru olmadığının göstergesidir.

Performans hedeflerini tamamen gerçekleştirme oranı Çevre Dostu Üretim (KOBİ) Mali Destek Programı'nda en yüksek seviyededir (%80). %100 gerçekleştirilemeyen göstergelere bakıldığında çoğunun sonuç göstergesi niteliğinde olduğu görülmektedir. Yararlanıcısı kar amacı güden kurumlar olan bu programda performans göstergeleri için hedeflerin yararlanıcılar tarafından daha bilinçli şekilde belirlendiği fark edilmektedir. Programda sözleşmeye bağlanan bütçenin %91'i yararlanıcılar tarafından kullanıldığı halde, proje döneminin başında yararlanıcılar tarafından belirlenen performans göstergelerinin ortalama %106'sı elde edilmiştir. Bu durum programların etkin şekilde yürütüldüğünün göstergesidir.

Programla elde edilen çıktıların 2019 itibarıyla kullanılma oranı (%84) diğer destek programlarıyla karşılaştırıldığında en düşük bu programdandır. Program yararlanıcıların kurumlarında davranışsal değişimleri de tetiklemiş; en fazla projeyi ilgilendiren alanda teknik bilgi ve yetenek artışı gözlenmiştir. Program yararlanıcılarının önemli bir bölümü projeleri sayesinde proje bütçesinin dışında finansal kaynak yaratarak yeni fiziki yatırımlar gerçekleştirmişlerdir. Bu durum programın girdi artımsallığını göstermektedir.

Yararlanıcıların ortalama satış, ihracat ve kar değerleri destek öncesine göre 2018 yıl sonu itibarıyla önemli ölçüde artış göstermiştir. Yararlanıcıların ihracat ve karlılık rakamlarının toplam satışlara göre daha fazla artış göstermesi, desteklerin firmaları yurtiçi pazardan çok yurtdışı pazarlara yönlendirme konusunda etkili olduğu, verimlilik artışı ve maliyetlerin azalması ile de karlarını artırmada etkili olduğunu göstermektedir. Programın yararlanıcıların nitelikli personel sayısına doğrudan bir etkide bulunmadığı ancak personel sayısında bir artışa sebep olduğu görülmektedir.

Programlara dair genel tespit ve önerilerimiz aşağıda sunulmuştur.

- Programlar tasarlanırken performans göstergelerinin çıktı ve sonuç ayrımı yapılarak ve program öncelikleriyle ilişkilendirilerek belirlenmesi faydalı olacaktır. Böylelikle, bazı önceliklerin göstergelerle somutlaştırılması veya öncelikler arasında net bir ayrımın yapılmasına imkan sağlanacaktır. Bu nedenle programların, sistematik ve bilimsel bir tasarım süreci dahilinde gerekli tüm öğeleri (müdahale mantığı, ölçülebilen hedefler ve göstergeler, vb.) içerecek şekilde hazırlanması; performans göstergelerinin çıktı ve sonuç şeklinde gruplandırılması önerilmektedir.
- Program izleme verilerinin göstergelere bağlı olarak yıllar bazında zaman serileri oluşturacak şekilde toplanmasını sağlayacak bir sistemin kurulması; çıktı göstergelerine ait verilerin projelerin bitiminde, sonuç göstergelerine ait verilerin ise projelerin bitiminden en az 1 yıl sonra yararlanıcılardan alınmasında fayda vardır.
- Kar amacı güden kurumlara yönelik Çevre Dostu Üretim (KOBİ) Mali Destek Programı'nın destek üst limiti, diğer programlara göre çok daha düşük olsa da (400.000 TL), yararlanıcı işletmelerin hibe miktarı konusunda neredeyse diğer kurumlarla aynı düzeyde memnuniyet duymaları; hatta kar amacı gütmeyen yararlanıcıların, kar amacı güdenlere göre destek oranı daha yüksekken bu oranı cazip bulmamaları, programların hibe miktarından çok ihtiyaca yönelik olarak tasarlanmasının ve kuruma getireceği faydanın önemini göstermektedir. Bu kapsamda yüksek miktartlı desteklerden ziyade daha küçük bütçeli ancak ihtiyaca uygun tasarlanmış daha fazla projenin desteklenmesinin, Ajans'ın yaratacağı bölgesel etkiyi artıracakı düşünölmektedir.
- Çevre Dostu Üretim (KOBİ) Mali Destek Programı'na başvuran projelerin %43'ü desteklendiğı halde programa ayrılan bütçenin ancak %53'ü yararlanıcılara kullandırılabilmiştir. Benzer şekilde Kırsalda Ekonomik Gelişim Mali Destek Programı'nda da başvuran yararlanıcıların %25'i desteklendiğı halde program bütçesinin ancak %19'u kullandırılabilmiştir. Bu durum, bu programlara nitelikli proje başvuru sayısının yeterli seviyede olmadığını göstermektedir. Öte yandan Ajans'ın program duyurularında neredeyse tek aktif kanal olduğı ve yararlanıcıların büyük kısmının Ajans'ın web sitesi ve tanıtım faaliyetleri ile programlara başvurduğu görölmektedir. Bu kapsamda
 - Programlara yapılan nitelikli başvuru sayısını artırmak ve programları daha yaygın duyurmak için Ajans'ın dışında basın, medya, kamu kurumları gibi kanalların daha aktif kullanılması;
 - Program çağrı dönemlerinden bağımsız olarak, düzenli ve sürekli bir biçimde işletmelere ve kurumlara yönelik olarak yeni ve özgün fikir geliştirme ve proje tasarlama konularında vizyon ve kapasite geliştirici faaliyetlerin uygulanması;
 - Program çağrısıyla birlikte işletmelere nitelikli proje tasarımı konusunda birebir rehberlik sağlayacak bir mentörlük mekanizmasının hayata geçirilmesi;
 - Proje hazırlama ve yönetme konularını kapsayan uygulamalı eğitimlerin sürekli ve düzenli bir biçimde ilçeleri de kapsayacak şekilde yaygınlaştırılması;

- Programların tanıtımında ve sonuçlarının ve başarı öykülerinin yaygınlaştırılmasında medyanın daha aktif şekilde kullanılması yararlı olacaktır.
- Yararlanıcılar genel olarak başvuru süreci konusunda olumlu görüş bildirseler de, prosedürler ve evrak fazlalığından dolayı süreçte zorlanan yararlanıcıların fazlalığı, özellikle kar amacı güden yararlanıcılarda dikkat çekmektedir. İşletmelerin bir kısmı bu nedenle danışman desteği de almak zorunda kalmışlardır. İşletmelerin KOBİ olduğu, henüz kurumsallaşmanın başında oldukları, personel sayılarının kısıtlılığı da göz önünde bulundurularak başvuru süreçlerinin sadeleştirilmesinde fayda vardır.
- Proje onaylanma aşamasında bütçede yapılan kesintilerden dolayı bazı yararlanıcılar projelerini yürütmekte zorlanmışlardır. Bu nedenle nihai proje bütçelerinin kalemler bazında yararlanıcıyla mutabakat halinde belirlenmesi ve kesintilerdeki gerekçelerin yararlanıcıya açıklanması önerilmektedir.
- Proje uygulama sürecinde yararlanıcıların en zorlandıkları konularında başında satın alım süreçleri yer almaktadır. Satın alımlardaki prosedürlerin uygulanması ve yeterli sayıda teklif alınabilmesi özellikle kar amacı güden yararlanıcılar için zor olabilmektedir. Satın alımlarda mal/hizmetin niteliklerinin doğru belirlenememesi veya kalitesine güvenilen firmalardan teklif alınamaması, projenin başarısı ve sürdürülebilirliğini de etkilemektedir. Bu nedenle satın alım süreçleriyle ilgili olarak Ajans'ın talep eden yararlanıcılara teknik uzman desteği sağlaması ve satın alım prosedürlerinin tekrar değerlendirilerek basitleştirilmesi faydalı olacaktır.
- Projelerin performans göstergelerinin sözleşme imzalamadan önce Ajans tarafından gözden geçirilmesi, yararlanıcı ile bir araya gelerek değerlendirilmesi ve proje başlamadan önce gerekli revizyonların yapılması önerilmektedir. Böylelikle, hedeflerin daha gerçekçi belirlenmesi ve hedefe ulaşma konusundaki başarı olasılığının artması mümkün olacaktır. Ayrıca performans göstergelerinin toplanmasında birimlerin standart olarak yazılması, verilerin hem toplanması hem de değerlendirilmesi süreci için büyük önem taşımaktadır. Bölge havasındaki kirletici madde (SO₂, NO_x, CO, O₃, HC, PM₁₀ vb.) miktarı (mg/m³) gibi bazı göstergelerin yararlanıcılar tarafından belirlenmesi zordur. Bu tip göstergeler için Ajans'ın bölgedeki ilgili kamu kurumlarıyla işbirliği yapması; uzman görüşü ve veri sağlama konusunda yardım alması yararlı olacaktır.
- Programların bölgesel kalkınma sürecini hızlandıracak şekilde, girişimcilik ve inovasyon ekosisteminin harekete geçirip güçlendirecek öğelerle zenginleştirilmesi; firmalar ve kurumlararası işbirliğini ve çok-disiplinli projeleri özendirecek nitelikler taşıyacak şekilde tasarlanarak artımsallığın yükseltilmesi önerilmektedir.

Kaynaklar

Avrupa Birliğinde Kalkınma Ajansları, Kalkınma Bakanlığı Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, 2018

Canzanelli, G., Models of Territorial Development Agencies in Europe and in the world, ILS LEDA paper n° 13, October 2011

Elçi, Ş. (2014) Ar-Ge ve İnovasyon Destek Programlarının Değerlendirilmesi ve Etki Analizi, "Ar-Ge ve İnovasyon Programlarında Değerlendirme ve Etki Analizi", R. Akpınar, ed.

Elçi, Ş. Kamu Destek Programları Çevrimi, İNOMER, 2014

Kalkınma Ajansları Proje ve Faaliyet Destekleme Yönetmeliği, T.C. Resmi Gazete, 27048, 8 Kasım 2008

Mali Destek Programları Başvuru Rehberleri, Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı

OECD/Mountford D., "Organising for local development: the role of local development agencies. Summary Report", 26-27 November 2009, working document, CFE/LEED, OECD, www.oecd.org/dataoecd/54/41/44682618.pdf?contentId=446

Özen, P., "Bölge Kalkınma Ajansları", Ankara, 2005

Sertesin, S., Kalkınma Ajanslarının Geleceğini Nasıl Bir Çerçeve de Düşünmeliyiz?, TEPAV, 2015

T.C. Kalkınma Bakanlığı Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018)

TR41 2014–2023 Bölge Planı, Bursa Eskişehir Bilecik Kalkınma Ajansı

Usta, S., Akyol, B., Bölgesel Kalkınma Aracı Olarak Bölgesel Kalkınma Ajansları: Macaristan Örneği, 2017

<https://www.investinpaca.com>

<http://www.sviluppumbria.it/en/mission>

<http://nkfi.gov.hu/regional-rdi/regional-development/regional-development#>

